

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE
YÖNELİK MESNEVİ TEMELLİ
DEĞERLER EĞİTİMİ**

Esra DEMİRCİ

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Macid YILMAZ
2016
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Esra DEMİRCİ

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK MESNEVİ
TEMELLİ DEĞERLER EĞİTİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Macid YILMAZ**

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15.01.2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "...Orta Öğretim Öğrencilerin Yaşadıkları Temel Değerler Eğitimi..." adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ...^{day} süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

ESRA DEMİRÇİ
Esra Demirci

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Y. Doç. Dr. Macid Yılmaz danışmanlığında, ..E. ca. Demirci... tarafından hazırlanan bu çalışma 15.1.01. / 2016.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, ..Felsefe ve Din Bil.. Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Y. Doç. Dr. Macid Yılmaz İmza: ..

Jüri Üyesi Doç. Dr. İbrahim Turan İmza: ..

Jüri Üyesi Doç. Dr. Eyüp Şimşek İmza: ..

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 15.1.01... / 2016..

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ	VII

GİRİŞ

I. PROBLEM	1
II. AMAÇ	2
III. ÖNEM	2
IV. YÖNTEM	2
V. SINIRLILIKLAR	3

**BİRİNCİ BÖLÜM
DEĞERLER VE EĞİTİMİ**

1.1. DEĞER NEDİR?	4
1.2. DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI	6
1.3. DEĞERLER EĞİTİMİ	9
1.4. DEĞER EĞİTİMİ MODELLERİ	11
1.4.1. Değer Aktarma	11
1.4.2. Değerlerin Açıklığa Kavuşturulması.....	11
1.4.3. Değer Geliştirme	12
1.4.4. Değer İletişimi	12
1.5. OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ	12
1.6. ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DEĞERLER	15
1.6.1. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Genel Amaçlar ve Değerler	16
1.6.2. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı ve Değerler.....	20
1.6.3. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında “Ahlak ve Değerler” Öğrenme Alanı	23

1.6.4. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öncelenen Değerler	26
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN MEVLANA VE MESNEVİ KISSALARI

2.1. MEVLANA’NIN EĞİTİM ANLAYIŞI	29
2.2. MEVLANA’NIN ÖĞRETİMİNDE İLKE VE YÖNTEMLER.....	32
2.3. ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK MESNEVİ’DE YER ALAN BAZI DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ	34
2.3.1. Hasetten Kaçınma.....	35
2.3.2. Tevekkül.....	38
2.3.3. Tevazu	40
2.3.4. Cömertlik.....	44
2.3.5. Sabır.....	47
2.3.6. Dostluk	51
2.3.7. Zararlı Alışkanlıklardan Sakınma	53
2.4. MESNEVİ KISSALARI VE DEĞERLER EĞİTİMİ	54
2.5. MESNEVİ DEĞERLERİNİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI YÖNTEMLER.....	96
2.5.1. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi	96
2.5.2. Tartışma Yöntemi	96
2.5.3. Beyin Fırtınası Tekniği.....	97
2.5.4. Neler Biliyoruz? Neler Bilmek İstiyoruz? Neler Öğrendik? (3N Metodu).....	97
2.5.5. Eşli Okuma Eşli Özetleme Yöntemi	98
2.5.6. Terimden Tahmin Etme.....	98
2.5.7. 5E Modeline Göre Kıssa Öğretimi	99
2.5.8. Değer Çizgisi Yöntemi	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKLAR	102
ÖZGEÇMİŞ.....	109

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK MESNEVİ TEMELLİ
DEĞERLER EĞİTİMİ**

Esra DEMİRCİ

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Macid YILMAZ

2016, 109 sayfa

**Jüri: Yrd. Doç. Dr. Macid YILMAZ (Danışman)
Doç. Dr. İbrahim TURAN
Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK**

Değerler eğitimi; son yıllarda giderek önem kazanan ve üzerinde hassasiyetle durulan bir mesele haline gelmiştir. Özellikle örgün eğitim kurumu olan okullarda; değerler eğitiminin nasıl yapılacağı, hangi materyaller kullanılarak daha etkili bir yöntem izleneceği merak konusudur.

Mevlana'nın Mesnevi'si, birçok alanda bize yol gösterdiği gibi, gerek içerisinde yer alan hikmet dolu beyitler, gerekse kıssalarla değerler eğitimi konusunda da bize bir yol haritası çizmektedir.

Bu amaçla Mesnevi, değerler eğitimi açısından ele alınmış ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatında öncelikle verilmesi gereken değerler Mesnevi'de tespit edilmiştir. Mesneviden yararlanarak bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı üzerinde durulmuştur.

Özellikle Mesnevi'de yer alan kıssalar, değerler eğitiminde kullanılacak ideal bir materyaldir. Bu bağlamda tezde mesnevi kıssalarının yer aldığı örnek ders planları oluşturulmuştur. Ders işlenirken, hem monotonluğu ortadan kaldırmak hem de dersi daha etkili işleme adına farklı öğretim yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi kıssaları, değer, değerler eğitimi.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**MESNEVI VALUES BASED EDUCATION FOR SECONDARY SCHOOL
STUDENTS**

Esra DEMİRCİ

Advisor: Assist. Prof. Dr. Macid YILMAZ

2016, page: 109

**Jury: Assist. Prof. Dr. Macid YILMAZ (Advisor)
Assoc. Prof. Dr. Eyüp ŞİMŞEK
Assoc. Prof. Dr. İbrahim TURAN**

Value education has become an issue which has gained importance and laid emphasis on. Especially in schools as are formal education institutions, it is wondered how value education will be handled, which materials will be used so as to be effective.

Leading us in various fields, Mathnawi of Mevlana draws a map for us in terms of value education with its verses full of wisdom and anecdotes.

To this end, Mesnevi is discussed in terms of education and values that should have the priority in curriculum of Religious Culture and Moral Knowledge are determined with Mesnevi. It is focused how these values are imposed on the students by benefiting from Mesnevi.

Especially the anecdotes of Mesnevi are the ideal materials to be used in value education. In this regard, sample lesson plans involving Mesnevi anecdotes are formed in the thesis. During classes, various education methods are used in order to eliminate monotony and increase the efficiency of the classes.

Keywords: Mesnevi anecdotes, value, value education.

KISALTMALAR DİZİNİ

- DKAB** : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
DEM : Değerler Eğitimi Merkezi
TÜBAR : Türklük Birimi Araştırmaları
SÜ : Sakarya Üniversitesi
AÜİFD : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
c. : Cilt
yay. : Yayınları
a.g.e : Adı geçen eser
s.a.v : Sallahu aleyhi ve sellem
s. : Sayfa

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Milli Eğitimin Temel Amaçları İçerisinde Yer Alan Değerler	19
Tablo 1.2. “Ahlak ve Değerler” Öğrenme Alanındaki Kazanımlarda Yer Alan Değer İfadeleri	24
Tablo 1.3. Ortaöğretim DKAB Derslerinde Yer Alan Ünitelerde İşlenen Değerler	27

ÖNSÖZ

Günümüzde, bilimsel ve teknolojik alanda ilerleme kaydedilmesine rağmen, o nispette de ahlaki değerlerden uzaklaşmaya başlamıştır. Toplumları ayakta tutan ahlaki değerlerin yeniden kazandırılması değerler eğitiminin gündeme alınmasıyla mümkün olacaktır.

Değerler eğitimi açısından Mesnevi'ye bakacak olursak, Mesnevi'de hem şahsi hayatı hem de toplum hayatını ilgilendiren önemli değerler vurgulanmıştır. Dostluk, sabır, tevazu, cömertlik gibi değerler, farklı üsluplarla, kıssalar anlatılarak, gerek düşündürerek gerekse eğlendirerek ele alınmıştır. Bu anlamda Mesnevi değerler eğitimi açısından zengin bir içerik sunmaktadır.

Bu çalışma Mesnevi'de yer alan kıssaların değerler eğitiminde kullanılmasına yönelik bir çalışmadır. Çalışma ortaöğretim öğrencilerine yönelik olmasıyla sınırlandırılmış ve ortaöğretim DKAB derslerinde değerler eğitimi verilirken Mesnevi'nin ideal bir materyal olarak kullanılabileceği gösterilmiştir. Bu amaca yönelik Mesnevi'den yararlanılarak DKAB öğretmenlerine yönelik örnek ders planları oluşturulmuştur.

Mesnevi'de yer alan, ortaöğretim öğrencilerine yönelik değerlerle ilgili bulgular tespit edilmiş ve günümüz yorumlarıyla bu değerlerin nasıl öğretileceği ele alınmıştır.

Bu çalışmamda bilgisini ve emeğini benden esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Macit YILMAZ hocama, ve bilgilerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Eyüp ŞİMŞEK ve Doç. Dr. İbrahim TURAN'a, kıymetli anne ve babama, manevi desteğini üzerimde bildiğim eşim Ömer Faruk Demirci beyefendiye teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum - 2016

Esra DEMİRCİ

GİRİŞ

I. PROBLEM

Günümüzde değerler eğitimi önemle üzerinde durulan bir husustur. Küçük yaşlarda ailede başlayan değerler eğitimi ilk ve orta dereceli okulda da devam etmektedir. Özellikle çocukluk döneminin bitip sosyal çevrenin önem kazandığı ortaöğretim çağında değerler eğitimi daha da önem kazanmaktadır.

Ortaöğretim öğrencilerine yönelik kazandırılması hedeflenen birçok değer doğrudan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde verilmektedir. Bu nedenle bu derste kullanılan materyaller, derste kullanılan yöntemler dersin verimliliği açısından çok önemlidir. Bu noktada etkili bir değerler eğitimi programının nasıl bir yöntemle yapılacağı konusu bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kıssa ile anlatım yöntemi, ortaöğretim DKAB derslerinde kullanılabilir yöntemlerden biridir. Hem derste öğrencinin zihnini uyanık tutma hem de soyut değerleri zihne yaklaştırma adına bu yöntem oldukça etkilidir. Öyleyse derste hangi kıssaların kullanılacağı sorusu karşımıza çıkar.

Bu tez; DKAB öğretmenlerinin, ortaöğretim öğrencilerine yönelik değerler eğitiminde materyal olarak Mesnevi'yi nasıl kullanabileceğini problem edinmektedir.. Mesnevi'deki kıssalar, hem anlatımdaki monotonluğu azaltarak dersi öğrenciye sevdirmekte, hem de kazandırılması hedeflenen değerlerin kolayca içselleştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Bu açıdan Mesnevi'de yer alan kıssalar, değerler eğitiminde kullanılabilir çok zengin bir materyal türü olabilir. Birçok yönleriyle ele alınan Mevlana'nın Mesnevi'si değerler eğitimi açısından da ele alınmış ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır.

Değerler eğitimiyle ilgilenen öğretmenler ve öğrenciler, Mesnevi'deki değerleri günümüze taşıyabilir ve değerlerin öğretiminde Mesnevi'yi etkin bir kaynak olarak kullanabilirler.

II. AMAÇ

Bu çalışmada amaç; ortaöğretim öğrencilerine temel insani ve ahlaki değerleri kazandırırken bir yol haritası çizmektir. Bu bağlamda Mevlana'nın Mesnevisini değerler eğitimi açısından ele almak ve değerler eğitiminde Mesneviyi etkin bir kaynak olarak kullanmak amaçlanmaktadır.

Ortaöğretim öğrencilerine değerler eğitimi çoğunlukla DKAB derslerinde verilir. Bu anlamda DKAB derslerinde değerler eğitimi verilirken etkin yöntemler kullanılmalıdır. Kıssa ile anlatım yöntemi de bu yöntemlerden biridir. Birçok yönleriyle ele alınan Mesnevi'deki kıssalar değerler eğitiminde de kullanılabilir. Bu çalışmada, Mesnevi'de yer alan ortaöğretim öğrencilerine hitap edebilecek değerler seçilerek değerler eğitimi verilmesi amaçlanmaktadır.

III. ÖNEM

Bu çalışmadan hem DKAB öğretmenleri hem öğrenciler, hem de Mesnevi üzerinde çalışma yapanlar oldukça faydalanacaktır. Aynı zamanda çalışmada yer alan ders planları, ortaöğretim DKAB programını hazırlayanlar için fikir edinmeleri adına bir ipucu mahiyetinde olacaktır.

Mesnevi hikâyeleri DKAB öğretmenlerinin ders işlerken başvurabilecekleri zengin bir materyal olacaktır. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerleri, onları sıkmadan eğlenceli ve daha etkin bir şekilde vereceklerdir.

Mesnevi'yi araştıranlar için, değerler eğitimi penceresinden Mesnevi'yi inceleme fırsatı olacaktır. Ortaöğretim DKAB programı oluşturulurken Mesnevi'deki örnekler, öğretmen kılavuz kitaplarında kaynak olarak yer alabilecektir.

IV. YÖNTEM

Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. İlk bölümde daha çok konuyla ilgili kavramlar üzerinde durulmuş ve tafsilatıyla taranmıştır. Bu konuda Mesnevi ve değerler eğitimi üzerine yazılan tezler kaynak olarak kullanılmıştır. Mevlana ve Mesnevi ile ilgili sempozyumlarda yayınlanan bildiriler ve tebliğler ele

alınıp incelenmiştir. Bunlara ilaveten akademik dergilerdeki makaleler ve Mesnevi başta olmak üzere, değerler eğitimi ile ilgili kitaplara başvurulmuştur.

Ortaöğretim DKAB programı incelenmiş ve buradaki değerler Mesnevi’de taranmıştır. Daha önce yapılan ders planları incelenmiş ve örnek ders işleniş şekillerine müracaat edilmiştir.

Mevlana ve Mesnevi üzerine yapılan araştırmalar gözden geçirilmiş ve konuyla yakından ilgili olanlardan yararlanılmıştır.

V. SINIRLILIKLAR

Değerler Eğitimi kavramı çok geniş olup, araştırma gereği bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerine yönelik değerler eğitimi olarak kısıtlanmıştır. Mesnevide birçok değer yer alırken sadece ortaöğretim DKAB programında öncelikle verilmesi gereken değerler (hasetten kaçınma, tevekkül, tevazu, cömertlik, sabır, dostluk) şeklinde sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞERLER VE EĞİTİMİ

Bu bölümde değer ve değerler eğitimi kavramlarının, farklı disiplinler açısından tanımları yapılmış, değerler eğitimi modelleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ortaöğretim DKAB programında, değerlerle ilgili bazı bölümler ele alınmıştır.

1.1. DEĞER NEDİR?

Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görülebilecek bir tanım üzerinde fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Bu nedenle bu bölümde farklı disiplinlerce ele alınmış “değer” tanımları yapılacaktır.

Sözlüklerde değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, kıymet olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler literatürüne göre değer; bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği, eylemlerini yönlendirdiği kalıcı bir yargı ve standart olarak tanımlanabilir.¹

Değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlanabilir.²

Toplumsal anlamda değerini tarifini yapacak olursak; toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş davranış ilkeleridir.³

Değer, bireysel ve kurumsal olarak sahip olunan veya olunması hedeflenen idealler, alışkanlıklar ve davranışlar bütünüdür. Kişisel görüş ve toplumsal yargılara göre güzel, iyi, doğru olan, erişilmek istenen, savunulan şey anlamına gelir. Ayrıca

¹ Ömer Demir ve Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayınları, İstanbul 1992, 82.

² Kadir Ulusoy v.dğr., *Değerler Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara 2012, 16.

³ Recep Kaymakcan, Röpörtajlar Değirmen Dergisi http://www.degirmendergi.com/haber_detay.asp?HaberID=19024 Temmuz 2008.

değer, bireyin hoşgörü ve etik davranışlara ulaşmasını sağlayacak temel unsur olarak da kabul edilir.⁴

Değer hükmünün tanımından yola çıkarak değeri tanımlayacak olursak; değer hükmü; bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.⁵

Hökelekli'ye göre değer; neyin hangi ve nasıl davranışların “iyi”, “güzel”, “doğru” ve “kutsal”, olduğuna dair inanç ve kabullerimizdir. Değer, insanın kendine özgü yeteneklerinin, iyi ve olgun insan olma kapasitesinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, hayatı geliştirip yücelten ve kişiliğimizin merkezinde yer alan manevi bir olgudur. İnsanın dürüst, adaletli, merhametli, namuslu ve iffetli, güvenilir, özdenetimli, sabırlı, sorumlu, başkalarını düşünen, çalışkan, cesaretli bir kimse olması hemen hemen her kültürde iyi kabul edilen ve takdir edilen değerlerdendir. Bir birey bir değeri benimsediği zaman o değer onun için bir gaye haline gelir; bir davranış standardı ve ilkesi olur. Değerler davranışlarımıza rehberlik yapar; eylemlerimizi, yargılarımızı, anlık hedeflerimizi daha üst hedeflere taşıyarak, nihai anlamda nasıl olmamız, nasıl davranmamız gerektiğini bize bildirir.⁶

Değerler, kendimizi başka insanlara tanıtmada, başkalarının davranışını ve kendi davranışımızı yargılamada, kendimizi başkalarıyla karşılaştırmada, başkalarını ikna etmede temel oluşturur.⁷

Değerler kişiye kendisini aşma, tek tek olayların üzerinde kalıcı ve tutarlı bir inanç ve tutum sahibi olma imkânı kazandırır. Değerlerin zayıflaması ya da eksik öğrenimi, yeterince içselleştirilememesi durumunda kişiliğimiz yetersiz ve eksiksiz kalır.⁸

Değer tanımlamalarını yaptıktan sonra, bu tanımlarda yer alan kavramları içerisinde toplayan ve yapılan çalışmalar neticesinde bir araya getirilen değerlerin özelliklerini şu maddeler ile sıralayabiliriz:

1. Değerler arasında kesin bir sınır çizgisi çekmek mümkün değildir.

⁴ Veysel Parlak, *Değerler Eğitimi Etkinlikleri 2*, Değirmen Yayınları, Ankara 2012, 9.

⁵ Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi*, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği, Amsterdam 1993, 18.

⁶ Hayati Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yay, İstanbul 2013, 265.

⁷ Norman T. Feather, *Values in Education and Society*, New York: The Free Press, 1975, 8.

⁸ Hökelekli, 270.

2. Değerler, birbirinden bağımsız düşünülemez.
3. Değerler, durağan değildir. Değişkenlik özelliği vardır.
4. Değerlerdeki değişim birdenbire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır.
5. Değerler, kalıtımsal değildir.
6. Değerler, bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır.
7. Değerler, aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir.
8. Değerler arasında da bir üstünlük ve öncelik münasebeti vardır.
9. Değerlerin öncelik ve sonralığı kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir.⁹

1.2. DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Değerlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler mevcuttur. Değerlerin kültüre bağlı olduğunu ve toplumdan topluma değiştiğini söyleyen Amerikalı antropolog ve sosyal kuramcı Kluckhohn' un değerleri, belli ölçütlere göre sınıfladığını görmekteyiz.¹⁰

- 1. Tür:** Olumlu ve olumsuz olma durumuna göre sınıflama.
- 2. Kapsam:** Estetik, kavramsal ve ahlaki olarak sınıflama.
- 3. Amaç:** Değerlerin bir davranış tarzı(durum değerleri), davranış sonucu (aracı değerler), veya en son varılan sonuca (amaç değerleri) göre ayrılması
- 4. Genelleme:** Değerin belli durumlarda ortaya çıkan (rol değerleri) ya da çeşitli durumlarda ortaya çıkan değerler, kültürel değerler (konusal değerler) olmasına göre ayarlanması.
- 5. Yoğunluk:** Seçime bağlı değerler ve zorunlu değerler şeklinde sınıflama. Seçime bağlı değerler “kesinlikle yanlış” olarak değerlendirilmeyecek değerlerdir.
- 6. Büyüklük:** Özel durumla ilgili, özel bir gruba veya topluma ait, evrensel şeklinde sınıflama.

⁹ Nurgün Varol, “Değer Kavramı”, *Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri*, Eskişehir 2011, 9.

¹⁰ Mehmet Zeki Aydın, Şebnem Akyol Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2012, 9-10.

7. Örgütlenme: Değerlerin önemine göre sınıflandırılması. Değerler arasında doğrusal bir hiyerarşi yoktur ancak kümeler halinde düzenlenir. Bazı değerler diğerlerinden daha öncelikli olabilir.

Birçok araştırmaya da konu olmuş değerler eğitimi, kimi zaman insani değerler, evrensel değerler adı altında çalışılmış ve çeşitli modeller oluşturulmaya çalışılmıştır. Örneğin Dilmaç “İnsani Değerler Eğitimi Programı” adı altında bir program üzerinde çalışmış, önce insani değerler nelerdir, sorusunu cevaplayıp, ardından bu programın beş temel evrensel nitelikli değerinden bahsetmiştir. İnsani değerler hayatın sütunlarıdır. Bu sütunları oluşturan değerler şunlardır:

1. Sevgi: Sevgi tüm evreni ayakta tutan en yüce değerdir. Sevgiyle yaşamak herkese karşı merhametli olmak demektir.

2. Hakikat: Değerin ebedi olduğu ve dünyanın değişip duran bakış açısının ötesinde yer aldığı düşünülür. Hakikat zaman, mekân ve yerdeki değişikliklerden etkilenmez ve idrak gücümüzün rolü de hakikati bulmaktır.

3. İç Huzur: Bir dengelilik ve sakinlik halidir.

4. Doğru Davranış: Doğru davranış, eylem halindeki hakikattir.

5. Şiddetten Kaçınma: İnsanlarla aramızdaki ilişkiyi de aşarak, canlı ve cansız her şeyi kucaklayan evrensel bir şeydir. Çevremize karşı yükümlülüğümüzün olduğu anlayışından kaynaklanır. Şiddetten kaçınma tüm hayat biçimlerine yönelik uyum ve anlayış demektir. Bunun uygulanması sadece fiziksel yönüyle kısıtlanmış olmayıp, sözleri, düşünceleri ve hareketleri de kapsar.¹¹

“Types of Men” kitabının yazarı Alman Psikolog Edward Spranger değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Spranger’in değer sınıflaması estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer şeklindedir. Bu değer grupları daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından bir ölçüğe dönüştürülmüştür.¹²

Ahlak felsefesinde de değerler özsel (intrinsic) ve araçsal (instrumental) şeklinde ikiye ayrılır. Bu ayrıma göre, başka bir şeye ulaşmak için bir araç olarak değil, kendisi

¹¹ Bülent Dilmaç, *İnsanca Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2002, 7-9.

¹² Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2004, s. 55.

için istenen şeylere özsel, başka şeylere ulaşmak için bir araç olarak istenene şeylere araçsal değerler denir.

Özsel değerler; yaşama anlam katan, kendisi için yaşanan değerlerdir. Araçsal değerler ise özsel değerleri belirli koşullarda gerçekleştirmeye yarayan değerlerdir. Değerler hiyerarşisinde özsel değerler, araçsal değerlere göre daha üstündür ve daha derinden bir bağlılık gerektirir. Araçsal değerler ise bu tür derin bir bağlılık gerektirmez bir araç değerinin yerine onun gördüğü işi daha etkin biçimde yapabilecek başka bir değer konabilir ve böyle bir değişime, fazla bir gerilime yol açmaz. Örneğin; bir araba yerine başka bir araba kullanılabilir.

Milli bağımsızlık, dürüstlük, kişisel onur gibi değerler özsel değerlerdir ve hep üstün tutulurlar. Bu tür değerlerin modası geçmez ya da kolay kolay geçmez. Kişisel onurdan, bağımsızlıktan vazgeçmek, insanın duygu ve kişilik dünyasında derin krizlere yol açar.¹³

Schwartz'ın belirlediği ve evrensel değer tipleri olarak kabul edilen 10 temel değer ise şöyledir¹⁴:

1. Evrenselcilik-Gelenek: Anlayışlı, takdir edici, hoşgörülü olma, insanların ve tabiatın iyiliğini gözetme, dinin ya da geleneksel kültürün bir takım adet ve fikirlerini kabullenme yönünde tutum ve davranışları destekleyen ya da hedefleyen temel değer tipidir.

2. İyilikseverlik: Yakın ve kişisel temas içinde bulunan kimselerin iyiliğini gözetme ve koruma.

3. Güç-Uyarılım: Sosyal konum ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol, yenilik ve hayata meydan okuma.

4. Öz yönelim- Başarı: Bağımsız düşünce ve eylem, keşif ve inceleme ve sosyal standartları temel alan kişisel başarı

¹³ Hasan Ünder, "Türkiyede Batılılaşma ve Değerlerin Araçsallaştırılması", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 1995, 294.

¹⁴ Veysel Uysal, "Yetişkinlerde Dindarlık ve Değerler: Dini Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri", Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi*, 214, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.

5. Toplumsal Uyum ve İtibar: Sosyal norm ve beklentilere uygun davranma, başkalarını kırmama, saldırgan eğilimleri sınırlama ve toplumsal konum ve itibarı koruma.

6. Hazcılık: Zevk ve duyuların kişisel ödüllendirilmesi

7. Sosyal Güvenlik: Toplumun ve toplumsal ilişkilerin güvenliği, ahenk ve istikrarı.

8. Bireysel Güvenlik: Bireysel ve ailevi ilişkileri önemseme ve sürdürme.

9. Erdemlilik: Ahlaki olgunluk, içtenlik ve başkalarının dertleriyle ilgilenme.

10. İlişki Özerklik: Hem genel ve hem de kişisel değer olarak eşitlik, bağlılık ve yaratıcılığı önemseme.

1.3. DEĞERLER EĞİTİMİ

Kişiliğin oluşmasında bilgi kadar hatta ondan daha fazla önem taşıyan husus iyi bir ahlaki karakterin kazandırılmasıdır. Bunun yolu da çok erken yaşlardan itibaren çocuklara temel değerlerin öğretilmesiyle mümkün olur.¹⁵ Bu bağlamda değerler eğitimi hassasiyetle ele alınması gereken bir mesele haline gelir.

Küçük yaşlardan itibaren içselleştirilen ve davranış haline dönüşen değerler; insanı olgunlaştırır ve toplumda örnek gösterilen bir fert haline gelmeyi sağlar. Böyle bir ruh haline sahip kişi sadece kendi menfaatini düşünmekle de kalmaz başkalarının iyiliği için de çabalar. Böyle örnek fertlerin yetişmesi, değerler eğitimi ile mümkündür ve değerler eğitimi önce ailede başlayıp daha sonra örgün eğitim kurumları olan okullarda devam etmektedir.

Değerler eğitimi çeşitli şekillerde yapılabilir. Ama bütün bunların içerisinde belirlenen iki yol, usul gerçekten çok önemlidir. İlki taklitte, benimsemeye başlayan safhadır. Yetişmekte olan nesil, çocukluk çağından itibaren anne babalarını taklit ederek, benimseyerek yetişir. Freud buna “özdeşleşme” der. Ona göre olgu cinsiyete dayalı olarak başlar. Kız çocuklar annelerini, erkek çocuklar babalarını taklit ederek, benimseyerek yetişirler. Onlarla özdeşleşirler. Bu ilerleyen yaşlarda milli kahramanları,

¹⁵ Oktay Sinanoğlu, *Hedef Türkiye*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2002, 101.

edipleri, bilim adamlarını, artistleri, vs. benimseme, ideal olarak kabullenme şeklinde devam eder. Halkalar genişler, benimseme-taklit evrensel alana da açılır.

İkinci husus, değerın sistemdeki yeridir. Siyasi sosyal sistemimiz, hangi değer üzerine kurulmuş, neleri benimseyip yüceltmışse, öğretilenler onlardır. İdealleri onlar oluşturur. Çevreler bunları yaşatma, bunlarla var olma yolundadır. İnsan kendisini arkadaş, dost çevrelerinde rahat hisseder ve bu tür çevrelerde var olur. Dolayısıyla çevreler arasındaki tutarlılık ve bu çevrelerde var edilen, yaşanan değerler belirleyici olmaktadır.¹⁶

Günümüzde çevremize baktığımız zaman; insanoğlu, son birkaç asırda bilimsel ve teknolojik alanda çok büyük başarılar elde etmiştir. Ancak bu başarılar; gerçek anlamda medeniyet alanında fazla bir gelişmeye neden olmadığı gibi insanları birtakım manevi ve insani değerlerden de uzaklaştırmıştır. Uzmanlar tarihin hiçbir döneminde dünyamızın bugünkü kadar genç nüfusa sahip olmadığını belirtmektedirler. Elbette ki toplumları kalkındıracak gençlerin; fiziksel, sosyal, psikolojik ve ahlaki yönden yetişmiş olmaları, o toplumun refah ve mutluluğunu doğrudan etkileyecektir. Oysaki gençlere sunulan bunca imkâna rağmen onlardan erdemli birer fert olmaları beklenirken günümüzde çok üzücü verilere şahit olmaktayız. Ülkemizde buna dâhil olmak üzere alkol ve uyuşturucu kullanma yaşı neredeyse ilkokullara kadar düşmüş, şiddet ve cinayetler yaygınlaşmış, evlilik öncesi cinsel istismar da had safhaya gelmiştir.

Hızla değişen ve gelişen bir dünyada sonuç olarak; adalet, mutluluk, eşitlik gibi toplum için vazgeçilmez değerler kazanılması gerekirken; açlık, yoksulluk, şiddet, savaş, sosyal adaletsizlik, hürmet ve saygının ortadan kalkması gibi insanlık dışı değerler toplumda yerini almıştır.

Bu nedenle 1980'lerden sonra vatanseverlik, aile, sorumluluk ve güven gibi geleneksel değerlere dönüş başlamıştır. Bunun altında yatan sebep ise; gençler arasında yaygınlaşan suçluluk, hırsızlık ve öğrencilerin birbirlerine karşı şiddet kullanmayı artırmasıdır. Toplum eleştirmenleri, veli grupları, dini liderler ve siyasal partilerin

¹⁶ Necmettin Tozlu, Cem Topsakal, "Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi", Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi*, (ss. 180-181), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.

çoğunluğu saygı, sorumluluk, bireysel disiplin, aile, vatan sevgisi ve diğerlerine hizmet gibi değerlere daha çok vurgu yapmaya başlamıştır.¹⁷

Değerler eğitimi, kısaca, değer kazandırma etkinliğidir. Daha ayrıntılı olarak ele alındığında değerler eğitimi, kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme teşebbüsüdür. Kimilerine göre ise, doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireyler ve daha geniş bir toplumun üyeleri olarak belli değerler doğrultusunda davranabilmelerini sağlamak için gerekli beceri ve eğilimler aşılmasıdır.¹⁸

1.4. DEĞER EĞİTİMİ MODELLERİ

Bu bölümde Hans George Ziebert'in sınıflandırmış olduğu değerler eğitimi modelleri aktarılacaktır. Ziebert'e göre; batı toplumlarında gördüğümüz radikal çoğulculuğa farklı bakış açıları sunan dört değer eğitimi modeli vardır. Bunlar:¹⁹

1.4.1. Değer Aktarma

Baskın ölçüde homojen toplumlarda, açık bir gerçek, kalıcı ve bağlayıcı değerler anlayışı vardır. Bunlar bir sonraki kuşağa aktarılması gerektiğinde hiç kuşku bırakmayan değerlerdir. Bu değerlerin kendileri denenmiş ve gerçektirler. Okullardaki ahlak eğitimi-evdekine büyük ölçüde benzer bir biçimde- toplumdaki en yaygın değerleri aktarmaya çalışır. Çoğulcu değerler toplumunda değerleri aktarmak, kaçınılmaz olarak belli bir sosyal grup tarafından tercih edilen değerler ve normları seçmek anlamına gelir.

1.4.2. Değerlerin Açıklığa Kavuşturulması

Değerlerin açıklığa kavuşturulması kavramı, öğrencilerin içselleştirmesi gereken mevcut değerler ve normlara değil, daha çok gençlerin zaten içselleştirdiği değerlere dayanmaktadır. Bu modelin ahlak eğitimi teorileri bireye odaklanır. Gençler kendi

¹⁷ Howard Kirschenbaum, *100 Way to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*, Allyn & Bacon Company, 1995.

¹⁸ Hökeleli, 335.

¹⁹ Hans-George Ziebertz, "Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri", Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökeleli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi*, (ss. 454-461), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.

değer gelenekleri hakkında düşünmeyi ve bir biyografik düşünme formu aracılığıyla düşünce, duygu ve karar verme birliğine ulaşır. Bu modelde öğrenciler kendi kişisel şartlarına göre, üretken öz-tasarımın sonucu olan ve dışsal beklentilerin basit bir yansıması olmayan bir kimlik geliştirebilmelidirler.

1.4.3. Değer Geliştirme

Bu modelin savunucusu, Kohlberg'tir. Bu teoriye dayanan ahlak eğitimi modelleri, ahlaki yargı duygusunun geliştirilmesine özel önem verir. Gençlik herhangi bir eylem biçiminin ahlakiliğini tatmalı ve olası alternatifleri tartışmalıdır. Eğitimcinin görevi öğrencilerin hangi aşamada olduğuna ilişkin bir teşhise varmak ve bir sonraki düzeye geçişi sağlamak üzere o düzeyin argüman biçimlerini kullanmaktır.

1.4.4. Değer İletişimi

Değer iletişimde “etkileşim”, değerler ve normların kazanılmasında belirleyici faktördür. Öğrenciler yalnızca sunulan değeri kabul etmezler; bu değerler hakkında bir görüş geliştirirler ve onları yorumlamaya devam ederler.

Değer iletişimi, ötekiler için ve benim için neyin arzulanır ve doğru olduğuna ilişkin özgün değerler ve normların iletişimini etik öğrenme süreçlerinin özü olarak yorumlamaktadır. Öğrenciler gerçek iletişim içinde bir tartışma muhakemesi biçimi içinde normların meşruiyetini savunarak tartışmayı öğrenirler.

1.5. OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Değerler eğitimi, okulların sorumluluk alanlarının başında gelmektedir. İyi bir karakter yapılanması için okulda yapılması gereken değerler eğitimi en genel anlamıyla, örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır.²⁰

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise “her öğrenciyi hem ilgi ve

²⁰ Halil Ekşi, “Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 2003, 79.

yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Bu birinci amaç, yani, “öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli kişilik oluşturmak” esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade etmez.²¹

Alanda yapılan tartışmalar da genelde değerlerin öğretilip, öğretilmemesinden çok hangi değerlerin, hangi yöntemlerle ve bireyi topluma feda etmeden nasıl başarılacağı noktasında dögümlenmektedir. Zira değerlerden bağımsız bir eğitim yoktur. Bu yüzden gerçek soru okullarda değer öğretilmeli mi?” değil; “okullar hangi değerleri öğretmeli?” ve “seçilen değerleri nasıl iyi bir şekilde öğretebiliriz?” olmalıdır.²²

“Okullar hangi değerleri öğretmeli?” sorusuna cevap verecek olursak, ülkemizde, okullarda toplum tarafından benimsenen ahlaki değerlerin öncelikle kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda;

1973 tarihli Türk Milli Eğitimi Temel Kanununda, “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” başlığı altında, öğrencilere kazandırılması hedeflenen bazı insani değerlerden söz edilir. Türk milletinin bütün fertlerini: “beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karakter, hür ve bilimsel düşünme, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” ifadelerine yer verilir. Bu özel amacın yanı sıra, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi bazı derslerin özel amaçları çerçevesinde, bazı insani ve ahlaki değerlerin kazandırılması hedeflenir.²³

İlköğretim genel hedefleri incelendiği zaman birçoğunun değer ifadesi olduğu görülecektir. Değer ifadesi olan bazı genel hedefler aşağıda verilmiştir.²⁴

- Çevresinde bütün canlı cansız varlıklara değer vermesini, onları sevmesini ve korumasını öğrenmiştir.(Doğayla bütünlük içinde olma, Çevreyi koruma)

²¹ Aydın, Akyol Gürler, 47.

²² Hasan Meydan, “Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1) , 2014, 96.

²³ Hökelekli, 278.

²⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1995, 2.

- Görev ve sorumluluklarını daima yerine getirme alışkanlığı kazanır. (Sorumluluk sahibi olma)
- Evinde, okulunda ve çevresinde seviyesine uygun görev ve sorumluluklar üstlenir. (Sorumluluk sahibi olma)
- Başarısızlıkla karşılaştığı zaman tekrar işe baştan başlama cesareti gösterir. (Cesur olma, azimli olma)
- Ailenin Türk toplumunun temeli olduğuna inanır ve aileye değer verir. (Aile güvenliği)
- İnsanlar arasındaki duygu ve anlayış farkına saygı duyar. (Saygı, Hoşgörü)
- Genel nezaket kurallarına uymaya, çevresindeki insanlara saygı, anlayış ve güler yüz göstermeye çalışır (Saygı)
- Davranışlarında samimi ve dürüsttür, sözüne güvenilir. (Dürüst ve güvenilir olma)

Yukarıda sayılan hedeflerle birlikte günümüzde okullar, değerler eğitimi konusunda başarılı olabilmemiş midir? Eğitim öğretim hayatını bitiren bir genç, topluma ahlaki değerleri kazanmış olarak, maddi ve manevi yönden yetişmiş bir fert olarak dâhil olabilmekte midir? soruları cevaplarını bekleyen önemli birer mesele haline gelmiştir.

Günümüzde eğitim kurumlarında verilen eğitimle, hedeflenen amaçlara ulaşamamış, arzu edilen değerler çocuklara kazandırılmamıştır. Okuldaki öğretmen ve eğitim sistemimize baktığımızda; öğrencinin daha çok “bilişsel” yönüne hitap eden ve o yönde bir gelişmeyi takip eden, buna karşılık “duygusal” ve “davranışsal” yönünü ihmal eden bir uygulama söz konusudur.²⁵ Bu nedenle “değerler eğitimi” bir kez daha gözden geçirilmesi gereken önemli bir mesele haline gelmiştir. Bu anlamda özellikle okullarda değerler eğitimi ile ilgili çalışmalara fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır.

Hökelekli’ ye göre değerler eğitimi ile ilgili bir çalışma şu ilkeler doğrultusunda sürdürülmelidir:

- Çocukta iyi bir karakter yapılanmasını amaçlayan değerler eğitimi ayrı bir ders olmayıp, bütün ders programları ve okul içi etkinlikleri içine alan bir müfredat çerçevesinde yürütülmelidir. Okul programında yer alan bütün dersler bu amacı gerçekleştirecek şekilde birbiriyle bağlantılı ve bütünlüklü olmalıdır.

²⁵ Ekşi, 79.

Okul, iyi karakterin vücut bulduğu bir yer olmalıdır. Sınıftaki günlük yaşam kadar, kantin, spor salonu, teneffüs alanları gibi bütün okul ortamları da insani değerlerin yaşandığı mekânlar olmalıdır.

- Değerler eğitimi, “yaşam boyu eğitim” ilkesine uygun olarak anaokulundan başlayarak üniversiteye kadar okul hayatının her kademesinde temel değerleri teşvik eden maksatlı, inisiyatifi ele alan ve kapsamlı bir yaklaşım içerisinde ele alınmalıdır. Ayrıca ana baba okulu ve yetişkinler eğitiminin bir bölümünü de çocuk ve gençlere kazandırılacak değerlerin eğitimi oluşturulmalıdır.
- Manevi kirlenmenin yaygın bir durum aldığı günümüzde etkili bir değerler eğitimi, olumlu değerler kazandırmanın yanında, çocuk ve gençleri kuşatan olumsuz alışkanlık ve davranış eğilimlerini tedavi edici ve etkisiz kılıcı bir yol izlenmelidir. Bu bağlamda popüler kültür ürünlerinin öğrenciler üzerindeki bozucu etkilerini en aza indirmek için bunlara karşı eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırılmalıdır.
- Günümüz toplumlarında ahlaki ve kültürel çoğulculuk gerçek bir durum olarak karşımızda durur. Toplumun değişik kesimleri arasında, bazen sınırları iyice belli olan farklı ve birbirine zıt ahlak ve değer anlayışları görülür. Bu durumda değerler eğitimi, toplumun her kesiminde saygın kabul edilen, evrensel, ortak insani değerlere ve taleplere göre düzenlenmelidir. Bunun yanında, öğrencilerde ahlaki/manevi değerleri içtenlikle ve ısrarla sahip çıkma ve bunları savunma; kötülüklerle mücadele etme bilincini canlı tutan bir “ahlaki cesaret” ile farklı yaşam biçimlerine karşı “tahammül ve hoşgörü” anlayışını yerleştirmeye önem verilmelidir.²⁶

1.6. ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DEĞERLER

Değerler; toplumu ayakta tutan unsurlardır. Bir toplumun geleceği, iyi yetişmiş karakter sahibi insanlara bağlıdır. İyi karaktere sahip insanların yetişmesi kendiliğinden olmamaktadır. Türkiye gibi etnik grupları, inanç ve inanışları bakımından farklı bireylerin yaşadığı bir toplumda huzuru, barışı ve devamlılığı sağlayabilmede bireylere ortak değerlerin kazandırılması önem taşımaktadır. Ortak değerleri bu bireylere

²⁶ Hökelekli, 281-283.

kazandırmak ise öğretim programında ve dolayısıyla bu programa göre hazırlanmış ders kitaplarında ortak değerlerin yer almasıyla mümkündür. Bu bağlamda toplumdaki devamlılığı sağlamadaki katkısı bile tek başına, değerlerin eğitimdeki önemini ortaya koymaktadır.²⁷

Birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de, eğitim-öğretimde değerler konusunda ciddi tartışmalar yapılmaktadır. Bu bakımdan bireylere kazandırılması gereken değerler ve insanların değer yönelimleri dikkate alınarak öğretim programlarında yer verilen değerlerin incelenmesine ihtiyaç vardır.²⁸

Ülkemizde ortaöğretim kurumlarında “değerler eğitimi” çoğunlukla DİKAB dersleri aracılığıyla verildiği için, öncelikle bu dersin öğretim programını incelemeye ihtiyaç vardır. Bu bölümde amacımız; DİKAB öğretim programında değerlere ne oranda yer verilmiş, hangi değerlerin öncelikle kazandırılması hedeflenmiş bunları tespit etmektir.

1.6.1. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Genel Amaçlar ve Değerler

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda öğrencinin içselleştirmesi ön görülen değerler şöyle sıralanabilir²⁹:

- Adil olma
- Aile kurumuna önem verme
- Bağımsızlık
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Ölçülülük
- Yumuşak huyluluk
- Güvenilir olmak

²⁷ Feride Ersoy, Taner Şahin, “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi* 12(2) Ek Özel Sayı, 1536.

²⁸ Abdulkadir Çekin, “Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 2012, 105-119.

²⁹ MEB, *Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11, 12. Sınıflar) Öğretim Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara 2010, 13-14.

- Kanaat
- Cömertlik
- Sabır
- Samimiyet
- Güven
- Namuslu olmak
- Alçak gönüllülük
- Sözünde durmak
- Emanete riayet etmek
- Kardeşlik
- Duyarlılık
- Doğruluk
- Dürüstlük
- Estetik duyarlılık
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Sağlıklı olamaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik
- Paylaşımçı olmak
- Fedakârlık

Ortaöğretim DKAB dersi Öğretim Programındaki Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları arasında “değerler” şu şekilde dile getirilir;

Madde 2:

Türk Milli Eğitimi Genel Amacı; Türk milletinin tüm fertlerini;

1. Atatürk ilke ve inkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; **Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;**

2. **Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluklarını duyan; yapıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.**³⁰

Burada görülüyor ki Türk Milli Eğitimi'nin yetiştirmeyi hedeflediği kişiler, milli, ahlaki, insani, manevi, kültürel değerleri benimsemiş olmalıdır. Kişinin hem kendine hem de çevresine karşı faydalı bireyler olarak yetişmesi ancak bir kısım değerlerin öğretilmesiyle ve hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu değerlerin neler olduğu burada açıkça belirtilmemiştir fakat ifadelerden anlaşıldığı üzere sevgi, saygı, sorumluluk, hür düşünme, vatan sevgisi, birlik ve beraberlik temel başlıkları üzerinde alt değerlerin hepsi düşünülebilir.

Akbaş; Türk Milli Eğitim Sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit ettiği çalışmasında Milli Eğitimin Temel Amaçları içerisinde yer alan değerlerin olduğu bir liste oluşturmuştur. Bu değerleri aşağıdaki şekilde kategorize etmiştir.³¹

³⁰ MEB, 3.

³¹ Akbaş, 91-102.

Tablo 1.1. Milli Eğitimin Temel Amaçları İçerisinde Yer Alan Değerler

Değer Grupları	Değer örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek.
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Din Öğretimi Programının Genel Amaçları arasındaki şu maddeler de değerlere doğrudan işaret eder.³²

- Dinin sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğu, her şeye karşı sevgiyle ve olumlu yaklaşılması gerektiği bilincine ulaşır.
- Büyüklere saygı duymayı ve küçüklere sevgiyle yaklaşmayı davranış haline getirir.
- Çevre, doğal denge ve temizlik bilincine ulaşır.
- Öğrenilen ahlaki değerleri içselleştirir.
- Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü özümser.
- Evrensel değerlere kendi dini bilgi ve bilinçleriyle katılır.
- İslam'ın medeni ve evrensel değerlerle örtüştüğünü fark eder.

Din öğretimi programının genel amaçlarına baktığımızda, sevgi, saygı, hoşgörü, barış, birlikte yaşama, sorumluluk, tevekkül, farklılıklara saygı, temizlik, çevre bilinci, aile birliği gibi birçok temel değere vurgu yapılmıştır.

Öğretim programları boyutundan meseleye baktığımızda, kendi ayakları üzerinde kalabilen, iyi, yasalara saygılı, vatandaşlar yetiştirmede, günümüz okullarında bilginin yanı sıra değerlerin de kazandırılmasına önem verdiği anlaşılmaktadır.³³

³² MEB, 12.

1.6.2. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımı ve Değerler

Ortaöğretim DKAB dersi Öğretim Programında “Nasıl Bir Din Öğretimi?” sorusuna, “öncelikle dikkat edilmesi gerekenler” şeklinde aşağıdaki hususlar sıralanmıştır. Bu hususlar din öğretimindeki yaklaşımımızı belirlemektedir.

1. İnsana Saygı: Temelinde insana saygı fikri olan bir eğitim anlayışı, insanın ne olduğu üzerinde düşünür, insanın varlık şartlarını tanımaya, anlamaya çalışır; insanın sahip olduğu potansiyeli değerlendirir. Korkuları, sevgileri, heyecanları, nefret ve istekleri, inançları, değer yargıları, tutumları ile insan her gün yeniden keşfedilir.

2. Düşünceye Saygı: Düşünmek bir eğitim ve araştırma işidir. Düşünebilmek kadar dinlemesini bilmek, farklılıklara tahammül edebilmek de önemli bir husustur. Düşünebilmek, düşündüğünü karşısındaki insanı incitmeden söyleyebilmek önemlidir. İnsan, başkasının söylediklerine katılmasa da onu dinleyebilmeli, fikirler üzerinde düşünmeli ve onları sorgulayabilmelidir. Düşünceye saygı aynı zamanda insanın inancına ve vicdani kanaatlerine saygı anlamına gelmektedir. Bu tavırlar din öğretiminin insana kazandıracığı önemli özelliklerdendir.

3. Hürriyete Saygı: İnsanın ferdiliği ve şahsiyetinin bağımsızlığı insani temel bir değerdir. İnsanı ezen, kişiliğini zedeleyen, onun bağımsız karar vermesini engelleyen her baskı, insan hürriyeti fikriyle çelişir. İnsanlar, kendi iyiliklerini kendilerinin doğru bildikleri yolda arama hürriyetine sahiptir. Herkes özgürce kendi akıl sağlığının ve tercihlerinin sahibi olabilmelidir.

4. Ahlaki Olana Saygı: İnsanoğlunun teknik olarak son derece gelişmiş bir dünya meydana getirmesine rağmen, bu dünyaya erdemin egemen olmasını sağlayacak ahlaki olgunlukta insanlar yetiştirmede istenilen başarıyı sağlayamadığını söylemek mümkündür. Bir toplumun ahlaki yapısına, doğruluk, dürüstlük, insan sevgisi, çalışma, yardımseverlik, cana ve mala saygı gibi değerler hâkimse, o zaman bu özellikleri taşıyan insanlar yetişir ve hâkim olur. Eğer toplumun yapısı bozulmuş, gayri ahlaki tavırlarla düşünölmeye başlanmışsa, o vakit de böyle davranış gösterenler etkin hale gelirler. Bireyleri etkileyen şey, hayatın kendisidir. İstenildiği kadar öğrencilere tarihten

³³ Süleyman Yiğittir, Adem Öcal, “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 2010, 409.

parlak örnekler veya çok sağlam ilkeler sunulsun; içinde yaşanılan çağın ahlaki sorgulaması yapılmadığı sürece, onlar –en iyi ihtimalle- gerçeklerden kopuk, hayal dünyasında yaşayan kişiler haline geleceklerdir.

5. Kültürel Mirasa Saygı: Geçmiş öğrencilerin beyinlerine bir bilgi olarak yığmak yanlışır. Geçmiş birikim onlara ne sadece ilginç bir tarih olduğu için öğretilmeli ne de çok güzel edebi anlatımlar taşıdığı için nakledilmelidir. Kültürel miras, bu özelliklerinin yanı sıra, aynı zamanda yetişmekte olan nesle; Allah’la, kendileriyle ve diğer insanlarla olan iletişimlerini düzenlemelerinde bir yardım vasıtası olarak sunulmalıdır. Böyle bir anlatım sonucunda yöntemimiz değişecektir. Bu yöntem, bilgi istiflemeye değil, düşünmeye, anlamaya, karşılaştırmaya, değerlendirmeye, kısacası, öğrencinin keşfetmesine önem verecektir.³⁴

Din öğretim programındaki “Nasıl Bir Din Öğretimi?” sorusunun cevabı; görülüyor ki doğrudan değerler ve bu değerlerin doğru aktarımıyla ilgilidir.

Bu beş temel kavram; değişen yaşam şartları ve teknoloji ile artık din öğretimi ezberci ve taklitçi bir anlayışla değil, öğretilecek değerlerin ancak içselleştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu kavramlardaki ortak nokta ise; toplumu birleştirici hale getirmek ve toplumda insanın hem kendine hem de başkalarına saygılı olmasını sağlamaktır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı hazırlanırken öğrencinin aktif kılındığı program geliştirme yaklaşımları ve alan ile ilgili bilimsel kriterler olmak üzere iki temel husus gözetilmiştir.³⁵

a. Eğitimsel Yaklaşım: Programda yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır. Programın odağında kavram ve kavram ilişkilerinin oluşturduğu öğrenme alanları bulunmaktadır. Bu yaklaşımla dini ve ahlaki kavramların geliştirilmesinin yanı sıra, bazı önemli becerilerin (problem çözme, iletişim kurma, akıl yürütme vb.) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrenciler aktif şekilde din ve ahlakı öğrenirken problem çözmeyi, çözümlerini ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı, savunmayı, din ve ahlakı hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmeyi öğrenirler. Dolayısıyla sağlam, zengin, dini ve ahlaki kavramlar oluştururlar.

³⁴ MEB, 5-6.

³⁵ MEB, 10.

b. Din Bilimsel Yaklaşım: Program geliştirme sürecinde, gerek İslam gerekse diğer dinler hakkında bilimsel ve araştırmaya dayalı bilgi ön planda tutulmuş, batıl ve hurafeye dayalı yanlış bilgilerden uzak durulmuştur. İslam’la ilgili bilgilerde; Kur’an merkezli, birleştirici ve mezheple üstü bir yaklaşım benimsenerek İslam kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerler ön plana çıkarılmış; inanç, ibadet ve ahlak alanlarıyla ilgili değerlerin, Kur’an’la ve Hz. Peygamberin çabalarıyla oluşturulmuş ve bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterilmiştir.

Bu yaklaşımlardan yola çıkarak diyebiliriz ki;

➤ Din öğretimi yapılırken “öğrenme” merkezli” bir anlayış ele alınmaktadır.

Hızla gelişen çağın koşulları nedeniyle bugün öğrencilerin daha aktif olmalarını gerektiren bir anlayış hâkim olmaya başlamıştır. Bu durum, öğretim programlarında referans alınan kaynak ve yaklaşımların değişmesini de beraberinde getirmekte ve artık öğrenciyi merkeze alan öğretim programları hazırlanmaya başlamıştır. Bu yaklaşımda, öğrencilerin davranışlarının değiştirilmesinde zihnin geliştirilmesine önem verilmektedir.³⁶

Öğrenme hakkına daha önce davranışçı yaklaşımlarla benimsenen yalın betimlemelerin öğrenmenin doğasını yeterince açıklayamadığı ortaya çıkmıştır. Öğrenmenin bilişsel ve duyuşsal yönleri daha bir ön plana çıkmıştır. Öğrenmede anlama, algılama, düşünme, duyuş ve yaratma gibi kavramlar önem kazanmıştır.³⁷

Öğrenme; herkesin kendi hızına göre, zorlama olmaksızın, bağımsız olduğu kadar işbirliğine dayalı yöntemlerle insan aklını güçlendirecek bir niteliğe sahip olmalıdır.³⁸

➤ Program öğretmen merkezli değil, öğrenci merkezli olarak ele alınmıştır. Öğrencilerin kendilerini keşfetmeleri, dini ve ahlaki değerleri sadece bilmeleri değil, o bilgilerle terkipler yapmaları da amaçlanmıştır.

Bilgi toplumunda eğitim sisteminde kitle eğitiminden kişiselleşmiş öğretime, tek öğretimden çoğulcu öğretime, katı programlardan esnek programlara, öğretmenin program başlatma ve yönetmesinden, öğrencinin başlatmasına ve grup planlamasına,

³⁶ Aktif Akto, “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki Kazanımların Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanına Göre Farklılaşması”, *Mukaddime*, Sayı 3, 2010, 97.

³⁷ Yüksel Özden, *Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Yayınları, Ankara 2005, 67.

³⁸ Hasan Şimşek, *21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı: Kaostaki Türkiye*, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1997, 75.

bağımlı içerikten bağımsız içeriğe geçiş sağlanmalıdır. Bilgi toplumunda eğitim yöntemlerine bireysellik ön plana çıkmalı, bireyin kendi yetenek ve potansiyelini keşfetmesini ve ilgi duyduğu alanlara yönelmesini sağlayan esnek programlar geliştirilmeli ve grup çalışmaları ve bireysel çalışmalarla geleceğin kalıcı olmayan organizasyonlarına hazırlanmalıdır.³⁹

- Yaklaşımlarda özellikle birleştirici ve bütünleştirici kök değerlere vurgu yapılmıştır.

Seçilen değerler, herkesi birleştiren ortak paydalar üzerine olmasına özen gösterilmiştir. Mezhepler üstü bir yaklaşım benimsenerek, herkesi kuşatıcı değerler ön plana çıkarılmıştır.

Güvenilirlik, saygı, sorumluluk, adalet ve kurallara uygunluk, ilgilenme/özen gösterme, yurttaşlık erdemi ve vatandaşlık gibi değerler evrensel değerler arasında gösterilmiştir.⁴⁰

1.6.3. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında “Ahlak ve Değerler” Öğrenme Alanı

“Ahlak ve Değerler” öğrenme alanıyla, din-değer ilişkisini, kişisel ve toplumsal gelişim için değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, affetme ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır.

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak değerlerin farkına varır, din-değer ilişkisini yorumlayarak kişilik ve toplumsal gelişimde değerlerin önemini kavrar. Hak ve özgürlüklerin birey ve toplum için önemini kavrar, onlara saygı duyar ve kul hakkı ihlallerine karşı duyarlı olur. Devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirir. Aile içi görev ve sorumlulukların bilincine varır ve Hz. Muhammed’in bu konudaki örnek davranışlarından modellemede bulunarak aile içi huzuru korumaya çalışır. İslam’ın barış dini olduğunu ve barışa verdiği önemi kavrayarak ona uygun davranışlar sergiler.

³⁹ Salih Zeki Genç, M. Yunus Eryaman, “Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.

⁴⁰ Canay Demirhan İşcan, *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programı Etkililiği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 22.

İnsanın hata yapabilen bir varlık olduğunu ancak asıl erdemini yapılan hatadan dönmek, hata edeni bağışlamak olduğu bilincine varır.⁴¹

“Ahlak ve değerler” öğrenme alanındaki kazanımlarda yer alan değer ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.2. “Ahlak ve Değerler” Öğrenme Alanındaki Kazanımlarda Yer Alan Değer İfadeleri

S.	Değer	Ortaöğretim DKAB Kazanımlarında Değer İfadeleri
1.	Dini ve Ahlaki Değerlerin Bilincine Varma	Değerleri oluşturan süreçleri sıralar ve kendi değerlerini fark eder. Örf ve âdet ve ahlaki değerlerin oluşumuna dinin etkilerine yönelik çıkarımlarda bulunur. Ahlaki değerlerin dinle ilişkisini açıklar. Dinî değerleri doğru anlamının önemini açıklar. Kişilik gelişiminde dinî ve ahlaki değerlerin etkisini açıklar. Kendi değerleri ile eylemleri arasında ilişki kurar. Toplumunu birleştiren değerleri korumaya özen gösterir.
2.	Hak ve Özgürlük	Hak ve özgürlük kavramlarını irdeler. Temel hak ve özgürlüklerin birey ve toplum için önemini açıklar. İslam dininin temel hak ve özgürlüklere verdiği önemi kavrar. Hak ve özgürlüklerin kullanım sınırlarını açıklar. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği durumlarda ortaya çıkabilecek sorunları öngörerek bunlara çözüm önerileri geliştirir. Kendi hak ve özgürlüklerinin farkında olur, gerekli durumlarda hakkını arar. Alkol, uyuşturucu, kumar, sigara vb. zararlı alışkanlıkların, hak ve özgürlüklerin kullanımını engellediğini fark eder. İslam dinini kul hakkına verdiği önemi açıklayarak bunun ihlalinin doğuracağı sonuçları kestirir. Kul hakkı ihlallerine karşı duyarlı olur.
3.	Saygı	Başkalarının özel yaşamın gizliliği hakkına saygı duyar. Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duyar.

⁴¹ MEB, 18.

Tablo 1.2. (Devam)

S.	Değer	Ortaöğretim DKAB Kazanımlarında Değer İfadeleri
4.	Vatanseverlik	<p>Vatandaşlık görevlerini yerine getirmeye istekli olur.</p> <p>Temel hak ve özgürlükler, vatandaşlık görevlerimiz ile ilgili Atatürk'ün sözlerinden örnekler verir.</p> <p>Devlete karşı görevler yerine getirilmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçları fark eder.</p>
5.	Aile Birliğine Önem Verme	<p>Ailenin, birey ve toplumun temeli olduğunu kavrar.</p> <p>Dinlerin evliliğe verdiği önemi örneklerle açıklar.</p> <p>Ailenin kurulması, korunması, aile içi iletişimle ilgili sorunları gözlemleyerek çözüm önerileri geliştirir.</p> <p>Ailenin kurulması, korunması, aile içi iletişim ile ilgili Kur'an'ın ve Hz. Muhammed (a.s)'in öğütlerinden örnekler verir.</p> <p>Aile içi görev ve sorumluluklarını yerine getirme bilinci taşır.</p> <p>Kur'an'ın öğütleri ve Hz. Peygamber (a.s)'in örnek davranışları çerçevesinde hısım, akraba ve komşularla ilişkilerin gelişmesine, toplumsal birlik ve huzurun sağlanmasına katkıda bulunur.</p>
6.	Barış	<p>Barışın insanlık için önemini açıklar.</p> <p>İslam'ın bir barış dini olduğu gerçeğini Kur'an ve hadislerden örneklerle destekler.</p> <p>İslam'ın barışsever bir kimlik öngördüğünü fark eder ve buna uygun davranışlar sergiler.</p> <p>Hoca Ahmet Yesevî, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Cabbar Kulu vb.nin barışla ilgili mesajlarından ve yaşantılarından örnekler verir.</p> <p>İslam'ın yaşam hakkına verdiği değeri yorumlar.</p> <p>İslam'ın sosyal çevresiyle uyumlu ve barışık bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini açıklar.</p> <p>Hz. Muhammed (a.s)'in barışçı kişiliğini örneklerle açıklar.</p> <p>Atatürk'ün barışa verdiği önemi örneklerle açıklar.</p> <p>Zorunlu olmadıkça savaşın bir insanlık suçu olduğunu kavrar.</p>

Tablo incelendiğinde görüyoruz ki; kazanımlarda; “aile birliği, saygı, vatanseverlik, dinî ve ahlaki değerlerin bilincine varma, hak ve özgürlükler ile barış” değerlerine daha çok vurgu yapılmaktadır. Elbette ki bu değerlerin seçilmesi rastgele değildir.

Günümüzde ahlaki değer problemlerine baktığımızda gençler arasında daha çok cinsellik, şiddet ve cinayet, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı sorunlarına ek olarak ruhsal bunalımlar ve intihar vakaları da gözlemlenmektedir. Bu sorunlar bireysel nitelikli sorunlar değildir. Başlangıçta bireysel bir durum olarak görülen bu sorunlar, belirli bir süre sonra bireysel olmaktan çıkıp toplumsal hatta küresel ölçekte problemlere dönüşmektedir. Zira bu konular artık ülkelerin sağlık ve sosyal politikaları üzerine çalışanları ciddi şekilde meşgul etmekte ve bu sorunların çözümü için her geçen gün artan oranda ekonomik kaynak ayırmak durumunda kalınmaktadır. Dolayısıyla bu tür problemlerin çözümü sadece ekonomik ya da sosyal politikalarla değil aynı zamanda eğitim politikaları ile ciddi şekilde ilintilidir. Bu nedenle sorunların büyük çoğunlukla ergenlik döneminde yaşandığı göz önünde bulundurulursa, ilgili dönemde verilecek olan ahlak eğitimi ve bu yöndeki çabalar büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda okullarımızda ahlak eğitimi ile ilgili en önemli derslerden birisi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersidir.⁴²

Akto'nun yaptığı bir araştırmaya göre, Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersini alan öğrencilerin "Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanındaki Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi"nin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulara göre öğrencilerin belirtilen alanda en fazla sahip oldukları kazanım "başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymakla beraber kendi hak ve özgürlüklerimin farkında olarak gerekli durumlarda hakkımı ararım" ve en az sahip oldukları kazanım ise, "değerle hiyerarşisinde dini ve ahlaki değerlerin örneğini fark ederek kendim ve toplum açısından etkilerini açıklayabilirim" kazanımıdır.⁴³

1.6.4. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öncelenen Değerler

Ortaöğretim DKB programında öncelikle verilecek değerler aşağıda yer alan tablolarda gösterilmiştir.

⁴² İbrahim Turan, "Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 40, Erzurum 2013, 273.

⁴³ Akto, 112.

Tablo 1.3. Ortaöğretim DKAB Derslerinde Yer Alan Ünitelerde İşlenen Değerler

9. Sınıf		
Öğrenme Alanı	Ünite Adı	Öncelikle Verilecek Değerler
İnanç	İslam ve Din	Bilimsellik, Sorumluluk
İbadet	Temizlik ve İbadet	Temizlik
Hz. Muhammed (s.a.v)	Hz. Muhammed (s.a.v)'in Hayatı	Gerçek Sevgisi, Sorumluluk
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Ana Konuları	Duyarlılık, Saygı
Ahlak ve Değerler	Değerler	Dayanışma, Duyarlılık, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik, Hoşgörü, Sorumluluk
Din ve Laiklik	Laiklik ve Din	Bağımsızlık, Bilimsellik, Sorumluluk
Din Kültür ve Medeniyet	İslamiyet ve Türkler	Duyarlılık, Saygı, Kültürel Mirasa Saygı, Hoşgörü
10. Sınıf		
Öğrenme Alanı	Ünite Adı	Öncelikle Verilecek Değerler
İnanç	Allah İnancı	Güven, Saygı, Sevgi
İbadet	İslam'da İbadetler	Duyarlılık, Sorumluluk, Temizlik, Samimiyet
Hz. Muhammed (s.a.v)	Kuran'a Göre Hz. Muhammed	Bilimsellik, Saygı, Sevgi, Güven
Vahiy ve Akıl	Kur'an ve Yorumu	Hakikat Sevgisi, Bilimsellik, Saygı
Ahlak ve Değerler	Haklar, Özgürlük ve Din	Adil Olma, Hoşgörü, Bağımsızlık, Saygı, Dayanışma, Sorumluluk, Vatanseverlik
Din ve Laiklik	Atatürk ve Din	Araştırma, Eleştirel Düşünme, Sosyal Katılım
Din Kültür ve Medeniyet	İslam ve Bilim	Gerçek Sevgisi, Bilimsellik, Kültürel Mirasa Saygı

Tablo 1.3. (Devam)

11. Sınıf		
Öğrenme Alanı	Ünite Adı	Öncelikle Verilecek Değerler
İnanç	İnsan ve Kaderi	Bilimsellik, Güven, Sorumluluk, Tevekkül
İbadet	İslam'da İbadetler ve Faydaları	Doğruluk, Diğerkâmlık, Güven, Sorumluluk, Dürüstlük, Yardımlaşma ve Dayanışma, Sabır, Temizlik, Samimiyet
Hz. Muhammed (s.a.v)	Hz. Muhammed (s.a.v)'in Örnekliği	Güven, Hoşgörü, Dürüstlük, Merhamet, Sabır, Adil olma, Sevgi, Samimiyet
Vahiy ve Akıl	İslam Düşüncesinde Yorumlar	Saygı, Hoşgörü, Bilimsellik
Ahlak ve Değerler	Aile ve Din	Aile Birliğine Önem Verme, Dayanışma, Saygı, Sevgi, Güven, Duyarlılık, Hoşgörü, Sorumluluk
Din ve Laiklik	Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri	Bilimsellik, Kültürel Mirasa Saygı
Din Kültür ve Medeniyet	İslam ve Estetik	Doğruluk, Estetik, Dürüstlük, Sorumluluk, Samimiyet
12. Sınıf		
Öğrenme Alanı	Ünite Adı	Öncelikle Verilecek Değerler
İnanç	Dünya Hayatı ve Ahiret	Sorumluluk, Sabır, Vefa
İbadet	Tövbe ve Bağışlama	Bağışlamak, Affetmek, Hoşgörü, Sorumluluk
Hz. Muhammed (s.a.v)	Hz. Muhammed (s.a.v)'i Anlama	Bilimsellik, Sorumluluk, Kültürel Mirasa Saygı
Vahiy ve Akıl	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	Hoşgörü, Saygı, Duyarlılık, Güven
Ahlak ve Değerler	İslam ve Barış	Hoşgörü, Saygı, Kardeşlik
Din ve Laiklik	Atatürk ve Din Öğretimi	Bilimsellik, Sorumluluk, Gerçek Sevgisi, Çalışkanlık, Güven, Kültürel Mirasa Saygı
Din Kültür ve Medeniyet	Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri	Hoşgörü, Saygı

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN MEVLANA VE MESNEVİ KISSALARI

Farklı yönleriyle tanıdığımız Mevlana'yı ve en önemli eseri olan Mesnevi'yi bu bölümde değerler eğitimi açısından ele alacağız. Yıllardır eserleriyle birçok meseleye ışık tutan Mevlana, elbette eğitim yönüyle de günümüze ışık tutmaktadır. Şimdiye kadar bu sahada yapılan çalışmalardan yola çıkarak diyoruz ki; Mevlana aynı zamanda bir eğitimcidir. Karakter gelişiminde çok önemli bir rolü olan değerlerin eğitiminde de bize yol gösterecektir.

Özellikle Mevlana'nın Mesnevi'si, değerler eğitiminde kullanılabilir çok önemli materyallerden biridir. Mesnevi' de öne çıkan değerler ve kıssalar, ortaöğretim öğrencilerine yönelik değerler eğitiminde kullanılabilir başucu kitaplarından biri olabilir.

2.1. MEVLANA'NIN EĞİTİM ANLAYIŞI

Mevlana İslam âleminin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biridir. Çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. O bir mütefekkir, şair, mutasavvıf ve gönül ehlidir. Mevlana aynı zamanda bir eğitimcidir. Eğitimle ilgili orijinal düşüncelere sahiptir. Mevlana'nın eğitimciliği üç şekilde gerçekleşmiştir. Bunlar: Medreselerde bir müderris olarak öğrencilere ders vermek (örgün din eğitimi), zikir halkaları kurarak müritlerini manevi açıdan geliştirmek (mürşitlik) ve cami kürsüsünden halka vaaz etmek (yaygın din eğitimi) tir.⁴⁴

Mevlana öncelikle, eğitimin gücü üzerinde durmaktadır. O, eğitimi insan kalbinin yanlış fikir ve düşünceler kapılmadan ve insan yanlış davranışlara girmeden önce aydınlatılması ve temiz tutulması şeklinde tarif etmiştir. O, Mesnevi'sinde insan kalbini bir testiye benzetir; sidiği emdiği zaman, su o pisliği ondan söküp atamaz.⁴⁵

Mevlana eserlerinde, insanın hamlığından kaynaklı arayış içerisinde olduğu ve hamlığını giderecek olanın ise eğitim olduğunu vurgular. Eğitim faaliyetini bir can

⁴⁴ Şuayip Özdemir, "Mevlana'nın Eğitimci Kişiliği", *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II 26-28 Ekim 2007*, (ss.101-111), Şanlıurfa 2008, s. 101-102.

⁴⁵ Bayraktar Bayraklı, "Mevlana'nın Eğitim Anlayışı", *4. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler) 12-13 Aralık 1989*,(ss. 123-129), Selçuk Üniversitesi, Konya 1991, s. 124.

verme, tazelendirme, biçime sokma olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda eğitimcinin vasıflarından, öğrencinin vasıflarından ve eğitimci ile öğrenci arasındaki ilişkiden bahseder.⁴⁶

Mevlana'ya göre, tabiattaki varlıklar ve varlıklar arasında olup bitenler, insanların en büyük öğretmenidir. Amaç, insanlara iyi ve faydalı şeylerin en kısa sürede öğretilmesi olduğuna göre, eğitimde en etkili, en iyi öğreticiyi seçmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında iş yaparak, yaptırarak, göstererek eğitim, sözle yapılan eğitimden daha etkilidir. Sözle eğitim, çoğu kere hayal gücünü harekete geçirip insanları vehimlere ve boş hayallere sürüklediği halde, iş ile yapılan eğitim, insanı daha ziyade konu üzerinde tutar ve ona daha etkili olur.⁴⁷

Mevlana'ya göre eğitim uzun süreli bir olgu olduğu için her safhası ayrıntılı olarak hesaplanmalı ve planlanmalıdır. Nasıl bir oyunda daha sonraki birçok oyun gizli ise, eğitimin her kademesinde yapılan faaliyetlerde de daha sonraki birçok faaliyetler gizli olmalıdır. Bir hareket, daha önceki hareketlerin sonucu, daha sonraki hareketlerin ön basamağı olmalıdır. Bir merdivene nasıl basamak basamak çıkarak yükseliyorsak, eğitimde de en yüksek noktalara kadar basamak basamak çıkmalıdır. Görünenlerden görünmeyenleri anlamak, Mesnevi'deki ifadesiyle “olanlardan olacakları kestirebilmek” ve bu faaliyetleri bilinçli olarak planlamak ve düzenlemek gerekir.⁴⁸

Mevlana'nın eğitim anlayışında programı, öğrencilerin yetenekleri, temayülleri ve alakaları tayin etmektedir. Bu özellikleri dikkate alarak, Musiki, Astronomi, Tıp, Tabiat Bilgisi, Sanat Eğitimi, Tarih, Sosyoloji, Psikoloji gibi dersler Mevlana'nın eğitim programında yer almaktadır. Bu derslerden musikiyi insan ruhunun coşturucu özelliğinden, tıbbı, kulun Allah ile ilişkilerini düzenleyebilmesi ve İlâhi huzurda nerede olduğunu daha kolay anlayacağından, tabiat bilgisini ise daha üst bilgilere ulaştırıcı özelliğinden dolayı programına almıştır.⁴⁹

Mevlana'nın eğitimcilik bakımından dikkatimizi çeken bir yönü de meslek eğitimi hususundaki tutumudur. Zira fütüvvet ehliyle hep iyi münasebetler kurmuş, onların zanaatını övmüş ve faydalarından bahsetmiştir. Müridi Selahaddin Zerkûbi'ye karşı

⁴⁶ Özdemir, 103, 106.

⁴⁷ Mustafa Ergün, *Mevlana'nın Eğitim Görüşleri*, Ocak yay., Ankara 1993, 351.

⁴⁸ Ergün, 336.

⁴⁹ Mustafa Usta, “Mevlana'nın Eğitiminde Metot Program ve Gayeler”, *4. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler) 12-13 Aralık 1989*, (ss. 161-171), Selçuk Üniversitesi, Konya 1991, s. 166.

büyük teveccühü vardı, çünkü bir yandan onda şeyhi Şems-i Tebrizi'yi görüyor, bir yandan da onun kuyumcu dükkânından gelen çekiç seslerinde zanaatın insan ruhunda uyandırdığı hazzı hissediyor, hatta buradan ilahi duygulara varıp sema etmekten kendini alamıyordu.⁵⁰

Mevlana'nın hayatı ve Mevlevi tarikatının bünyesinde görülen, eğitici ve öğreticilik, Mevlevihanelerin yaygın eğitim müessesesi olarak vücut bulmasında etkili olmuştur. Mevlevihanelerde verilen din, edebiyat, musiki, kültür ve sanat eğitimi; bu mekânların, birer kültür, sanat, ilim, irfan, terbiye merkezi haline gelmesini sağlamıştır. Mevlevihaneler böylece okuyup yazma öğretmekten, astronomiye, ilahiyattan tasavvuf yolu ile psikolojiye kadar pek çok sahada faaliyet göstermiştir.⁵¹

Mevlana'nın eğitim aracı şiidir. Ona göre eğitim, maneviyata susamak ve insan-ı kamil olma yolunda olgunlaşarak, mana denizine ulaşmaktır. Şöyle ki⁵²;

Ham olan hiç pişmişin halinden anlar mı?

Bunun için sözü kısa kesmelidir vesselam⁵³

Ham olanı pişmiş hale getiren edep sistemi üzerine kurulu eğitim anlayışı ile Mevlana;

Ey manevi denize susamış olan,

Mesnevi'den tarafa gel

Ondan yana gel ki, her an Mesnevi'de

Sadece bir mana denizi görürsün⁵⁴

Mesnevi, Nil nehri gibidir;

Kıpti'ye kan, Musa kavmine su gibidir.⁵⁵

der. Bu mısralarda, Mesnevi'den tarafa gel deyişi ile, eğitime davet vardır ve Mesnevi'nin bütün ihtiyaçlara cevap olduğuna işaret edilmektedir.

⁵⁰ Hikmet Çelkan, "Mevlana'nın Eğitimci Yönü", *1. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler) 3-5 Mayıs 1985*, (ss. 123- 129), Selçuk Üniversitesi, Konya 1986, s. 305.

⁵¹ Nilgün Açıık, "Mevlana ve Mevlevilik Tarikatının Eğiticiği", *III. Uluslararası Mevlana Kongresi Bildiriler 5-6 Mayıs 2003*, (ss. 99-115), Selçuk Üniversitesi, Konya 2004, s. 99-100.

⁵² Açıık, 102, 103.

⁵³ Amil Çelebioğlu, *Mesnevi-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfi Tercümesi*, Sönmez Yayınevi, İstanbul 1967, I, 2-3

⁵⁴ Çelebioğlu, VI, 2.

⁵⁵ Çelebioğlu, IV, 3.

2.2. MEVLANA’NIN ÖĞRETİMİNDE İLKE VE YÖNTEMLER

Mevlana’nın öğretimde kullandığı ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Yakından uzağa: Mevlana bu metodu genellikle Allah’ın varlığını anlamak hususunda kullanmaktadır. Bu metodunu “Allah’ın zatını değil yaratıklarını düşünürüz” hadisinden çıkardığını söylemek mümkündür.⁵⁶

Özelden Genele: Öğrencisine parça buçuktan (özelden) tümün (genel) kokusunu almasını tavsiye eder. Önce özeli tanımasını ve onun geçici olduğunu anlamasını, oradan genele geçmesini önerir.⁵⁷

Gözlem Metodu: Mevlana bu metodunda sadece kafa gözü ile değil, kalp gözü ile de gözlem yapılmasını istemektedir. Çünkü kesin bilgiyi elde edebilmek için kalp gözünün gözlemine ihtiyaç vardır. Gözlem metodunda yanılmanın olabileceğini, realist bir yaklaşımla gören Mevlana gözlemi aklın mihengine vurmaya öğrencisine tavsiye etmektedir. Çünkü arzularını gören göz, kuşa tutulur, ama tuzağı gören göz ise kuşu kurtarır.⁵⁸

Ödüllandirme: Eskiden beri devam eden ve Modern eğitim ve öğretim anlayışında da yer alan bu metotla ilgili olarak Mevlana şöyle diyor: “Hayvan yediğiyle gelişirken, insan yaptığıının övülmesini duymakla gelişir. Yaptığıyla övülmesini istemesi insanda doğuştan vardır. Çünkü onu yaratan da şükredilmesini ve övülmesini ister.”⁵⁹

Seviyeye Göre Hitap Etme: Mevlana eğitim faaliyetlerinde muhatap olunan kitlenin anlayış ve kavrayış düzeyinin dikkate alınmasını istemektedir. “Söz dinleyene söylenir. Zira terzi elbiseyi adamın boyuna göre biçer.” “Mademki işim gücüm çocuklardır, o halde çocukların diliyle konuşmama gerekir.” diyen Mevlana, eğitimcinin sorumlu olduğu çocukların zihinsel, bedensel ve yaş olarak bulunduğu olgunluk seviyesini bilip, kendisinin de bu seviyeye uygun bir tutum ve davranış göstermesi gerektiğini belirtmektedir.⁶⁰

⁵⁶ Usta, 162.

⁵⁷ Usta, 162.

⁵⁸ Usta, 163.

⁵⁹ Usta, 163.

⁶⁰ Süleyman Doğan, “Mesnevi’de Eğitim Yöntemi ve Pedagojik Yaklaşımlar”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması* 26-28 Mayıs 2014, (ss. 345-369), Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, Eskişehir 2013, s.8.

İlgi ve İstidatların Geliştirilmesi: “Tanrı herkesi bir iş için yaratmıştır.” Diyen Mevlana, insanların farklı özelliklerde yaratıldığını ve bu gerçekten hareketle sahip olduğu yeteneklere göre eğitim almaları gerektiğini ifade etmiştir. Mevlana’ya göre, hekim hastanın idrarından hastalığı nasıl teşhis ediyorsa, eğitimci de dikkatli bir gözlemlerle sözünden ve hareketlerinden onu tanıyarak sahip olduğu ilgi ve istidatları keşfedebilir.⁶¹

Mevlana’nın öğretimde kullandığı yöntemleri ise şöyle sıralayabiliriz:

Soru-Cevap Yöntemi: Soru-cevap yöntemi, eğitim öğretimin verimli hale gelmesi, öğrencilerin eğitim uygulamalarına daha aktif bir şekilde katılmalarının sağlanması ve eğitimle amaçlanan hususlara en kısa yoldan ulaşılması açısından öğrencilerce sık sık başvurulması gereken bir yöntem olma özelliği taşımaktadır. Mevlana’nın eğitim anlayışında, soru-cevap yöntemi önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim eserlerinde konuları soru-cevap şeklinde anlattığını ve bir konuda soru sorup devamında cevabını verdiğini görmekteyiz.⁶²

Anlatım Yöntemi: Mevlana’ya göre ilim öğrenmenin yolu sözledir. Öğretmenin heyecanla işe sarılması öğrencisindedir. Yücelik söylemekte değil, dinlemekte aranmalı. Zira söylenenlerin güzelliği sınırsız da olsa, dinleyici dikkatiyle orada hazır bulunmadıktan sonra bir anlam ifade etmeyecektir. Mevlana’ya ait bu ifadelerden onun eğitimde anlatım yöntemine yer verdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde de eğitimde anlatım yöntemi sürekli olarak uygulanabilme özelliğine sahip bulunmaktadır.⁶³

Sokratik Yöntem: Bu metot antik dönem Yunan filozofu Sokrates’in (MÖ 470 Alopeke, Attika – MÖ 399 Atina) felsefi düşüncü ve bilgiyi sınavarak öğrenme yöntemidir. İlk olarak Menon diyalogunda Sokrates’in bir köleye geometri teoremini çözdürmesi ile Sokratik yöntem ortaya çıkmıştır. Sokrates aslında karşısındakine yeni bir şey öğretmemektedir. O sadece bilineni anımsatmakta ve hakikati tekrar buldurmaktadır. Bu bir anlamda ebeliktir. Zira Sokrates bunu annesinin mesleği olan ebelikle de bağdaştırmıştır.

Sokratik yöntem 3 aşamalı olarak gerçekleşmektedir. İlk aşamada ironi (ironie) yani alaydır. Son olarak fikir doğurtulmaya (maieutique) başlanır. Günümüz eğitim

⁶¹ Özdemir, 105.

⁶² Özdemir, 106.

⁶³ Özdemir, 106.

sisteminde Sokratik yöntem, buldurma yöntemi olarak uygulanmaktadır. Modern anlamda soru cevap yöntemi ile başlayan süreç bir anlamda tümevarım yöntemidir. Bu metodu en yaygın olarak Mesnevi’de kullanmıştır. Bu yöntem günümüzde aktif öğretim yöntemlerinden birisi olarak kullanılmaktadır.⁶⁴

2.3. ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK MESNEVÎ’DE YER ALAN BAZI DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ

Mesnevi, içerisinde yer alan değerlerle tam bir derya hükmündedir. Mevlana bu hakikati Mesnevi’de bize şöyle dile getirmektedir:

“İrmak suyunu tamamıyla içmenin imkânı yok, yok ama susuzluğu giderecek kadar içmemenin de imkânı yok. Ey hakikati arayan kişi! Eğer sen mana denizine susamış isen Mesnevî adasından o denize ark aç. Öyle bir ark aç ki, her an Mesnevi’yi, ancak ve ancak bir mana denizi olarak göresin.”

Mesnevî-i Şerif hakikat deryasında, mana denizinde bir şiir adasıdır. Ey hakikati arayan kişi, sen bu Mesnevî adasından, öyle arklar, öyle yollar aç ki, bu mana denizi gelsin Mesnevî adasını kaplasın, içine alsın. Bu suretle sen her an *Mesnevi*’yi bir mana denizi olarak göresin ve böylece Muhammedî duygularla, bilgilerle kendini bulasın.⁶⁵

Mevlana Mesnevi’deki sözlerle, ibarelerle, hikâyelerle insanı hakikate götürmeyi amaçlar. Buradaki vasıtalar aradan çekilince hakikatin de berrak bir su gibi aşikâr görüneceğini anlatır. Bunu da şöyle ifade eder:

“Rüzgâr, ırmağın suyundan saman çöplerini temizleyince, suyun tek renkliliğini meydana çıkarır.”

Rüzgâr aklın sembolüdür. Suyun üstündeki saman çöpleri, şüpheleri, vehimleri ifade eder. Mesnevi’nin manası ırmak suyunu göstermektedir. Akıl rüzgârı, şüphe çöplerini süpürüp götürünce, mana suyu tertemiz olarak görülür. Şüphe ve vehim çöpleri Mesnevi’de geçen ve okuyucuları şaşırtan, şüphelere düşüren, bazı sözler,

⁶⁴ Doğan, 9.

⁶⁵ Mevlana Celaleddin Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, (1268), (Çev.: Şefik Can), Ötüken , İstanbul 2005, V-VI, s. 342, 66. beyit,

ibareler, hatta hikâyelerdir. Bu hikâyelerin ötesine geçince Mesnevi'nin içindeki hakikat mercanı bulunur.⁶⁶

Bu bölümde Mesnevi'de geçen bazı değerler ele alacağız ve bu değerlerin öğretimi ile ilgili bilgiler vereceğiz.

2.3.1. Hasetten Kaçınma

Haset; sözlükte kıskançlık, çekememezlik anlamına gelir.⁶⁷ iki insan arasında gelişen ve bireylerden birinin, diğerinin eksik bir yanı olması durumunda bundan zevk alması durumudur. Kişinin bazı şeylere sahip olmak isteyip de elde edemediği durumlarda, bir başkasının buna sahip olduğunun bilgisi kişiyi rahatsız etmekte ve bu durum kişiyi kıskançlığa veya hasede itmektedir.⁶⁸

Şeytanın da aldandığı nokta bu olmuştur. Adem (a.s)'a duyduğu haset onun lanetlenmesine ve ilahi huzurdan kovulmasına sebep olmuştur. Mevlana beyitlerinde bunu şöyle dile getirir:

“Şeytan, Hz. Âdem'e haset ettiği için, ona secde etmeğe utandı. Hasetten ötürü kendini saadetten mahrum kıldı. Hakk yolunda hasetten daha zor, daha tehlikeli bir geçit yoktur. Gönlüne hasedi sokmayan kişi ne mutlu kişidir. Şunu iyi bil ki; bu beden, haset evidir. Ev halkı, bedene ait bütün duygular, idrak, işitme, görme takdir etme duyguları, haset yüzünden kirlenir, pis bir hale gelirler. Beden, haset evidir, ama Allah, kâmil insanların bedenlerini tertemiz etmiş, arındırmıştır. “Evimi temizleyin.” ayet-i kerimesi(bakara, 125), vücut ve ruh temizliğini emreder. Gerçi vücut topraktan yaratılmıştır. Fakat hakikatte vücut bir nur hazinesidir.”⁶⁹

Mevlana burada bedeni haset evine benzetmiştir ve haset yüzünden bedendeki duyguların kirlendiğini ifade etmiştir. “Evimi temizleyin.” Ayetini de bu zaviyeden yorumlamış ve buradaki ev temizliğinden kastın, ruhun hasetten arındırılması olarak ifade etmiştir.

⁶⁶ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 343, 66.beyit.

⁶⁷ Mustafa Nihat Özön, *Çağdaş Türkçe Sözlük*, İnkılap yay., İstanbul 2008.

⁶⁸ Gamze Torun, *Sosyal Kimliğin Kıskançlık ve Başkasının Üzüntüsüne Sevinme Üzerindeki Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 17.

⁶⁹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 50-51, 430.beyit.

Hasedi yüzünden kaybedenlerden birinin de Ebu Cehil olduğunu şöyle dile getirmiştir:

“Ebu Cehil de asil fakat yetim ve servetsiz bulunan Hz. Muhammed (a.s)’in, Allah’ın elçisi olmasına haset etti de hasedi yüzünden kendisini aziz Peygamberimiz (a.s)’den üstün tutmaya kalkıştı. Adı Ebu’l Hakem iken Ebu Cehil oldu. Nice ehliyetli kişiler vardır ki hasedi yüzünden ehliyetsiz olmuşlardır.”⁷⁰

Mevlana insanların nelere haset ettiğini ve haset yüzünden neler yapabildiğini şöyle anlatır:

“Ey kerem sahibi! Sen onları hasetten geri çek de haset yüzünden taşlanmış şeytan olmasınlar. İnsanlar, gelip geçici mal, çirkinleşecek, sonunda çürüyüp gidecek beden uğrunda hasetten yanıp duruyorlar. Padişahlara bak ki haset yüzünden ordular çekip akrabalarını bile öldürüyorlar.”⁷¹, “Haset yüzünden Mısır Yusuf’unun başına neler geldi? Haset insanların kalbinde pusuya yatmış iri bir kurt gibidir.”⁷²

Hasedin çoğu zaman düşmanca davranış ve kin gibi olumsuz duygu ve davranışlar ortaya çıkardığı görülmektedir.⁷³ Mevlana’nın da söylediği gibi, haset yüzünden akrabalar, ordular çıkarıp birbirini öldürmüş, kardeşleri Yusuf (a.s)’ın canına kastetmiş ve onu kuyuya atmışlardır. Bu zararlarından ötürü Mevlana haset eden kişiyi “taşlanmış şeytana” ve “iri kurda” benzetmiştir.

Bununla birlikte haset eden, kıskançlık duyan kişi hem kendisi mutsuz olmakta hem de çevresini mutsuz etmektedir. İmam- Şafi Hazretleri diyor ki: “dünyada en huzursuz, en bahtsız kimse, haset eden ve kin tutan kişidir.”

Fransız kuramcı Roland Barthes kıskançlık üzerine “Bir aşk söyleminden Parçalar” adlı kitabında şöyle yazmış⁷⁴:

“Kıskanç olarak, dört kez acı çekerim:

1. Kıskanç olduğum için

⁷⁰ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 319, 808.beyit.

⁷¹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 104, 1200. beyit.

⁷² Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 373, 1405. beyit.

⁷³ Torun, 18.

⁷⁴ Gülüm Koşar, “Kıskançlık ve Rekabet”, *Terapi*, 2013, Sayı: 19, 33.

2. Kıskançlığımdan dolayı kendimi suçladığım için,
3. Kıskançlığımın ötekini incitmesinden korktuğum için,
4. Bir bayağılığın beni tutsak etmesine boyun eğdiğim için, dışarıda bırakıldığım, saldırgan olduğum ve sıradan olduğum için acı çekerim. (AYCAN SAOĞLU, Zodiac Dergisi- Kasım 2005)

Mevlana, hasedi bu şekilde bize tarif ederken, hasetten kurtulmak içinde bize şöyle seslenmektedir:

“Ey hasetçi! Aklını başına al da, sen de bir olgunluk, bir kemal, bir yücelik elde et de başkalarının olgunluğunu kıskanma; o yüzden kendini gam ve kedere kaptırma!

Allah’ tan, bu hasetten kurtulmayı, bu hasedi gidermesini niyâz et de Allah; seni bu bedenden, yani hasetçilik huyundan kurtarsın! Sana içten içe bir oyalanma, bir gönül meşguliyeti versin de, bundan sonra dışarıdaki insanlarla uğraşmaktan ve herkesin ayıbını görmekten seni çekip kurtarsın!”⁷⁵

Mevlana başkalarının kusurunu araştırmanın doğru olmadığını ve masivayı gönülden çıkarmak gerektiğini şu şekilde ifade eder:⁷⁶

“İki gözünü de ayıp kılından, günah tozundan temizle de, ötelerin, gayb âleminin bağlarını, bahçelerini, serviliklerini gör. Burnundan, genzinden masiva nezlesini gider de, burnuna güzel mana kokuları, ilahi kokular gelsin. Beden bukağısını, beden bağını canın ayağından çöz, çıkar da, canın mana çimenliklerinde dönsün, dolaşsın... Hasislik zincirini elinden, boynundan at da, şu felekte yeni bir baht elde et. Eğer lütuf kâbesine uçmak için kanatların yoksa, aczini ve çaresizliğini her şeye çare bulan Allah’a arz et.”⁷⁷

Mevlana burada bizlere hasetten kurtulma eğitiminin nasıl yapılabileceğine dair çok güzel ipuçları vermiştir. Başkalarındaki olgunlukları, yücelikleri kıskanma yerine onlara ulaşmak için “sen de gayret göster” mesajı vermiştir. Yerinde kullanıldığında haset, haset olmaktan çıkar ve gıpta duygusuna dönüşür. Bu duygu da insanı hedefine

⁷⁵ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, III-IV, 573, 2680. beyit.

⁷⁶ Ramazan Muslu, “Yoldaki Dikenleri Sökmek”: Mevlana ve Gençlik”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II*, 26-28 Ekim 2007, Şanlıurfa 2007, 89-90.

⁷⁷ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, II-III, 412-413, beyit. 1944-1950.

ulaştırmak için gereklidir. Başkalarına gıpta duygusuyla bakan kişi, karşısındakinin elde ettiği şeyleri kendisinin de yapabileceğine inanır ve bunun için gayret gösterir.

Mevlana bir de hasetten kurtulma adına, Allah'tan “içten içe bir oyalanma”, “bir gönül meşguliyeti” istemesini tavsiye etmektedir. Hasetten kurtulma adına bu da önemli bir taktiktir. Eğer kişinin bir meşguliyeti, üzerinde kafa yorup çalıştığı bir işi varsa o kişi artık başkalarıyla meşgul olmaya fırsat bulamayacak demektir. Başkalarındaki güzel hasletlere bakıp, haset edip zlmek yerine kendi işini düzeltme peşinde olacaktır.

2.3.2. Tevekkül

Tevekkül, sözlükte işleri Allah'ın yapacağı şekilde kabule razı oluş demektir.⁷⁸ Allah'ın katında olana itimat edip, insanın elindekilerden mit kesmek, Allah'ın rızkına ve içine kefil olduğunu bilerek sadece Allah'a yönelmek ve başkasına dayanmamaktır. Kişinin aczini kabul edip, Allah'a dayanmasıdır. Kişinin sebeplere sarılarak Allah'a güvenmesidir.⁷⁹

Mevlana tevekkül kavramını şöyle dile getirir:

“Allah'ın hükmüne ve takdirine karşı l gibi olmak gerek ki, sabahın Rabbi olan Allah'tan bir kahir yarası almayasın.” “Henüz ayakta duramayan, yürüyemeyen, bir şey tutamayan ocuk babasının omzunda taşınır. Fakat olmayacak şeyler yapmaya, el ayak sahibi olamaya başlayınca zahmetlere düşer, ktlklere uğrar.”⁸⁰,

Mevlana burada tevekkül eden kişiyi ölüye ve çocuğa benzetmektedir. Hakk'a tevekkül etmede l gibi olup her şeyin Hak'tan geldiğini unutmamak gerektiğini bize hatırlatır. ocuk benzetmesiyle de ocuk gibi tamamıyla Hakkın emrine teslim olmak bahis konusudur. Çocuğun acziyeti azaldıkça, nasıl ki üzerindeki koruyup kollama da o oranda azalır, tıpkı onun gibi her şeyi kendi abamla gayretimle elde edebilirim düşüncesi de tevekkül anlayışını zayıflatır ve Hakk'ın inayetinin kesilmesine sebep olur.

Mevlana insanın acziyetini anlatmak için, bu cihanı İlahi kudretin önünde bir saman çöpüne benzetir. Rabbine güvenen kullar ise, bunun farkındadırlar ve her işin

⁷⁸ zn, 487.

⁷⁹ Rabiye Solmaz, *Din Eğitimi Açısından Kur'an ve Sünnette Tevekkül Kavramı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 68.

⁸⁰ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 68, 900. beyit.

arkasında yapıcı gücün Allah olduğu bilgisi, onların bu güvenlerini daha da artırmaktadır. Mevlana şu örneklerle bunu anlatmaktadır:⁸¹

“Bu dünya gayb rüzgârının yani, İlahî kudretin önünde bir saman çöpüne benzer, tamamıyla acizdir. Allah’ın dileği onu bazen yükseltir, bazen alçaltır. Bazen sağlam, bazen kırık dökük halde bulundurur. Bazen onu sağa, bazen sola götürür. Bazen onu gül bahçesi haline kor. Bazen de diken haline kor. El gizlidir, fakat onun kullandığı kalem meydanda yazı yazmaktır. At dönüp dolaşmakta, koşup durmakta; onu idare eden binici görünmemektedir. Sen şu uçup giden oka bak. Meydanda görünüyor ama onu fırlatan yay gizli. Canlar bedenlerle ilgili oldukları, bedenleri canlandırdıkları için, etkileri ile meydanda, fakat canlara can veren canların canı olan Allah gizli. Oku kırmaya kalkışma, çünkü o ok padişahın okudur. Senin bildiğin yaydan atılmamıştır. Her şeyi bilen, her şeyi anlayanın yayından fırlatılmıştır.”⁸²

Mevlana Mesnevi’inde tevekkül eden bir zahidin hikâyesini bize şöyle anlatır:

Zahidin biri, Peygamber Efendimiz (a.s)’in; “Kula rızık, katî olarak Allah’tan gelir. İstesen de istemesen de rızkın sana âşık olur da, koşa koşa gelir, sana ulaşır!” hadisini duymuştu. (Hz. Peygamberimiz (a.s) bir hadislerinde; “Sen rızkını aradığın gibi, rızkın da seni arar!” diye buyurmuştur.) bu düşüncüyü denemek için o zâhid sahralara düştü. Sonra bir dağın eteğine vardı, orada yatıp uyudu. “Rızkımın bana geldiğini göreyim de rızık hakkındaki zannım kuvvetlensin!”

Bir kervan yolunu şaşırdı da geldi, o dağa düştü. Rızık denemesine kalkışmış olan zâhidi, orada uyumuş uykuya dalmış gördü! Birisi; “ Bu adam neden böyle çölde, yoldan ve şehirden uzak bir yerde çıplak olarak yattıyor? Acaba ölü mü diri mi? Çünkü ne kurttan korkuyor ne de düşmandan!” dedi. Kervan halkı başına üşüştüler, orasını burasını yokladılar. Zahid duymazlıktan geldi, hiçbir şey söylemedi. Ne kımıldandı, ne başını kaldırdı; o denemeye daldığı için gözünü bile açmadı. Bunun üzerine; “ Bu zavallı adam açlıktan bayılmış, kendinden geçmiş” dediler. Ağzına dökerek ona yedirmek için ekmekle bir çömlek yemek getirdiler. Zahid, rızkın insana muhakkak gelip yetişeceği hakkındaki vadin, tevekkülün

⁸¹ Tuğba Sağıroğlu, *Mevlana’nın Mesnevi Adlı Eserinde Tevekkül Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 56-57.

⁸² Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 1300-05 beyit.

doğruluğunu anlamak için inadına dişlerini sıktı. Kervan halkı acıdılar; “ Bu zavallı tamamıyla bitmiş, açlıktan ölüm hâline gelmiş!” dediler. Koştular, bıçak getirdiler; dişlerinin arasına sokup zorla ağzını açtılar. Ağzına çorba döktüler, ekmek parçaları soktular, tıktılar.

Zahid kendi kendine dedi ki: “ gönül, susuyorsun ama sırrı biliyorsun ve kendini naza çekiyorsun.” dedi. Gönül; “ Biliyorum ama mahsus susuyorum!” dedi. “ Biliyorum ki, canıma da rızık veren Allah’tır, tenime de!” bundan fazla demem nasıl olur; rızık sabredenlere ne hoş yetişiyor!⁸³

Kıssadan yola çıkarak diyebiliriz ki; sabırla ve tevekkülle Allah’tan isteyen istediğinden mahrum kalmayacak ve kazançlı çıkacaktır. Mevlana bir başka beytinde de bu kazancı vurgulama mahiyetinde bize diyor ki;

“Tevekkülden daha güzel bir kazanç yoktur. Hakk’a teslim olmaktan daha hoş ne vardır?”⁸⁴

Din eğitimi açısından meseleye bakacak olursak, tevekkül bireye sağlam bir kişilik ve sabır alışkanlığının kazandırılmasında bir eğitim metodu olarak kullanılabilir. Tevekkül inancı ile kazanılan Allah’a dayanma duygusu kişide sabır özelliğini kazandırır, ayrıca Allah’a güvenen ve bu inançla yetişen insan Allah’tan başka hiçbir güç önünde boyun eğmemeyi ve olaylar karşısında metanetle durmayı öğrenir. Yani tevekkül inancının gelişmesi kişiyi olaylar karşısında güçlü kılacaktır.⁸⁵

2.3.3. Tevazu

Tevazu, sözlükte alçak gönüllük, kibirsiz olma demektir.⁸⁶ Bu özelliğe sahip kimseye de mütevazı denir. Alçak gönüllük, başkasına karşı gelecek ya da onun hoşuna gidecek her tür davranıştan sakınarak, onun önünde kendi benliğimizi silme yönünde bir eğilimdir.⁸⁷

Mevlana “tevazu” değerini, insanın sahip olduğu marifet ve hünelerinin hakikatte kendisinin olmadığını gençlere yerleştirme adına onlara şu nasihatlerde bulunur:

⁸³ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 203-2042401- 2415. beyit.

⁸⁴ Solmaz, 11.

⁸⁵ Solmaz, 52.

⁸⁶ Özön, 487.

⁸⁷ Hayati Hökelekli, “Tevazu (Alçakgönüllük)”, *DEM Dergi*, 1(2), 114.

“Ey oğul, bu asayı yalnız bir asa olarak görme. Allah’ın kudret elinde olmasa hiçbir asa böyle olmaz. Yani insanın beden asası Allah’ın kudret elinde olmasa bir hiçtir, bir et ve kemik yığındır. İnsanda bulunan bütün marifetler, hünerler, icatlar hakikatte insanın değildir.”⁸⁸ “Göz gerçekten de göz değildi; onun görme gücü yoktu! Çünkü bütün beden, ana rahminde bir et parçasından ibaretti! Oğul; sen bir yağ parçasını görme sebebi sanma! Görme hassası, Allah’ın o ufacak yağ parçasına bir ihsanıdır! Öyle olmasaydı insan, rüyada bir şey göremezdi! Çünkü insan gözü kapalı uyurken gözsüz olarak rüya görür. Peri de, şeytan da görür ama ikisinde de ne göz vardır, ne de gözdeki yağ parçası! Zaten nurun yağ parçası ile ilgisi yoktur, fakat merhamet sahibi, sevgi ihsan eden Allah, ona bu ilgiyi sağlamıştır.”⁸⁹

Mevlana eserlerinde sık sık benliği yok etmekten bahseder. Mevlana’ ya göre insan ancak yok olarak var olabilir. Var olmanın yolu yok olmaktan geçer. Ölmeden olamazsın. Yokluktan geçerek varlığa ulaşan kişi yok olup gitmez. Yok olmak demek nefisini, benini yok etmek, kibirlenmemek, kıskanmamak, şehvet kapısını kapatmak demektir. Benin arzularını, benin büyükenmelerini, benin kıskançlıklarını öldürünce ortada bir ben de kalmayacak demektir. Ben’e ait olanı yok edince ben de yok olur. Geriye kalan ya da ortaya çıkan ilahi benliktir. O daha önce küllerin üzerine örttüğü köz gibidir. Külleri atınca ateş ortaya çıkar. İşte o gerçek bendir. Onun üstünü örten ise sahte bendir.⁹⁰

Mevlana tevazu sahibi kişiye “ne mutlu” derken, kibirli kişiyi de şu beytinde zehirli şarabı içerek sarhoş olmuş kişiye benzetir.

“Nefsini alçak gören kişi ne mutludur. Dağ gibi kendini üstün gören kişinin de vay haline. Şunu iyi bil ki, bu kibir, ululanma, kendin herkesten üstün görme hali, öldürücü bir zehirdir. Ahmaklar bu zehirli şarabı içerek sarhoş olurlar. Bahtsızın biri zehirli şarap içerse, neşe ile bir an başını sallar; sallar ama birazdan zehir hayatına tesir edip, ölüm gelip çatar.”⁹¹

Mevlana Mesnevi’inde mütevazı olan kişiler için şu benzetmeleri yapmıştır:

⁸⁸ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, VI-V, 458 beyit:1071.

⁸⁹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, VI-V, 564, beyit: 2402- 2405.

⁹⁰ Fatih Yıldız, *Mevlana Mesnevi’sinde Benliğin Keşfi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012, s.16.

⁹¹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, III-IV, 577, 2746, beyit.

“Yol kesen, asla bir yoksulu soymaz. Bir kurt, ölü kurdu hiç ısırmaz. Bir takım kötü kişilerin elinden kurtulabilmek için Hızır (a.s) gemiyi deldi, sakatladı. Mademki kırık olan, dökülen, perişan olan kurtuluyor, sen de kırıl, dökül, perişan ol. Kurtuluş, selamet yokluktadır. Haydi, sen de benlikten, varlıktan kurtul, yokluğa doğru git. İçindeki madende birazcık altın yahut gümüş bulunan bir dağ, kazma yaraları ile paramparça olur. Kılıç, boynu olan kişinin boynunu keser. Gölge ise yerlere serilmiştir. Boynu ve bedeni olmadığı için onun yaralanması da kesilmesi de yoktur.”⁹²

Mevlana, mütevazı olan, benliğinden kurtulan, yukardaki tabirle; dünyalıkları itibariyle kırılan, dökülen, perişan, yok olan kimselerin kurtuluşa ve selamete ereceğini söylüyor. Gölge gibi olup, sahip olduklarıyla gururlanmayanların kılıç darbeleriyle yaralanmayacağını ifade ediyor.

Mevlana bir başka yerde de büyüklük taslayıp, gururlanan kişinin kendini ateşe attığını söylüyor ve kibirli olanlara şöyle sesleniyor:

“Büyüklük taslamak, gurura kapılmak nefit ile ateş gibidir. Böyle bir ateş üstüne nasıl gidiyor, kendini ateşe atıyorsun? Dikkatle bak da gör, yerle bir olan, hiç oklara hedef olabilir mi? Yerden başını kaldırıp, varlık gösteren, böbürlenmiş kişi ise, oklara hedef olur, çaresiz oklar yer, durur.”⁹³

*“Aşkdan her kimin elbisesi parça parça olmadıysa,
O, kötülüklerden, hırstan, kibirden temizlenmemiştir.
Ey bizim tatlı aşkımız, ey bizim hastalığımızın tabibi şad ol.
Ey aşk, bizim kibir ve azametimizin, şerefimizin devası,
Eflatunumuz ve Calinus’umuz sensin.”*

*“Mağrur olma; şükredici ve alçakgönüllü ol;
Şeytan gibi kendini mağrur görme.
Ah ki, bu azamet ve kibrin karanlığı ümmeti ümmetlikten uzaklaştırır.”*

*“Bunlar fer’ilerdir, asıllara bak!
Büyükleme, Hakka şirk koştur, sakın!
Ölümü ihtiyar edip hayat kazan!*

⁹² Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, III-IV, 577, 2755. beyit.

⁹³ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, III-IV, 578, 2760. Beyit.

O'nun mülküne ortaklık azgınlığın vasfıdır.”⁹⁴

Mevlana'nın sıkça duyduğumuz şu mısraları tevazuu çok güzel özetliyor:

“Sevgide güneş gibi ol, dostluk ve arkadaşlıkta akarsu gibi ol, hataları örtmede gece gibi ol, tevazuda toprak gibi ol, öfkede ölü gibi ol, her ne olursan ol, ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol.”

Mevlana'nın öngördüğü “tevazu” anlayışıyla, kibir ve gururun pompalandığı günümüzde “tevazu” anlayışını yerleştirmek elbette ki kolay olmayacaktır. “Her şeyi yapmaya gücün yeter”, “En güçlü sensin” anlayışının hâkim olduğu bir yerde tevazudan söz etmek oldukça zordur. Bu konuda hem eğitimciler hem de anne babalara önemli görevler düşmektedir.

Ebeveyn olarak bizim işimiz, saygılı ve sabırlı bir şekilde çocuklarımıza öğreticilik ve eğitimcilik yapmaktır. Öncelikle çocuklarımıza “özel” olduklarını hissettirelim, bununla birlikte, sahip oldukları tüm yeteneklerin de Allah'tan olduğunu işleyelim. Yaratıcının verdiği “potansiyel” in kullanıcısı olmaları, bir kibre ve farklılık mülahazası neden olmamalıdır. İç dinamiklerinin farkına varan mütevazı bir çocukta, ötekilerinin de güçlü yanlarını kabullenmek için bir güven gelişir.

Çocuklarımıza gönüllü çalışma, ötekilere yardım etme alışkanlığı ile empati yeteneği kazandırıldığında insanlarla anlamlı ilişkiler geliştirecek, kendilerinin de insanlardan bir insan olduklarını kavramaları kolaylaşacaktır. Tevazuu, fitratımızın bir parçası haline getirebilmek, ömür boyu alıştırmalar, gayretler gerektirebilir. Erken yaşlarda, çocuklarımızın gönül bahçelerine atacağımız tevazu tohumlarının ergenlik ve yetişkinlikte yeşerip boy atmaması, kalıcı olmaması için hiç bir neden yoktur.

Çocuklarımıza kendilerini sorgulama, siygyaya çekme yetisini kazandıralım. Çocuğumuz içsel gerçekliğiyle yüzleştikçe, dışı karşı duruşu da netleşecek ve kendini olduğundan farklı görmeye, göstermeye yeltenmeyecektir. Bunun için çocuğumuza yalnız kalıp kendisiyle yüzleşeceği zaman, fırsat ve mekân sağlayalım.⁹⁵

⁹⁴ Abdullah Yıldız, “Nebevi Tevazuun Mevlevilikteki Yansımaları”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler I 26-28 Ekim 2007*”, Şanlıurfa 2008, 249.

⁹⁵ <http://ailem.zaman.com.tr/?bl=5&hn=5894>.

2.3.4. Cömertlik

Cömertlik, sözlükte para ve malını esirgmeden veren, eli açık, vergili anlamına gelmektedir.⁹⁶

Güzel ahlakın en önemli şubelerinden biri olan cömertliğin bir üst mertebesi olan isâr ise “bir kimsenin kendisi ihtiyaç içerisinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması” demektir. Bir kimsenin cömertlikte isâr derecesine ulaşabilmesi için ikram ettiği şeye fiilen muhtaç olması şart değildir; önemli olan, muhtaç olsa dahi başkasını kendine tercih edebilecek bir ahlak anlayışına ve irade gücüne sahip olmasıdır.⁹⁷

Elindekini paylaşan kimse, elindeki azalacağı korkusuyla cömertlik yapmaktan vazgeçmemelidir. Çünkü vermek, kişinin malını azaltmaz aksine artırır ve sahibi içinde ümit ve neşe kaynağı olur. Mevlana bu durumu beyitlerinde şöyle dile getirir:

“Irmak kıyısında oturup da suyu esirgeyen, sakınan, ırmağı göremeyen kör bir kişidir. Hz. Peygamber buyurdu ki: “Kıyamet gününde verilecek karşılığı iyiden iyiye bilen; bir verdiği karşılık on verileceğine inanan, her zaman cömertliğini türlü türlü şekilde artırır, durur. Cömertlik, bütün karşılıkları görmektir. Bu yüzdendir ki, cömertlik ümit ve neşe getirir. Ve verdiği şeylerin kaybolduğu korkusunu giderir”. Cimrilik ise Peygamberimizin müjdelediği karşılığı görmemektir. İnciyi görmek dalgıcı sevindirir. Bu duruma göre hiç kimsenin cimri olmaması gerek. Çünkü hiç kimse karşılığı olmadıkça oyuna girmez. Demek ki cömertlik gözden geliyor, elden değil. İş gören gözdür, görüştür. Gözü görenden başkası cimrilikten kurtulmadı.”⁹⁸

Mevlana burada cömertlik “gözden geliyor, elden değil.” diyerek bize şu mesajı veriyor; sen verdiğinde sana ilerde verilecek mükâfatı bir görebilsen, buna bir inanabilsen asla cimrilik yapamazsın. Yine burada dalgıcın inciyi görmesi karşısındaki sevincini nazara veriyor. Cömert kişi inciyi denizin ta derinliklerinde görüp ona kavuşan kişi gibidir. Bu şekilde bir verdikçe on verileceğine inanan kişi de cömertliğini artırıp duracaktır.

⁹⁶ Özön, 84.

⁹⁷ Saffet Sancaklı, “Hz. Peygamber’in İnsan Yetiştirme Bağlamında İsâr (Diğergamlık) Kavramına Verdiği Önem”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 7(17), 2006, 30.

⁹⁸ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 339, 892. beyit.

Mevlana bir başka beytinde de cömertlikten ötürü kişinin zor durumda kalmayacağını, Allah'ın inayetinin onunla olacağını şu şekilde dile getiriyor:

“Dağıtmaktan, cömertlikten ötürü elinde mal kalmasa, Allah'ın inayeti, seni hiç ayakaltında çiğnetir mi? Ekin ekenin ambarı boşalır ama bu işin iyiliği tarlada belli olur. Fakat buğday ekilmez yerinde kullanılmaz da ambar da saklanırsa, bitlere, küçük kurtlara, farelere benzeyen hadiseler onu tamamıyla mahveder.”⁹⁹

Mevlana burada cömertlik yapmayıp elindekini başkalarına vermeyen kişiyi; ambarda biriktirilip tarlaya ekilmeyen buğdaya benzetiyor. Nasıl ki ambarda bekleyen ekini bir süre sonra haşereler yiyip onu mahvedecektir; öyle de senin cimrilik edip vermediğin malın da farklı sebeplerle senin elinden bir şekilde çıkacaktır. Öyle ise malının neşvü nema bulmasını, Allah'ın inayetiyle bereketlenmesini istiyorsan cimrilik yapma, cömert ol ve en kârlı kazanca talip ol.

Cömertlik yaparken dikkat edilmesi gereken yapılan yardımları sadece Allah rızası için yapma, gösteriştten uzak yerine getirmedir. Mevlana Mesnevisinde bunu şöyle dile getirir:

“Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Medine'de büyük bir yangın çıktı. Ateş taşları dahi, kuru odun gibi yakıyordu. Binaları ve evleri saran ateş havada uçan kuşların kanatlarını tutuşturuyordu. Şehrin yarısı alevlere teslim olmuştu. Ateşe kova kova su verilmesine rağmen bir faydası olmuyor, ateş inadına artarak devam ediyordu. Halk yangını söndüremedi. Çaresiz kalınca koşarak Halife Hz. Ömer'in yanına gitti.

“Ya Ömer! Bu yangın su ile sönmüyor” dediler. Hz. Ömer, “O ateş Allah'ın işaretlerindedir. Alevleri böyle coşturan sizin cimriliğinizdir. Suyu bırakın da yoksullara yardımda bulunun.

Cimrilikten tövbe edip, cömert olun” dedi. Halk,

“Ya Ömer! Bizim kapımız herkese açıktır. Yardım etmekten hoşlanan cömert kişileriz” deyince; Hz. Ömer,

“Siz verdiğinizizi, Allah için vermiyorsunuz. Gayeniz gösteriş yapmaktır. Yerleşmiş bir geleneğiniz var. Âdet yerini bulsun diye yardım

⁹⁹ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, I-II, 156, 2235. beyit.

ediyorsunuz. Allah'ın kabul edip etmeyeceğinden çekinerek, korkarak bağışlanmayı dileyerek verin ki, Allah size merhamet etsin" dedi.¹⁰⁰

Hz. Ömer (r.a), o dönemde çıkan yangını coşturan şeyin halkın cimriliği olduğunu vurguluyor. Halk ise gayet cömert olduğunu iddia ediyor. Hz. Ömer (r.a) ise onların cömertliğinin bir âdet düşüncesi ile yapıldığını, Allah'ın rızasının gözetilmediğini ifade ediyor. Buradan anlıyoruz ki ihlasla yapılmayan ameller başa gelecek belaları defetmez.

Mevlana cömertlerin nasıl cennete ulaşacağını şöyle anlatır:

“ Ey doğru yolda olan kişi! Cömertlik dalı, seni yücelere çeke çeke ashına götürür.¹⁰¹”, “. Beden hasisliğinden vazgeç, cömertliği ortaya koy. Cömertlik cennet selvisinin bir dalıdır. Böyle bir dalı elden kaçırana yazıklar olsun.¹⁰²”

Mevlana'nın bize bu şekilde anlattığı cömertliği değerler eğitimi açısından ele alırsak; cömertlik hem kişinin hem şahsi hayatında hem de sosyal hayatında ona huzur ve mutluluk getirecek önemli bir değerdir.

Şahsi hayat açısından baktığımızda bir başkasına yardım etmenin verdiği hazzı başka hiçbir şey vermemektedir. Hz. Peygamber (a.s) bu durumu bir hadislerinde şöyle dile getirir: “Cimri ile cömerdin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasında zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert sadaka verdikçe, üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde zırhın halkları birbirine geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz.”¹⁰³

Hadiste fakirin yardıma koşan cömert kimsenin gönlünde huzur meydana geleceğini bildirmektedir. Adeta boğazına sarılıp kişiyi sıkıştıran duygular zırhı, cömert kimse için yumuşar genişler ve hatta bütün ayıplarını örten koruyucu ve çok rahat bir elbise haline dönüşür. Cömertlik sayesinde görünür ve görünmez ayıplarının örtülmüş olmasından dolayı son derece mutlu olur. Cimri olan kimse ise cimrilik duygularının baskısından kurtulup da iyilik yapamaz. Gönlünde başkalarına yardım etmiş olmanın

¹⁰⁰ A. Kasım Fidan, “Mesnevi’de Geçen Hikayeler”, Semerkand Yay., İstanbul 2006, 29.

¹⁰¹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 1275. beyit, 357.

¹⁰² Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 357, 1270. beyit.

¹⁰³ Buhari, Cihad 89; Zekât 28, Talak 24; Libas 9, Müslim, Zekât 76-77.

huzur ve rahatlığını yaşayamaz. Eli bir türlü iyiliğe uzanamaz. Onun için bu ıstırap ve cezadır.¹⁰⁴

Toplum hayatı açısından bakacak olursak cömertlik bir değer olarak insanlar arasında yaygınlaşırsa sevgiyi, paylaşmayı ve işbirliğini artırır. Kendisini başkalarının yerine koyarak, başkalarının derdiyle dertlenmeyi sağlar.

Cömertlik değerinin öğretiminde en önemli rol anne ve babaya düşmektedir. Anne baba çok küçük yaşlardan itibaren çocuğa paylaşmayı öğretmeli ve küçük alıştırmalarla ona paylaşma duygusu kazandırılmalıdır. Çocuğun sahip olduğu oyuncaklarını, eşyalarını arkadaşlarıyla paylaşması istenerek bu duygu yavaş yavaş yerleştirilebilir. Anne baba vereceği bir sadakayı çocuğuna verdirerek onun eliyle yardım edilebilir. Bu şekilde çocuk, yaptığı işin farkına varıp önemini de idrak edebilecektir.

2.3.5. Sabır

Sabır; sözlük anlamıyla acıya yasa dayanma, diş sıkma demektir.¹⁰⁵ Acıya katlanmak, onu geçirmek için sebat ve mukavemet etmektir ki bu, her ferahın ve başarının anahtarıdır. Sabır baştaki darlığın ve sıkıntının geçmesi için Allah'ın yardımının celp edecek esbabın birincisidir. Sabırsız nefisler, her zaman darlık içindedirler.¹⁰⁶

Mevlana gençlerin şehvet gibi bedene ait arzu ve isteklere karşı sabırlı olmaları gerektiğini vurgular.¹⁰⁷

“Köpek postuna bürünmüş, yani görünüşte hor ve hakir, adı sanı olmayan nice kişiler vardır ki, perde arkasında, Ashab-ı Kehf'in köpeğine verilen sevgi kadehinden içer dururlar. Oğlum, o kadehi elde etmek için can ver! Nefisle savaşa girişmeden, başına gelen belalara sabretmeden hiç üstünlük elde edilir mi? Bu sevgi kadehinden içmek için sabretmek, sıkıntılar çekmek, pek dayanılmaz bir mihnet ve meşakkat de sayılmaz. Sen de sabret ve sıkıntılara katlan ki, sabır; ferah ve neşenin anahtarıdır. Dünya pusundan, yani bedene ait arzu ve isteklerden

¹⁰⁴ Halil Erhun, *7-12 Yaş Çocuklarda Paylaşma ve Yardımlaşma Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010, s. 64.

¹⁰⁵ Özön, 393.

¹⁰⁶ Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, Eser Kitabevi, İstanbul 1971, 340.

¹⁰⁷ Muslu, 86.

sabretmeden, acılara katlanmadan, ihtiyatla hareket etmeden hiç kimse kurtulamadı. Çünkü sabır, ihtiyatın eli ayağı gibidir. Sen ihtiyatlı davran da, bu nefsanî istekler otundan yeme! Çünkü bu ot zehirlidir, ihtiyatla hareket etmek, peygamberlerin nuru, peygamberlerin gücü ve kuvvetidir.¹⁰⁸

Mevlana Mesnevi'sinde, birçok yerde sabrı tavsiye etmiş ve sabretmenin güzelliklerini anlatmıştır:

“Cahilin eziyetlerine sabret! Hakk'ın sana ihsan ettiği bilgi ile akıl ile hareket et, onunla hoş geçin!¹⁰⁹”

“Eğer tamamıyla zorluklara daldınsa, daralıp kaldınsa sabret. Çünkü sabır, rahatlığın, genişliğin anahtarıdır. Sabır, iman yüzünden baş tacı olur. Çünkü sabrı olmayanın imanı yoktur.¹¹⁰”

“Kötülüklerle karşı sabretmek, iyi insanları manen yükseltir, parlatır. Nerede bir gönül varsa, sabır o gönülü temizler, süsler, güzelleştirir.¹¹¹”

“Sabır kılavuzu sana kanat olursa, canın, arşın ve kürsünün de üstüne çıkar, yücelir.¹¹²”

Mevlana sabrı anlatırken çeşitli benzetmeler yaparak sabrı tarif etmiştir:

“Sütün ana karnında, kan içinde, pislik içinde sabretmesi, onu deve yavrusuna gıda yapmıştır.”

Mevlana burada sabrı “süte” benzetmiştir. Sütün yavru için gıda olması, orada kan ve pislik içinde bekleyerek oradan geçmesine bağlıdır. Tıpkı onun gibi insanın da ortaya çok kıymetli eserler çıkarması, onun bazı sıkıntılara katlanmasına ve sabırla beklemesine bağlıdır.

“Ayın karanlık geceden kaçmaması, sabretmesi onu nurlandırır, aydınlatır. Gülün dikenin arkadaşlığına katlanması, sabretmesi de, ona çok güzel bir koku, latif bir renk verir.”

¹⁰⁸ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, III-IV, 27, beyit: 210-214.

¹⁰⁹ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, V-VI, 600. beyit, 305.

¹¹⁰ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, I-II, 449, 2040. beyit.

¹¹¹ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, V-VI, 449, 2041. beyit.

¹¹² Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, V-VI, 3976. beyit.

Bu beyitte de ayın geceye sabretmesi, gülün dikene katlanması misal verilerek, zorluk ve meşakatlere katlanmadan aydınlığa çıkmanın mümkün olmayacağını, etrafa gül gibi kokular saçmak için sıkıntılara göğüs gerilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sabretmenin dünyada ve ukbada birçok faydası vardır. Mevlana sabrın faziletlerini bize şöyle anlatır:

“Sabır ve sükût, ilahi rahmete sebep olur. Belirti ve şahit arayışın, hastalık eseridir. Fazla söz sat da, yerine can bağışlamayı, mevki peşinde koşmamayı, fakirlere bol bol sadaka vermeyi satın al. Böyle yap da Allah'ın lütfü seni övsün, senada bulunsun. Gök bile senin insani mertebene haset etsin.”¹¹³

“Ey Hakk yolcusu, sen de sabretmek zahmetine düşmedikçe, o zahmete katlanmadıkça, karşılığında bir hayır ve mükâfat elde edemezsin. Ne hoştur o şart, ne güzeldir o gönülleri açan, canlara can katan karşılık.”¹¹⁴

Mevlana bu beyitlerde, sabredip zahmetlere katlandığın zaman hayır ve mükâfat elde edeceğini, sabır ve başına isabet eden şeylere karşı sükût ile ilahi rahmete kavuşacağını söylüyor. Bir başka yerde Lokman (a.s) ile Davud (a.s) arasında geçen olayı ve Asr Suresindeki sabır kavramının önemini bize şöyle açıklıyor:

“Lokman; tertemiz, nurlu yüzlü Davud (a.s)'in yanına gitmiş, onun demirden halkalar yaptığını görmüştü. O yüce padişah, yaptığı çelikten halkaları birbirine takıyordu. Lokman, zırh yapma sanatını az görmüştü. Bu işe şaşı kaldı, vesveseleri de artıkça arttı. “Acaba bu neye yarar? Kat kat halkalarla ne yapıyor? Kendisinden sorayım mı?” diye hatırandan geçirdi. Sonra kendi kendine “Sabretmek daha iyidir.” dedi. “Çünkü sabır, insanı maksadına çabucak ulaştıran bir kılavuzdur.” Bir şeyi sormayınca, o şey sana daha çabuk açılır. Sabır kuşu, bütün kuşlardan daha hayırlı uçar. Eğer sorarsan, istediğin daha geç hâsıl olur. Kolay bir şey, senin sabırsızlığın yüzünden zorlaşır.”

Lokman bir zaman sustu, seyretti. Hz. Davud(a.s)' da işini bitirdi. Sonunda yaptığı zırhı sabırlı Lokman'ın karşısında giyindi. “ Yiğidim! Bu zırh, insanı savaşta yaralanmaktan koruyan bir elbisedir.” dedi. Lokman;

¹¹³ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, III-IV, 2725. beyit, 233.

¹¹⁴ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, V-VI, 584. beyit, 58.

“Sabır, iyi bir şey; her yerde insana sığınak olur. Her gamı, kederi giderir.” dedi.

Ey filân! “Ve’l- asr Suresi’nin sonunu dikkatle oku da gör; Allah; sabrı Hakk’ la berber andı, sabrı Hakk’a eş etti. Cenâb-ı Hakk, yüzlerce kimya, yani tesirli, faydalı devalar yarattı, fakat insanoğlu sabır gibi faydalı bir deva görmedi.”¹¹⁵

Mevlana burada geçen olayda bize, sabretmek kaydıyla insanın amacına daha kolay ulaşacağını fakat sabırsızlık gösterip merakla peşine düştüğü şeylerin de zorlaşacağını çok güzel anlatıyor. İnsanoğlu için sabrın ne büyük bir deva olduğunu, yeri geldiğinde de sabrın insana bir sığınak olduğunu vurguluyor.

Mevlana, sabırsızlığın insanın başına neler getireceğini şöyle anlatır:

“Kimin üstünde yeni bir elbise görürsen, bil ki o elbiseyi sabredip çalışarak elde etmiştir. Kimi çıplak, aç, zavallı, perişan görürsen, bu hâle düşmesinin sebebinin sabırsızlık olduğunu bil! Sabretse, çalışsaydı bu hâle düşmeyecekti. Onun bu perişan hâli sabırsızlığının şahididir.”¹¹⁶

“Sabırsızlığı yüzünden, Allah’tan başkasına gönül veren kişi, sonunda Hakk’tan ayrı düştüğü için, ıstıraplara, kederlere, acılara müptela olur, iyilikten mahrum kalır.”¹¹⁷

Yukarıdaki beyitlerden yola çıkarak diyoruz ki; sabırsızlık insanı ıstıraplara, kederlere her türlü perişaniyete sürükleyebiliyor.

Mevlana’nın dilinden sabrı öğrendikten sonra “sabır eğitimi” nasıl olmalı sorusu geliyor akla. İnsanların birbirine tahammülünün azaldığı şu zamanda sabırlı olmak bir kere daha önem arz ediyor. Az sabrederek çözülecek birçok mesele tahammülsüzlüğümüzden içinden çıkılmaz hale gelebiliyor. İnsanların çok küçük sebeplerden cinnet getirmeleri, gençlerin kontrolden çıkan birçok davranışlarının altında sabırsız olmaları yatıyor.

Sabırlı olabilmek, yeterli bir din eğitimi almış olmaktan geçiyor. Allah ve ahiret inancı oturmuş fertler, yaptıkları her hal ve hareketten hesaba çekileceği endişesiyle

¹¹⁵ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, III-IV, 1842. beyit, 162-163.

¹¹⁶ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 1410. beyit, 448-449.

¹¹⁷ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 449, 1417. beyit.

daha dikkatli davranacaklardır. Başlarına isabet eden olumsuz bir durumda bunun Allah tarafından geldiğini unutmayacak ve daha sabırlı olacaktır.

Sabır eğitimi, her değerinde olduğu gibi çok küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş kazandırılabilir. Çocuğun, sofrada hazır bir yemeğe hemen oturmak istemesine karşı, babasını beklemesini söylemek çocuk için bir sabır eğitimidir. Vereceğiniz bir ödül karşılığında çocuğun ödevini bitirmesini istemek, ona süre tanımak bir sabır eğitimidir.

2.3.6. Dostluk

Dost; sevgisinde samimi olan, iyi ve kötü günlerinde arkadaşının yanında olup onun daima iyiliğini isteyen, onu kötülüklerden korumaya çalışan kişidir. Dostluk, sevgisinde samimi, içten olan insanların menfaatten uzak ilişkileridir. Mevlana, dostluğu yaratılıştan başlayıp ahirete uzanan bir süreç olarak gördüğü için bu konuya eserlerinde büyük yer vermiştir. Dostu ayna olarak gören Mevlana kişinin dostunda bulunması gereken özellikleri, kendinde bulunması gereken özellikler kadar önemli görmüştür.¹¹⁸

Mevlana, arkadaş seçimine dikkat edilmesi gerektiğini ve ahmaklarla dostluk yapılmamasını şu şekilde öğütler¹¹⁹: “... Çünkü ahmağın dostluğu, düşmanlıktan beterdir. Onu bir hile ile yanından uzaklaştırman gerek...”¹²⁰”

“Ahmağın sevgisi, tıpkı ayının sevgisidir. Onun kini sevgidir, sevgisi de kin...”¹²¹

Dost sahibi olmanın önemini Mevlana şöyle anlatır:

“Dostlarla oturan kişi, külhan da bile olsa, gül bahçesinde oturuyor sanılır. Fakat bahçede düşmanla beraber oturan kişi, külhanda oturuyor gibidir! Aklını başına al da, benliğe kapılarak dostu küçük görme, onu incitme ki, o dost, sana düşman olmasın!”¹²²

¹¹⁸ Fatma Tuba Altın, *Mevlana'nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşleniş ve Eğitim Açısından Tahlihi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010, s. 27.

¹¹⁹ Muslu, 89.

¹²⁰ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, II-III, 410, 2015. beyit.

¹²¹ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, II-III, 412, 2130 beyit.

¹²² Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, III-IV, 526, 1976. beyit.

“Gönül her dosttan gıda alır. Gönül her bilgiden bir manevi zevk, bir safâ, bir arınma elde eder.”¹²³

Bu beyitte, dostla birlikte olduktan sonra her yerin güzelleşeceğini, düşmanla birlikte ise zahiren güzel bir yer olsa bile o kişi için azap olacağını anlatır. Bu nedenle dostu küçük görmemeli ve dostu kötü sözle incitmemelisin. Dostunu incitmemekle ilgili bir başka yerde ise Mevlana şöyle der:

“Dostlarla konuşurken, çok dikkatli ve ihtiyatlı hareket etmelidir. Çünkü söz vardır, keskin kılıç gibidir; dostluğu keser, öldürür. Kalpte tedavisi imkânsız yaralar açar. Kalp bahçesindeki yeşillikleri, sevgi çiçeklerini kış mevsimi gibi öldürür.”¹²⁴

Mevlana dostlarla konuşurken dikkatli hareket edilmesi gerektiğini vurgular. Burada ağızdan çıkan, dostu incitecek bir sözü keskin bir kılıca benzetmektedir. Kalbi yaralayan bu sözler, kalpteki sevgiyi yok edecektir.

Mevlana, iyi dost kazanılması gerektiğini, iyi dostun kişiye neler kazandıracığını şöyle anlatır:

“Ah, tabiatı bize uymayan dostun verdiği ıstıraplardan, ah, onların kalbimize açtığı derin yaralardan! Ey ulu kişiler, ey büyük insanlar, aklınızı başınıza alın da kendinize iyi dostlar, uygun arkadaşlar arayınız.”¹²⁵

“Dost dostla beraber oturunca, yüz binlerce sır levhası bilinir, okunur!”

Dostun alını “Levh-i Mahfuz” dur. Orada iki dünyanın da sırrı belirir, meydana çıkar!

Dost, geliş ile Hakk yoluna kılavuzluk eder. Bu yüzden Mustafa aleyhisselam; “Sahabem yıldızlara benzer” buyurdu.”¹²⁶

İyi dost, insanı Hakk yola götüren bir kılavuz gibidir. Hz. Peygamber (a.s)’in dostları olan sahabeler ümmetin yıldızları gibidir ve insanlara doğru yolu gösterir.

Kötü dostun insana neler kaybettirebileceği ile ilgili Mevlana şöyle der:

¹²³ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, I-II, 343, 1085. beyit.

¹²⁴ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, III-IV, 36, .265. beyit.

¹²⁵ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 548, 2950. beyit.

¹²⁶ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, V-VI, 529-530, 2641. beyit.

“Herkesin, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, hiçbir şeye ihtiyacı bulunmayan Allah’ın tertemiz zatına yemin ederim ki; kötü yılan, kötü dosttan iyidir. Kötü yılan insanın canını alır. Fakat kötü dost, insanı ateşe atar, yakar yandırır! İnsan konuşmasa bile, kötü arkadaşından huy kapar! Gönül gizlice onun ahlakını alır, benimser; onun kötü ahlakını kendisine ahlak edinir! Doğruluktan nasibi olmayan, sermayesi bulunmayan arkadaş; sana gölgesini düşürür, senin sermayeni de alır gider.

Aklın sarhoş bir ejderha bile olsa, şunu iyi bil ki, kötü arkadaş onun zümrüdüdür; yani kötü arkadaş, kötülüğü ile ejderhayı bile kaçıır! Fena arkadaş, aklının gözlerini kamaştırır, seni körleştirir; onun seni kınaması da, seni taun hastalığının eline teslim eder.”¹²⁷

Mevlana kötü dostun, yılandan bile zararlı olduğunu ve insanı ateşe götüreceğini söylüyor. İnsan konuşmasa bile kötü arkadaştan etkilenebileceğini gizlice onun ahlakını benimseyeceğini dile getiriyor.

Mevlana’ya göre doğruluktan nasibi olmayan kötü bir arkadaşın gölgesi bile zararlıdır. Kötü arkadaş kötülüğü ile ejderhayı bile kaçıır ve seni körleştirir, hastalığın eline teslim eder.

Mevlana’nın dostlukla ilgili görüşlerinden yola çıkarak diyebiliriz ki; iyi dost kazanmak insanın hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Değerler eğitiminde “çevre” unsurunu düşündüğümüzde elbette ki değerlerin kazandırılmasında iyi bir dosta ihtiyaç vardır. Bu noktada arkadaş seçimi yaparken dikkatli olmalı, iyi birer dost edinme peşinde olmalıyız.

2.3.7. Zararlı Alışkanlıklardan Sakınma

Mevlana gençlikle ilgili görüşlerini, Mesnevi’nin ikinci cildindeki “gençlik günleri” başlıklı bölümünde açıkça ifade etmektedir. Buna göre bir genç, içinde bulunduğu gençlik çağını ganimet bilmeli; bedeni, yüreği ve vücudu sağlam ve kuvvetli iken dini ve insani vazifelerini yerine getirmelidir. Nitekim o, çorak bir tarlaya benzettiği ihtiyarlık günlerinde insanın fiziki olarak çöküp, gençlik günlerinde güç ve kuvvetini kaybedişini şu şekilde ifade eder: *“Gün geçip gitmiş, akşam vakti gelip çatmıştır. Bir leş haline gelen beden topallayıp kalmış, yol da uzun ve uzak; iş yeri*

¹²⁷ Rum-i, Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi, V-VI, 216-217, 2635. beyit.

yıkılmış, iş güç düzeni de bozulmuştur. Alışkanlıklar, kötü huylar derinlere kök salmış, kökleri sağlamlaşmıştır. Onları sökecek güç kuvvet de zamanla azalmış, tükenmiştir."¹²⁸

Mevlana, kötü huyların yerleşip kök salmasında adet ve alışkanlıkların önemine de dikkat çeker. Ona göre kibir ve kinin başlangıcı, şehvet ve zenginlik gibi dünyevi istekler e karşı duyulan aşırı sevgidir. Bunların gönüle yerleşmesi ve kök salması ise adet ve alışkanlıklar sebebiyledir.¹²⁹

2.4. MESNEVİ KISSALARI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Kıssa kelime olarak, "bir haberin izini sürmek, onu açıklayıp bildirmek, anlatmak, nakletmek, bir olayı hikâye etmek" gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak; "İnsanların ibret almalarını ve hidayete ulaşmalarını sağlamak amacıyla, çoğunlukla zaman ve mekândan soyutlanmış, geçmiş peygamberler ve toplumlarla ilgili Kur'an da anlatılan olaylar" olarak tanımlanmaktadır. Kıssa ile hikâye arasında bir takım farklar olduğu kaynaklarımızda ifade edilmekle birlikte, hikâyeyi "olmuş bir hadise" manasında değerlendirirsek, kıssa yerinde kullanmak mümkündür.¹³⁰

Türkçemizde yaygın olarak kullanılan, olaya ve anlatıma dayalı olan destan, masal, fıkra, menkıbe, hikâye hatta roman gibi edebi türleri kıssa çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. En genel anlamıyla kıssa "bir olay anlatımı" dır. Olmuş olması mümkün olsun veya mümkün olmasın tasavvur edilmiş konuları, olaylara dayanılarak özel bir tarzda anlatılmasıyla meydana gelmiş edebi bir türdür. Kıssa bu anlatımıyla yukarıda ifade edilen diğer edebi türleri de içermektedir. Kıssalarda din, tasavvuf, aşk, kahramanlık, ahlaki faziletler ve erdemler en fazla işlenen konulardır. Bu konuların ayrı ayrı işlendiği kıssalar olduğu gibi birden fazla temanın ele alındığı kıssalar da mevcuttur.¹³¹

Kıssalar ile anlaşılması zor konular, kapalı problemler ve soyut kavramlar göz önüne getirilir ve detaylarıyla zihinde yer eder. Kıssa ile bir olayın gerçek anlamda görsel olarak olmasa bile, zihinde canlandırılmasına imkân verir. Bu canlandırma, teorik

¹²⁸ Rum-i, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, II-III, s. 354.

¹²⁹ Muslu, 84

¹³⁰ Mustafa Bayar, "Din ve Ahlak Öğretiminde Kur'an Kıssalarının Önemi: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Eyyüp Kıssası Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 740-749.

¹³¹ İbrahim Coşkun, *Mesnevi Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s. 30.

olarak anlatmanın yani tarif etmenin çok daha üzerinde bir etki gösterir. Din eğitiminde kıssalarla, İslami esasları canlı tutmak, dini prensipleri zihinde yerleştirmek ve onların hayata uyarlanmasını kolaylaştırmak mümkündür.¹³²

Bununla birlikte kıssalar vasıtasıyla çocuklara ve gençlere dini ve ahlaki değerlerin kazandırılması da mümkündür. Bunun için rastgele hikâyeler yerine bilinçli bir şekilde seçilmiş olanları anlatılmalıdır. Dinlerken hikâye kahramanlarıyla özdeşleşecek olan çocuk, bu sayede birtakım asil davranışları da benimseyerek ve yüksek gayeler için mücadele edilmesi gerektiği fikrini geliştirecektir. Hikâyelerdeki gibi yüce değerler uğruna verilen mücadelelerin boşa gitmeyeceğini, asaletin, adaletin, şan ve şerefın, namusun her zaman mukaddes olduğunu, üstün geldiğini öğrenecektir.¹³³

Hikâyelerin örgün eğitimde planlı ve programlı bir şekilde, bir teknik olarak kullanılması ihmal edilmiştir. Hikâyelerin etkinliği kendiliğinden gibi görünse de, bu aslında bir program ve metot işidir. Öğrenciler hikâyenin niçin anlatıldığını, onu dinlerken neleri düşünmeleri gerektiğini bilmelidirler. Öğrenciler hikâyelerdeki boşlukları doldurmayı çok severler. Kendilerini o hikâyedeki kahramanların yerine koyar, kendileri olsaydı ne yapardı diye düşünürler ve düşündüklerini seve seve anlarlar.¹³⁴

Değerler eğitiminde, etkili bir yöntem olan kıssa ile öğretim yöntemini kullanırken “Mesnevi” bizim için önemli bir kaynak olacaktır. Çünkü Mesnevi’deki kıssalar, eserin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Mesnevi’de yaklaşık olarak iki yüz seksenin üzerinde kıssa anlatılmaktadır.

Mesnevi’de kıssaların sunuş şekline baktığımızda; bir kıssa anlatılırken başka bir kıssaya geçilmekte, sonra ilk kıssaya geri dönerek kıssa tamamlanmakta veya ikinci kıssanın akışında başka bir kıssaya yani üçüncü bir kıssaya geçilmekte böylece iç içe geçmiş kıssalarla konular işlenmektedir.¹³⁵

¹³² Münevver Yalnız, *12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatının Hikâye Yöntemi İle Anlatımı*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 65.

¹³³ Yalnız, 69.

¹³⁴ Beyza Bilgin, “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 1994, ss. 51-74.

¹³⁵ Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Mevlana Celaleddin-i Rumi’de Hikâye”, *II. Milletlerarası Mevlana Kongresi 3-5 Mayıs 1990*, ss. 35-38, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1991, s. 37.

Mevlana'nın Mesnevisinde kıssalara bu kadar yer vermesinin elbette ki önemli sebepleri vardır.

Bu sebeplerden bir tanesi; Mevlana'ya göre çocuklar ve gençler bazı meseleleri bu yolla daha iyi anlarlar. Çocukların ve gençlerin işin mahiyet ve hakikatini ancak örneklerle anlayabileceklerini ısrarla vurgulayan Mevlana, böylelikle konunun somutlaşacağını ve daha kolay algılanacağını düşünür.¹³⁶

Başka bir sebebi ise Mesnevi'deki kıssaların, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmasının yanı sıra konuya renk katması ve sıkıcılığı bu yolla gidermesidir.¹³⁷

Mesnevi'deki hikâyeler üç esas etrafında şekillenmiştir:

1. Ayet ve hadisler yoluyla gerçeklerin göz önüne serilmesi
2. İslam ahlakı ile ilgili nasihatler
3. Kur'an'daki kıssalardan veya başka hikâyelerden hareketle hisse alınacak sonuçlara yönelen motifler¹³⁸

Bu konular farklı yaklaşımla ifade edilmiştir:

1. Güldürücü öyküler
2. Derin bir özlem nedeniyle üzücü, ağlatıcı öyküler
3. Yeric, alaya alıcı, iğneleyici öyküler¹³⁹

Bu üç türün de birleştiği nokta eğitici-öğretici olmak arzusudur.¹⁴⁰

Mesnevi'deki kıssalarda; ilahi aşk, dostluk, arkadaşlık, taassup, bilgi, kaza-kader, hayır-şer, tevekkül, gayret, ecel, Hz. Peygamber (a.s)'in üstün meziyetleri, mucize-keramet, sabır, hatalardan ders alınması gerektiği, kıyamet günü, gurur ve kibir, ihlas ve riyakârlık, dua, ahmaklık, ihtiyat ve tedbir, tamah ve hırs, olayların dış yüzüne aldanmama, namaz, günahlara alışmanın tehlikesi, tövbe, hasta ziyareti, birlik ve

¹³⁶ Hasan Çiçek, "Kadim Üç Felsefe Problemi Bağlamında Mevlana'nın Mesnevi'sinde Metaforik Anlatım", *AÜİFD*, 44(1), 2003, 293-311.

¹³⁷ Davut Işıkdöğün, "Yetişkin Din Eğitimi Açısından Mevlana ve Mesnevi Kıssalarının Eğitsel Değeri", *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II 26-28 Ekim 2007*, (ss. 117-125), Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa 2008.

¹³⁸ A. Necla Pekolcay, "Mevlana'nın Mesnevisinde Mana Dilinin Hususiyetleri", *3. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler) 12-14 Aralık 1988*, (ss. 205-211), Selçuk Üniversitesi, Konya, 1989.

¹³⁹ İsmet Zeki Eyuboğlu, *Bütün Yönleriyle Mevlana Celaleddin Yaşamı-Felsefesi-Düşünceleri-Şiirleri*, Özgür Yay. İstanbul 1998, 104.

¹⁴⁰ Refik Turan, Tuğba Belenli, Ayten Kiriş, "Mesnevi ve Mesnevi'nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 2010, 169-203.

beraberlik, evlilik, hile, insanın kendi hatalarıyla meşgul olması gerektiği, vesvese ve vehim gibi İslam ahlakına ait değerler ele alınmaktadır.¹⁴¹

Bu bölümde Mesnevi’de yer alan kıssalar kullanılarak öğretmenlere yönelik ders planı örnekleri oluşturulmuştur. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi müfredatında yer alan, öncelikle verilmesi gereken değerlerden konular seçilmiştir.

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 11

Konu : Yardımseverlik

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : 5E Yöntemi, Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap.

Araç Gereç : Yazı tahtası, Kuran Meali, bilgisayar, projeksiyon.

Kazanımlar:

1. Yardımlaşmanın insan ve toplum hayatındaki önemini anlar.
2. Zor durumda kalmış insanları o halleriyle baş başa bırakmanın ahlak dışı bir davranış olduğunu benimser.
3. Bazı durumlarda, başkalarının hoşumuza gitmeyen davranışlar sergilemesi bizim lehimize olabilir.
4. Dinimizin yardımlaşmaya verdiği önemi kavrar.

Giriş (Engage):

Öğretmen dersin başında konuya giriş yapmak ve dikkat çekmek için öğrencilere: “Hayatınızda yaptığınız en büyük yardımseverlik örneği ne olmuştur?” diye bir soru yöneltir. Öğrencilerin cevapları dinlenir. Verilen cevaplarda en dikkat çekici yardımseverlik davranışı vurgulanarak, öğrenciye bu davranışı ile ilgili sorular sorularak konuya giriş yapılmış olur.

¹⁴¹ Işıkdöğün, 123.

Keşfetme (Explore):

Dinimizin yardımlaşmayı nasıl sağladığı ile ilgili kısa bir araştırma yapıp, bunun sonucunda öğrencilere kısa bir konuşma yapmaları ve konuşmalarını yaparken konuyla ilgili bir slayt gösterisi, drama oyunu veya farklı materyallerle bir sunum yapmaları istenir.

Açıklama (Explain):

Mesnevi’de geçen hikâye örnek olay olarak anlatılır:

Ağızına Yılan Giren Adamın Öyküsü

Atıyla giden bir adam yolda uyuyan birisini gördü. Uyuyan adamın ağzından içeri bir yılan giriyordu. Atlı hemen koşup yılanı tutmak istedi, ama yetişemedi. Bunun üzerine bir-iki topuz darbesiyle adamı uyandırdı. Acı içinde uyuyan adama yerdeki çürük elmaları gösterip onlardan zorla yedirdi. Adam korku içinde bir yandan denileni yapıyor bir yandan da yalvarıyordu:

“A beyim, ben sana bir şey yapmadım, niye bana böyle davranıyorsun? Canıma kastın varsa bir darbeye öldür beni.” Atlı adam,

“Şimdi ovada koş!” diyerek ona vurmaya başladı.

Adam bir yandan beddua ediyor bir yandan da acıyla koşuyordu. Yorgun, midesi tıka basa dolu, vücudu yara bere içinde düşe kalka uzun süre koştu. Sonunda kusmaya başladı. Böylece bütün yedikleriyle birlikte midesindeki yılan da dışarı çıktı. Adam yılanı görünce atlının ayaklarına kapılıp özürler dileyerek dua etmeye başladı. Atlı,

“Eğer baştan söyleseydim korkudan aklın başından giderdi. Sana söyleyemedim, ama bırakıp gitmek de olmazdı,” dedi.¹⁴²

Derinleştirme (Elaborete):

Öğretmen aşağıdaki soruları öğrencilere yönelterek hikâyeden çıkarılması gereken mesaja dikkatleri çeker.

1. Siz atlının yerinde olsaydınız ne yapardınız?
2. Atlının yaptığı davranış sizce doğru mudur?

¹⁴² Mevlana Celaleddin Rumi, *Bütün Öyküleriyle Mesnevi-i Şerif*, (1986), (Haz.: Boğaç Babür Turna), Özgür Yayınları, İstanbul 2007, 83.

3. Atlının adamı bırakıp gitmemesinin sebebi sizce nedir?
4. Adam, atlıya söylediği sözlerde haklı mıdır?

Soruların cevapları yanıtlandıktan sonra öğretmen, dinimizde yardımlaşmanın önemini anlatır. Sahabe dönemindeki yardımlaşma örnekleri, Ensar Muhacir kardeşliği izah edilir. Öğrencilerden de yardımseverlikle ilgili örnek olaylar anlatmaları istenir. Toplumdaki insanların her zaman birbirlerinin yardımlarına ihtiyaç duyabileceğini, yapılan yardımların asla karşılıksız kalmayacağını ayet ve hadislerle anlatır.

Değerlendirme (Evaluate):

Örnek olaydan yola çıkarak yardımlaşma ile ilgili öğrenilenlerin değerlendirilmesi yapılır. Yardımlaşma ile ilgili ayet ve hadisler değerlendirilir. Osmanlı dönemindeki yardım kuruluşları araştırma ödevi olarak verilir

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 11
Konu	: Yardımseverlik
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma, Terimden Tahmin Etme.
Araç Gereç	: Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen, derse başlamadan önce sınıftaki öğrencileri ikiye bölerek gruplara ayırır ve kendisini dikkatle dinlemelerini ister. Öğretmen; şimdi bir hikâyeye okuyacağını söyler. Hikâyenin bir kısmını okuduktan sonra öğrencilerden tahtaya yazdığı terimlerden yola çıkarak hikâyeyi tamamlamalarını ister.

Örnek Olay

Öğretmen: “Arkadaşlar, aşağıdaki hikâyenin giriş kısmı verilmiştir. Hikâyenin verilen kısmını okuyup devamını size verilen terimlerle sizler oluşturun. Daha sonra birlikte devamını değerlendirelim” der.

Kuyumcu ve Yaşlı Adam

Bir adam kuyumcuya gidip altın tartmak için terazi istedi. Kuyumcu cevap olarak, “Yürü git, ben de elek yok.” dedi.

Terimler: Süpürge, altın tozu, toprak.

Sizce kuyumcu ve yaşlı adam arasında geçen diyalog nasıl devam etmiştir?

Öğrenciler bu terimlerden yola çıkarak hikâyeyi kısa süre içerisinde tamamlamaya çalışırlar. Grupların hikâyelerini öğretmen dinledikten sonra asıl hikâyeyi kendisi anlatır.

Kuyumcu ve Yaşlı Adam

Bir adam kuyumcuya gidip altın tartmak için terazi istedi. Kuyumcu cevap olarak, “Yürü git, ben de elek yok.” dedi.

“Ben terazi istiyorum, alay etme.” dedi adam.

“Dükânda süpürge yok.” dedi kuyumcu bu sefer.

“Sağır numarası yapma, terazi istiyorum.”

“Ne dediğini anladım, sağır da değilim,” dedi kuyumcu, “ama sen yaşlı başlı bir adamsın. Elin titriyor. Altını tartarken yere döküceksin, sonra benden süpürge isteyeceksin. Dökülen altın tozlarını toz toprakla beraber süpüreceksin, sonra onları ayıklamak için benden elek isteyeceksin. Ben işin sonunu gördüm.” der.¹⁴³

Gelişme Bölümü

Öğretmen hikâyeden çıkarılacak dersi pekiştirmek için aşağıdaki soruları sorar ve cevaplar üzerinde tartışılır.

1. Kuyumcu elindeki teraziyi vermemek için nasıl bahaneler üretmiştir?

¹⁴³ Turna, 123.

2. Sizce kuyumcunun yaşlı adama verdiği cevap doğru mudur?
3. Ne olursa olsun bizden bir şeyler isteyen kimselere yardım etmemiz gerekir mi?
4. İnsanlara “hayır” demenin bir adabı var mıdır?

Öğretmen konuyla örtüşen Nasreddin Hoca'nın “İpe Un Serme” hikâyesini anlatır ve bu hikâye ile olan benzerliklerin neler olduğunu sorar.

İpe Un Serme

Nasrettin Hoca 'nın komşulardan birisi günün birinde Nasreddin Hoca 'ya gelerek çamaşır ipi ister.

Nasrettin Hoca ise ipi vermeye pek niyetli olmadığı için bir bahane uydurur:

- Komşum, sen hele biraz bekle, ben bir karıma danışayım, diye komşusunu yanıtlar.

Az bekledikten sonra geri döner, komşusuna:

- Benim Hatun, ipe un sermiş, der.

Nasreddin Hoca'nın komşusu bu cevaba çok şaşırır:

- Hocam, Hocam diye seslenir.

- Hiç ipe un serilir mi?

Nasrettin Hoca komşusuna gülümseyerek:

- Vermeye gönül olmayınca elbet ipe un da serilir, diye yanıtlar.¹⁴⁴

Sonra öğretmen dinimizde bizden yardım isteyen kişilerin ihtiyaçlarını gidermenin faziletlerini anlatır. Sonra sınıfa yönelip “konuyla ilgili ayet veya hadis bilen var mı?” diye sorar. Sonra da aşağıdaki hadisi tahtaya yazarak bu hadis hakkında öğrencilerin konuşmasını ister.

“Kim mümin kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, bu sebeple Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim bir müslümanın kusurunu örterse, Allah da kıyamet günü onun kusurunu örter.” (Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.)

¹⁴⁴ <http://www.eralper.com/hoca/nasrettin-hoca-fikralari-ipe-un-sermek.aspx> nasrettin-

Sonuç

Dersin özeti yapılır. Öğrencilere sorular sorularak anlatılanlar pekiştirilir. İhtiyaç anında insanlara yardım etmenin dinimizdeki önemi vurgulanır.

Değerlendirme

1. Bizden bir şeyler isteyen insanlara karşı nasıl cevap vermeliyiz, cevabımız olumsuz ise bunu karşı tarafı incitmeden nasıl dile getirebiliriz?
2. İnsanlara yardım ettiğimizde bizim kazançlarımız ne olacaktır?

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 10
Konu	: Dostluk/Güven
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Değer Çizgisi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma
Araç Gereç	: Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen derste “dostluk” değerinden bahsedeceğini söyler ve öğrencilerin dikkatini çekmek ve merak uyandırmak amacıyla “Siz kimlerle dostluk kurmayı tercih edersiniz?” diye bir soru yöneltir. Öğrencilerin cevaplarını dinledikten sonra “Bakın bir adam kimle dostluk kurmayı tercih ediyor? Beraber bakalım.” diyerek örnek olayı anlatmaya başlar.

Örnek Olay

Ayıdan Dost Olunca

Ormanda bir ayıya boğa yılanı musallat olmuştu. Beline sarılmış sıkıştırıyordu. Ayı can havliyle bağıyor, yardım istiyor, çırpınıyordu. Bu sırada oradan geçmekte olan bir adam bağırtıyı duyarak geldi; kılıcını çekerek yılanı öldürdü. Ayı rahat bir soluk aldı. Ve kendisine iyilik yapan adamın peşini bırakmadı.

“Hayatımı kurtardın, seninle dost olmak ve hizmetine girmek istiyorum.” dedi. Adam istemedi ama üstelemesi karşısında mecbur kaldı,

“İyi o halde...” dedi. “Gel!”

Ayı artık adamın evinin eşiğinden ayrılmıyordu. Konu komşusu uyardı adamı,

“Ayıdan dost olmaz. Ahmak dosttansa akıllı düşmanın olsun. Başına bir bela geleceğinden endişe ediyoruz. Defet gitsin!”

Lâkin adam artık ayının bağlılığını görerek farklı düşünmeye başlamıştı. Bu yüzden “Beni kıskanıyorlar. Onun gibi güçlü bir yardımcım olduğu için çekemiyorlar.” diye düşündü ve uyarıları dikkate almadı.

Günlerden bir gün ormana odun kesmeye gitti. Tabi ayı da yanındaydı. Zaten ne zaman ayrılıyordu ki. Adam hayli çalıştı, ağaç kesti, istifledi, yorulunca da soluklanmak üzere bir ağacın gölgesine uzandı. Ayı da yanına çöktü.

Biraz sonra bir sinek gelerek adamın yüzüne kondu. Ayı efendisine iyilik olsun diyerek sineği kovdu. Sinek kaçtı fakat az sonra yine kondu. Yine kovdu ayı. Yine kondu. Derken ayı kızdı sineği öldürmekten başka çare olmadığını düşündü.

Koşarak gitti. İri yassı bir taş kapıp geldi. Olanca gücüyle adamın yüzüne indirdi. Başından ağır yaralanan adam oracıkta öldü. Dostlarını dinlememenin cezasını hayatıyla ödedi.¹⁴⁵

Gelişme

Öğretmen, öğrencilerin metin üzerinde farklı açılardan düşüncelerini sağlamak için aşağıdaki soruları yöneltir ve cevaplamalarını ister. Verilen cevaplar öğrenciler arasında tartışılır.

1. Komşuların adamın fikrinden vazgeçirmek istemesinin nedeni nedir? Sizce komşular bu konuda haklı mıdır?
2. Adamın fikrini değiştirmek istememesinin nedeni nedir?
3. Sizce adamın fikrini ne değiştirir?
4. Adamın komşulara verdiği cevap üzerine siz o komşunun yerinde olsaydınız ne hissederdiniz?

¹⁴⁵ Sadık Yalsızuçanlar, *Mesnevi'den Hikâyeler (MEB tavsiyeli kitaplar dizisi)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2005, 19-20.

5. Adamın yerinde olsaydınız siz ne yapardınız?

Sorular cevaplandırıldıktan sonra öğretmen tahtayı ikiye bölerek aşağıdaki başlıkların altını öğrencilerin yazarak doldurmasını ister.

Komşuyu Haklı Kılan Sebepler

Adamı Haklı Kılan Sebepler

Sonra öğretmen sınıfa yönelerek birlikte “**Değer Çizgisi**” adlı bir aktivite yapacaklarını söyler. Sonra ortaya kutuplaştırıcı bir soru sorarak şöyle devam eder:

Öğretmen: “Sizce adam komşularını dinleyip ayıyla olan dostluğunu bitirmeli midir?” yoksa “Ayının kendisine olan sadakat ve bağlılığı düşünüp ayıyla olan dostluğuna devam mı etmelidir?”

Öğrenciler soruyu düşünürken öğretmen ne düşündüğünü açıklar ve sınıfın arkasına doğru ilerler. Düşündüğünün tam aksi görüşte olan bir öğrenciyi ise kaldırarak onu da sınıfın diğer tarafında karşısında durmasını söyler. Tam anlamıyla ikisine de katılmayan öğrencilerin ise ortada bir yerde durmalarını ister.

Bundan sonra öğretmen diğer öğrencileri kaldırarak hangi düşünceyi savunuyorlar ise onun yanına gitmelerini söyler ve neden orda bulunduğunu açıklar. Bu şekilde öğrenciler gruplandırıldıktan sonra gruplardan birer sözcü seçilir, kendi düşüncelerini savunur ve karşı tarafı ikna etmeye çalışırlar. Düşüncesi değişen öğrenciler diğer gruba doğru ilerler.

Değerlendirme

Öğretmen tahtaya parçada geçen “Ahmak dosttansa akıllı düşmanın olsun.” cümlesini yazarak bir sonraki derse bununla alakalı bir kompozisyon yazmasını söyler.

Sonuç

Öğrenciler nasıl bir dostluk kurlarını gerektiğini kavrar. Dost seçerken nelere dikkat etmemiz gerektiğini anlar.

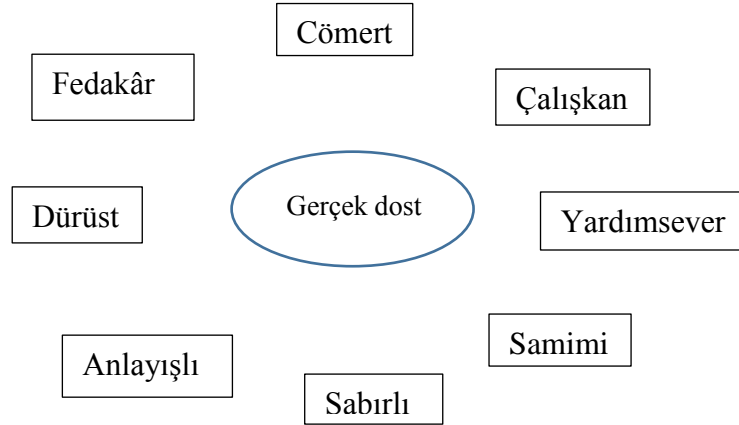
DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 9
Konu	: Dostluk/Duyarlılık
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Beyin Fırtınası, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma
Araç Gereç	: Yazı tahtası, kavram haritası.

Giriş

Öğretmen konuya giriş yaparken, sınıfa bir soru yöneltir: “*Sizin gerçek bir dostta aradığınız özellikler nelerdir?*”

Ardından “**beyin fırtınası**” yöntemini kullanarak herkesin sorduğu soruya bir ya da birkaç kelimeyle hızlı bir şekilde cevap vermesini ister. Öğretmen aldığı cevapları tahtaya yazar ve görüşleri dinledikten sonra tahtadaki kelimeleri kullanarak öğrencilerden “gerçek dost” un tanımını yapmalarını ister.

Gelişme

Öğretmen örnek olay metnini okur.

Zünnun-i Mısrî ve Dostları

Zünnun-i Mısrî kendinden geçip coşunca halk onun delirdiğini düşündü. Bu coşkunluklar sık sık olunca onu zindana kapattılar. Bunu duyan dostları merak etmeye başladılar. “Acaba bilerek kendini deli mi gösteriyor?” diye düşünüyorlardı. Derken onu ziyarete gittiler. Zünnun-i Mısrî gelenleri görünce “Sakın yaklaşmayın bana!” diye bağırdı. Bunun üzerine dostları kendilerini tanıttılar, hatır sormaya, üstatlarının halini sormaya geldiklerini söylediler. Ama Zünnun onlara sövüyor, boş sözler ediyor, deli gibi söyleniyordu. Hatta eline geçirdiği bir sopayla onlara saldırıp taş atmaya başladı. Bunun üzerine gelenlerin hepsi can havliyle kaçtılar. Bunu gören üstatları kahkahayla gülmeye başladı:

“Hey gidi hey, şu dostlara bakın. Bu nasıl dostluk? Nerede dostluk belirtisi?”

Belaya, sıkıntıya, derde neşeyle katlanmak değil midir dostluğun belirtisi. Sevne sevgilinin yarası ağır gelir mi hiç? Âşık altına benzer, bela ateşe. Altın ateş içinde hoştur.¹⁴⁶

Öğretmen kıssayı okuduktan sonra sınıfa aşağıdaki soruları sorar ve soruların cevabı tartışılır.

1. Zünnun-i Mısrî’ nin dostlarının davranışlarını doğru buluyor musunuz? Siz o dostlardan biri olsaydınız ne yapardınız?
2. Kıssadaki Üstad’a göre dost kimdir?
3. Sizin anlayışınıza göre dostluk nedir?
4. Sizin dostlarınızdan beklentileriniz var mıdır? Varsa nelerdir?

Sorular cevaplandırıldıktan sonra öğretmen Hz. Peygamber (a.s) ile Hz. Ebubekir (r.a)’in dostluğundan bahseder. Sevr mağarasında Hz. Ebubekir (r.a)’in mağaradaki delikleri zarar gelir endişesiyle ayağıyla kapatması ve canı pahasına dostunu tehlikelerden koruması nazara verilir. Dinimizin dostluğa verdiği ehemmiyet anlatılır.

Değerlendirme

Öğrencilerden ödev olarak “Allah için dostluk kurma nasıl olur?” sorusuyla ilgili ayet ve hadislerden yola çıkarak bir kompozisyon yazmaları istenir.

¹⁴⁶ Yalsızuçanlar, 12.

Sonuç

Ders özetlenir. Gerçek dostta olması gereken özellikler sıralanır. Hakiki dostların zor anlarda arkadaşının yanında olması gerektiği vurgulanır. Öğrencilerin konuyla ilgili soruları cevaplandırılır.

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 9

Konu : Kibirden Kaçınma/ Saygı

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma

Araç Gereç : Yazı tahtası

Kazanımlar

1. Her insanın farklı kabiliyetleri olduğunu farkına varır.
2. Sahip olduğumuz meziyetlerle gururlanmanın bize her yerde yardımcı olamayacağını kavrar.
3. Kibirden uzak durmanın gerekliliği ile ilgili ayet ve hadisleri kavrar.
4. Kibirli olmanın diğer insanlarla olan ilişkilerimizi zedelediğini anlar.

Tutum ve Değerler

1. İnsanları hor görmenin yanlış bir tutum olduğunu anlar.
2. İnsanlara konumlarından dolayı saygı gösterir.

Giriş (Engage):

Öğretmen derse bir kıssa okuyarak başlayacağını söyler. Kıssanın başlığını (Fırtınada Dilbilgisi) tahtaya yazar ve sınıfa yönelerek başlıktan yola çıkarak anlatacağı konunun ne ile ilgili olduğunu sorar. Öğrencilerin cevaplarını dinledikten sonra dikkatleri anlatacağı kıssaya yönlendirir.

Keşfetme (Explore):

Öğretmen bir soru sorar ve beyin fırtınası yöntemini kullanarak öğrencilerin cevaplarını dinler. “Siz insanların kibirli olduklarını hangi hâl ve hareketlerden anlarsınız?”

Açıklama (Explain):

Öğretmen örnek olayı anlatır.

Örnek olay:***Fırtınada Dilbilgisi***

Kibirli olduğu her halinden belli olan ünlü dilbilgini sahile geldi. Sandalla karşıya geçecekti. Müşteri beklemekte olan Kayıkçı’ ya seslendi. Yaklaştı ve bindi. Biraz yol aldıktan sonra Kayıkçı’ ya: ‘Dilbilgisinden anlar mısınız?’ diye sordu.

‘Ben’ dedi Kayıkçı. ‘Cahil bir kayıkçıyım efendim, dilden de bilgisinden de anlamam!’

Bilgin ‘Vah vah!’ dedi. ‘Senin adına çok üzüldüm, ömrünün yarısı boşa geçmiş!’

Acıyarak bakıyordu ona. Biraz daha yol aldılar. Denizin tam ortasındaydılar, sahil gözden gitmişti. Kayıkçı telaşlandı, sık sık göğe bakıyor, toplanan kara bulutlardan kaygılanıyordu.

Öteki, ‘Hayrola!’ dedi. ‘Bir sorun mu var?’

Kayıkçı, ‘Şimdilik yok ama sanırım olacak!’ dedi.

‘Nasıl yani?’ diye sordu Bilgin

‘Siz dua etmeye başlayın beyim.’ dedi Kayıkçı. Dümeni daha sıkı kavradı. Çok geçmeden siyah bulutlar çoğaldı, göğü büsbütün kapladı. Rüzgâr şiddetlendi, yağmur başladı. Fırtına büyüdükçe kayık sallanıyor, Kayıkçı sandalın selametle yürümesi için çabalayıp duruyordu. Çabalıyordu ya Kayıkçının çırpınması boşaydı, kayık batmak üzereydi. Bilgin’in korkudan beti benzi atmış, tir tir titriyordu.

‘Beyim!’ diye sordu Kayıkçı. ‘Ömrün boşa gidebilir’

Kekeleyerek, ‘Ne demek istiyorsun?’ diye sordu Bilgin.

Kayıkçı istifini bozmadan, ‘Demek istediğim şudur ki, dilbilgisiyle bu fırtınaya karşı konulmaz. Bu konuşulan dilin bilgisini öğrenmektense, yüreğindeki dilin bilgisine erseydin senin için daha hayırlı olurdu.’¹⁴⁷

Derinleştirme (Elaborete):

Kıssa bittikten sonra öğretmen aşağıdaki soruları öğrencilere yöneltir ve soruların cevapları tartışılır.

1. Dilbilgininin davranışlarını doğru buluyor musunuz?
2. Kayıkçının davranışlarını doğru buluyor musunuz?
3. Kibirli insanlar hayatta ne tür olumsuzluklarla karşılaşır?
4. Kibirli olmak ile ilgili bildiğiniz ayet veya hadis var mıdır?

Değerlendirme (Evaluate):

Dersin özeti yapılır. Kibirli olmanın hem ahlâken hem de dinen mahzurlu bir davranış olduğu ayet ve hadislerle birlikte değerlendirilir. Ardından öğretmen “Şeytanın Allah katından kovulmasına sebep olan nedir?” diye sorar ve bu konuyla ilgili bir araştırma ödevi verir.

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 10

Konu : Mütevazi Olmak/Adil Olma

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, 3N Yöntemi

Araç Gereç : Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen derse başlarken öğrencilere şimdi bir tablo çizeceğini ve tabloyu birlikte dolduracaklarını söyler.

¹⁴⁷ Yalsızuçanlar, 78-79.

3N Tablosu

Neler Biliyoruz?	Neler Bilmek İstiyoruz?	Neler Öğrendik?
<ul style="list-style-type: none"> • Ayaz Sultan Mahmut'un çok sevdiği ve güvendiği bir köledir. • Ayaz hakkında asılsız bir dedikodu çıkarılıyor. 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanların Ayaz hakkında dedikodu çıkarmasının sebebi nedir? • Padişah dedikoduları duyunca nasıl bir tepki vermiştir? 	<ul style="list-style-type: none"> • Ayaz sözüne güvenilir ve oldukça mütevazı bir insandır. • Ayaz kendisi hakkında dedikodu çıkaran insanlara karşı dahi olgunca davranmış ve onların cezalandırılmasını istememiştir.

Öncelikle öğretmen sınıfa yönelerek şu soruyu sorar: “Sultan Mahmut ve kölesi Ayaz hakkında neler biliyorsunuz?” Öğretmen aldığı cevapları tablonun ilk kısmına yazar.

Gelişme

Ardından kıssa ile ilgili “Neler Bilmek İstiyoruz?” diye sorar ve tablonun ikinci kısmı doldurulur daha sonra Sultan Mahmut ve kölesi arasında geçen kıssayı sınıfa okur.

Örnek olay:

Sultan Mahmut ve Kölesi Eyaz

Akıllı bir adam olan Ayaz, Sultan Mahmut'un en çok güvendiği kölesiydi. Ayaz saraydaki odasının bir dairesini sürekli kilitli tutar ve kimseyi sokmazdı. Odada çarığıyla postundan başka hiçbir şey yoktu. Ayaz o odaya her gün çarığı ve postunu görmek için girerdi. Elde ettiği mal ve mevki yüzünden kendini kaybetmemek, her gün nerden geldiğini hatırlamak için yapardı bunu.

Ama odanın gizemli hâli pek çok dedikoduya yol açmış ve orada Ayaz'ın küp küp altın, mücevher sakladığı söylenmeye başlamıştı. Padişah bu söylentileri duyunca gece yarısı adamlarının oraya girmesini ve içeride ne olduğunu öğrenmesini istedi.

“Bulduğunuz değerli şeyleri size bağışlayacağım.” diyerek adamlarını gönderdi. Sadık kölesinin dürüst olduğunu biliyordu ama yine de içinde kuşku vardı. Öte yandan eşi bulunmaz adamı Ayaz için korkuyordu, onu incitmek istemiyordu.

Adamları Ayaz’ın odasına gittiler, kapıyı kırıp girdiler. Bir post ile çarık bulunca bu sefer her yeri kazmaya, gömülü bir şey aramaya koyuldular. Ama çabaları sonuç vermedi. Dönüp olanları anlattılar ve padişahın özür dilediler. Sonunda padişah gerçeği öğrendi. Ayaz’ı çağırıp kendisi hakkında dedikodu yapanları isterse cezalandırmasını, isterse affetmesini söyledi. Ayaz ise padişah buyruğu varken kendisine söz düşmeyeceğini söyleyerek, “Bazı sesler vardır ki kulakla duyulmaz.” dedi ve sessiz kalmayı tercih etti.¹⁴⁸

Sonuç

Kıssa bittikten sonra tablodaki “Neler Öğrendik?” kısmı doldurulur.

Değerlendirme

Öğrencilerden İslam Tarihinde nice zaferler kazanmış olmasına rağmen oldukça mütevazı yaşayan kişilerle ilgili araştırma ödevi verilir. Bu kişilerden birini seçmelerini ve onunla ilgili sınıfta sunum yapmalarını istenir.

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 11
Konu	: İftiradan Kaçınma/Dürüstlük
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Eşli Okuma Eşli Özetleme
Araç Gereç	: Yazı tahtası.

¹⁴⁸ Turna, 206, 207, 208.

Giriş

Öğretmen sınıfa yönelerek bir kıssa okuyacaklarını ve okurken “**Eşli Okuma ve Eşli Özetleme Yöntemi**” ni uygulayacağını söyler ve yöntemi anlatır. Öğrencileri ikişerli gruplara ayırır. Ardından aşağıdaki okunacak kıssayı ikiye böler. Eşleşmiş öğrencilerden biri, kıssanın bir bölümünü okur ve ardından özetler. Sonra arkadaşına yönelerek okuduğu kıssayla ilgili sorular sorar. Arkadaşı cevap verir. Sonra diğer arkadaş da aynı şekilde kıssanın geri kalanını okur ve arkadaşına sorular sorar.

Örnek Olay:

Lokman’ın Öyküsü

Lokman, efendisinin pek çok kölesinden sadece biriydi. Ama diğer köleler arasında sevilmezdi. Onu hor görürlerdi. Bir gün efendileri onu meyve toplamak üzere bağa gönderdi. Ama topladıktan sonra meyveleri diğer kullar yediler ve sonra iftira ederek “Lokman yedi” dediler. Bunun üzerine efendi öfkeleni ve Lokman’ı azarladı. Lokman efendisine, gerçeği ortaya çıkaracak bir teklifte bulundu. Dedi ki,

“Ey efendim, hepimize sıcak su içir ve sonra bizi geniş bir ovaya götür. Sen ata bin, biz yaya olarak koşalım. O zaman kimin doğru söylediğini görürüz.”

Efendi kölelerine sıcak su içirdi ve onları bir ovaya götürdü. Bir süre koşuktan sonra yorulup kasmaya başladılar. Su sayesinde içindeki meyveler dışarı çıktı. Lokman’ın midesinden ise sadece su çıktı.

Lokman’ın hikmeti bunu gösterirse, bir de Tanrı’nın hikmetini düşünmek gerek. Kıyamet gününde bütün gizli şeyler ortaya çıkar.¹⁴⁹

Gelişme

Kıssa okunduktan sonra öğretmen aşağıdaki soruları sorup öğrencilerden cevaplamalarını ister.

1. Lokman’ın arkadaşlarının ona iftira atmalarının sebebi sizce nedir?
2. Atılan iftiralara karşılık Lokman’ın efendisine olan teklifini nasıl değerlendirirsiniz?
3. Siz Lokman’ın yerinde olsaydınız ne yapardınız?

¹⁴⁹ Turna, 58-59.

4. Bu olayda size göre Efendi'nin nasıl davranması gerekirdi?

Sonra dinimizde iftira atan kimselere ne tür müeyyideler uygulandığını öğretmen anlatır. Hz. Aişe (r.a)'ya atılan iftira anlatılır. Ayet ve hadislerle konu izah edilir.

Sonuç

Ders kısaca özetlenir ve gerçeğin er geç mutlaka ortaya çıkacağı vurgulanır. İftira atmak o kimsenin kul hakkına girmek demektir. Eğer haksız bir duruma düşürülmüş isek orada susmak yerine gerçeğin ortaya çıkması için çaba göstermeliyiz.

Değerlendirme

Toplumda insanî ilişkileri zedeleyen davranışlar değerlendirilir. Bu davranışlardan biri olarak iftira atmanın verdiği zararlar söylenir.

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 11

Konu : İftiradan Kaçınma/ Doğruluk

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma, Terimden Tahmin Etme.

Araç Gereç : Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen, derse başlamadan önce sınıftaki öğrencileri ikişerli gruplara ayırır ve kendisini dikkatle dinlemelerini ister. Öğretmen; şimdi bir hikâye okuyacağını söyler. Hikâyenin bir kısmını okuduktan sonra öğrencilerden tahtaya yazdığı terimlerden yola çıkarak hikâyeyi tamamlamalarını ister.

Örnek Olay

İftiraya Uğrayan Dervişin Öyküsü

Bir deniz yolculuğu esnasında bir kese altın kaybolur. Keseyi ararlarken o sırada gemide uyumakta olan ve olup bitenden haberi olmayan bir dervişi itham ettiler. Bunun üzerine derviş,

“Ya Rabbi,” dedi, “kulunu hırsız zannediyorlar, Sen bana yardım et!”

Bu dua üzerine...

Terimler: balık, deniz, inci

Gelişme

Öğretmen grupların hikâyelerini dinler ve ardından hikâyenin kalan kısmını okur.

...Bu dua üzerine denizden bir sürü balık ağızlarından birer inci tanesiyle kafalarını çıkardılar. Derviş birkaç inciyi alıp gemidekilere atıverdi ve sonra padişahın tahtına kurulması gibi fırlayıp boşluğa oturdu. Sonra şöyle seslendi:

“Geminiz sizin olsun, bu ayrılıktan kim ziyan edecek bakalım. Ben Tanrı’yla birlikte olmaktan mutluyum, O beni hırsızlıkla suçlamaz.”

Gemidekiler onun yüce bir kişi olduğunu görünce o seviyeye nasıl geldiğini merak edip sordular. Derviş,

“Yoksullara iftira ederek değil,” diyerek yanıtladı, “aksine Tanrı’dan çekinip has kullarını yücelterek.”¹⁵⁰

Ardından öğretmen hikâye ile ilgili aşağıdaki soruları öğrencilere yöneltir ve cevaplar tartışılır.

1. Atılan iftiralara karşılık derviş nasıl cevap vermiştir?
2. Siz olsaydınız nasıl karşılık verirdiniz?
3. Dervişin yaptığı duanın kabul olmasına ne sebep olmuş olabilir?
4. Dervişi böyle bir keramet gösterecek seviyeye ulaştıran nedir?

¹⁵⁰ Turna, 100-101.

Sonuç

İftira atan kimsenin karşı tarafa yaptığı zulüm, hiçbir zaman karşılıksız kalmaz. Zulme uğrayan mazluma da muhakkak cevap verilir. Gerçek er ya da geç her zaman ortaya çıkar.

Değerlendirme

Öğretmen konuşulan meseleleri değerlendirdikten sonra öğrencilere şöyle bir araştırma ödevi verir: “Kimlerin duası kabule daha yakın olur? Dualarımıza icabet edilmesini istiyorsak sizce nasıl bir insan olmalıyız?”

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 12

Konu : Başkalarının Kusurlarını Araştırmamak/ Hoşgörü

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma.

Araç Gereç : Yazı tahtası.

Kazanımlar

1. İnsanın kendi kusurlarını görmesi gerektiğini anlar.
2. Başkalarını, eksikleriyle değil güzel yönleriyle hatırlaması gerektiğini anlar.
3. Başkalarının gıyabında konuşmanın hatalı bir davranış olduğunu fark eder.
4. İnsanları dış güzellikleriyle değil huy güzellikleri ile değerlendirir.

Tutum ve Değerler

Başkalarını güzel yönleriyle sever ve onlara saygı duyar.

İnsanların arkasından kötü söz söylemez.

Giriş (Engage):

Öğretmen derse başlarken, öğrencilere şöyle bir soru yöneltir: “ İnsan, kendi kusurlarını mı yoksa başkalarının kusurlarını mı daha kolay fark eder?”

Öğretmen öğrencilere söz hakkı vererek cevaplar tartışılır.

Keşfetme (Explore):

İlk keşfedilen bilim dalının astronomi, en son keşfedilen bilim dalının ise psikoloji olmasının sebebi araştırma ödevi olarak verilir. Ve öğrencilerin konuyla ilgili kısa bir sunum yapması istenir. En çok beğenilen sunumu yapan öğrenciye öğretmen bir hediye verir.

Açıklama (Explain):

Örnek olay anlatılır.

Örnek Olay:***Padişahın Kölelerini Sınaması***

Padişah’ın biri, ucuza iki köle almıştı. Onlarla konuşarak onları daha iyi tanımaya çalışıyordu. Birini yanına çağırdı. Tatlı dilli, hoş sözlü bir adamdı. Konuştukça padişah hayrete düştü. Sanki bir deniz vardı kulun içinde. Sonra onu hamama gönderdi ve diğer kulu çağırdı yanına. Kul konuşmaya başladı mı baktı ki ağzı kokuyor, dişleri kapkara. Yine de onu dinlemekten vazgeçmedi ve dönüp şöyle dedi:

“Senin yoldaşın senin hakkında konuştu, bana senin kusurlarını anlattı. Neredeyse beni soğutuyordu senden. Senin için hırslıdır, namussuzdur, kötülerle düşer kalkar dedi. Şimdi sen de onun kusurlarını anlat bana.”

Köle “Zaten,” dedi, “O hep doğruyu söyler. Eğer benim için bunları söylemişse doğrudur, ben kendi kusurlarımı göremem. Onun kusurları ise sevgidir, vefadır, doğruluktur, zekâdır, cömertliktir, yardımseverliğidir.”

Bunun üzerine padişah,

“Onu fazla övme, çünkü onu sınayacağım, sonra utanırsın” dedi.

Köle yine de onu övmekten çekinmedi. Derken hamama giden köle geri döndü, padişahın huzuruna çıktı. Hem güzel yüzü, hem güzel sözü olan o köleyi görünce padişah ona iltifatlar etti:

“Ne güzel yüzün var, ama ah keşke o kulun dediği kötü huylar olmasaydı sende.”

Köle bunu duyunca arkadaşını kötülelemeye başladı. Öfkeyle aklına geleni söyledi. Sonunda padişah, “Sus!” diyerek onu susturdu,

“Bu imtihanla sizi tanıdım artık, onun ağzı kokuyor ama senin canın kokuyor.”

Bil ki güzel yüz, kötü huyla bir araya gelse sahte paraya bile değmez. Şekli çirkin olsa da huyu güzel olanın uğruna can verilir.¹⁵¹

Derinleştirme (Elaborete):

Kıssa ile ilgili sorular cevaplanarak tartışılır.

1. Padişah köleleri sınamak için nasıl bir yol izliyor?
2. Kölelerin yerinde siz olsaydınız hangi köle gibi davranırdınız?
3. İnsanların dış görünüşleri sizin için önemli midir?
4. Siz insanları tanımaya çalışırken hangi kıstasları öncelikli görürsünüz?

Değerlendirme (Evaluate):

Kıssanın son kısmında geçen “Bil ki güzel yüz, kötü huyla bir araya gelse sahte paraya bile değmez. Şekli çirkin olsa da huyu güzel olanın uğruna can verilir.” sözünü nasıl yorumluyorsunuz? Bununla ilgili bir kompozisyon yazınız.

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 9
Konu	: Başkalarının Kusurlarını Araştırmamak/ Saygı
Süre	: 40 dk.

¹⁵¹ Turna, 76-77.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Tartışma, Dramatizasyon.

Araç Gereç : Yazı tahtası, Bilgisayar, Projektör.

Giriş

Öğretmen bugün derste bir olayı canlandıracaklarını ve bunun için gönüllü öğrencilere ihtiyacı olduğunu söyler. Gönüllü beş öğrenci seçilir ve örnek olay metni ellerine verilir. Öğrenciler rollerine bir müddet çalıştıktan sonra örnek olay canlandırılır. Öğretmen diğer öğrencilerin dramayı dikkatle izlemelerini ister.

Örnek Olay:

Hintlilerin Namazı

Dört Hintli namaz kılmak için bir mescide gittiler. Namaza başladılar. O sırada mescidin müezzini geldi yanlarına. Hintlilerden biri namazda olduğunu unutup,

“Ey müezzini, ezanı okudun mu yoksa daha vakit var mı?” diye sordu. Bunun üzerine namaz kılan diğer bir Hintli,

“Sus, namazda konuştun, namazın bozuldu.” diye çıkıştı.

O sırada namazına devam eden üçüncü Hintli söze karıştı:

“Amca, niye onu kınıyorsun, kendi yaptığına baksana.”

Derken dördüncüsü de yine namaz kılarken şöyle dedi:

“Şükürler olsun, ben sizin gibi aldanıp kuyuya düşmedim.”

Böylece birbirlerinin ayıbını dile getirmeye çalışırken dördünün de namazı bozuldu. Ne mutlu o cana ki kendi ayıbını görür. O ayıp sen de olmasa bile dikkat et, emin olma. Zaman gelir, seni de bulur.¹⁵²

Gelişme

Öğretmen kıssa ile ilgili aşağıdaki soruları sorar ve cevaplar tartışılır.

1. Namaz kılan Hintlilerin hataları neydi?
2. Sizin bu kıssadan çıkaracağınız ders nedir?

¹⁵² Turna, 93.

3. İnsan kendi ayıbını görmek için sizce neler yapmalı?
4. Başkalarının kusurlarını düzeltirken nasıl bir yol izlemeliyiz?

Soruların cevapları tartışıldıktan sonra öğretmen konuyla ilgili şu hadisleri projektörle tahtaya yansıtır ve hadisler üzerinde değerlendirmeler yapılır.

“Her kim başkalarının ayıplarını, kusurlarını yakalamak için uğraşırsa Allah da onun ayıplarını ortaya koyar.”¹⁵³

“Kınamayınız, kınadığınız şey başınıza gelmedikçe ölmezsiniz.”¹⁵⁴

Sonuç

İnsan başkalarının kusurlarını araştırırken aslında kendi kusurlarını ortaya çıkarmış olur.

İnsanın kendi ayıplarını görmesi büyük bir erdemdir.

Değerlendirme

Öğretmen kıssanın sonunda geçen “Ne mutlu o cana ki kendi ayıbını görür. O ayıp sen de olmasa bile dikkat et, emin olma. Zaman gelir, seni de bulur.” cümleyi tahtaya yazar ve bununla ilgili bir kompozisyon yazmalarını ister.

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 10
Konu	: Sorumluluklarımızı Zamanında Yerine Getirme
Süre	: 4 0 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Terimden Tahmin Etme.
Araç Gereç	: Yazı tahtası, Bilgisayar, projeksiyon.

¹⁵³ Tirmizî, Birr 83.

¹⁵⁴ Tirmizî, Kıyamet 53.

Giriş

Öğretmen; sınıfa şu soruyu yönelterek derse başlar. “Sizce neden üzerimize düşen görevleri zamanında yerine getirmeliyiz?”

Cevaplar dinlendikten sonra öğretmen örnek olayı anlatır.

Örnek Olay

Diken Eken Adamın Öyküsü

Tatlı sözlü ama sert huylu bir adam yol kenarına diken ekmeye başlayınca herkes onu kınadı. Dikenler sürekli çoğalıyor ve gelip geçenlerin ayağına zarar veriyordu. Yoksulların ayakları parçalanırken, diğerlerinin elbiseleri yırtılıyordu. Vali emir verdirip onları sökmesini söyledi adam sökeceğini bildirdi ama hep “Yarın yapacağım” diyor ve erteliyordu. Diken gittikçe güçlenirken onu sökecek olan yaşılanıyor, gücü azalıyordu.

Her bir kötü huyunu diken bil. Hem kendine hem başkalarına zarar veren bir diken. O yüzden elini çabuk tut. Ya sök ya da onları gülfidanı yap.¹⁵⁵

Gelişme

Öğretmen kıssa ile ilgili aşağıdaki soruları sorar ve cevaplar tartışılır.

1. Diken eken adamın işini ertelemesinin sebebi sizce nedir?
2. Adamın işini zamanında yapmaması ne tür sonuçlar doğurdu?
3. Adam işini zamanında yapsaydı nasıl bir kazancı olurdu?
4. Sizin de kendi hayatınızda ertelediğiniz işleriniz var mıdır?

Sorular cevaplandırıldıktan sonra öğretmen konuyla ilgili başka bir öykü anlatacağını söyler. Tahtaya aşağıdaki terimleri yazar ve öğrencilerden bu karakterlerin geçtiği bir öykü oluşturmalarını ister.

Terimler: herkes, birisi, herhangi biri, hiç kimse.

Öyküsünü paylaşmak isteyenlerin hikâyeleri dinlenir ve öğretmen daha sonra öyküyü tahtaya yansıtır.

¹⁵⁵ Turna, 78.

Örnek Olay

BENİM İŞİM DEĞİL Kİ

“Öykümüz *herkes, birisi, herhangi biri* ve *hiç kimse* adlı dört kişi hakkında.

Yapılması gereken önemli bir iş vardı ve *herkes, birisinin* bu işi yapacağından emindi.

Gerçi iş *herhangi biri* de yapabilirdi, ama *hiç kimse* yapmadı.

Birisi buna çok kızdı, çünkü iş *herkesin* işiydi.

Herkes, herhangi birinin bu işi yapabileceğini düşünmüyordu ama *hiç kimse, herkesin* yapamayacağını farkında değildi.

Sonunda *herhangi birinin* yapabileceği bir işi, *hiç kimse* yapamadığı için, *herkes* birbirini suçladı.”

Daha sonra örnek olayla ilgili öğrencilerin yorumları dinlenir.

Sonuç

Sorumluluklarımızı zamanında yapmamak bizim ve başkalarının aleyhine olabilir. Vazifelerimizi zamanında ve istenen şekilde yerine getirmeliyiz.

Değerlendirme

“Dinimize göre başkalarına karşı sorumluluklarımız nelerdir?” konusyla ilgili öğrencilerden bir sunum hazırlamaları istenir.

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 12

Konu : Çalışkanlık

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Projektör, Bilgisayar.

Araç Gereç : Yazı tahtası.

Kazanımlar

1. İnsanların ancak çalıştığı kadarının karşılığını göreceğini anlar.
2. Emeksiz elde edilen şeylerin kıymeti olmadığını farkına varır.
3. Dinimizin emeğe ve çalışmaya verdiği önemi anlar.
4. Çalışmayla ilgili ayetleri okur ve anlamını söyler.

Tutum ve Değerler

1. Emeğe saygı duyar
2. Gayret etmenin kazançlarını öğrenir.

Giriş (Engage):

Öğretmen derse başlarken sınıfa şöyle bir soru yöneltir: “Hayatınızda elde ettiğiniz en büyük başarı nedir? Bu başarıya ulaşmak için ne tür fedakârlıklar gösterdiniz?”

Öğrencilere söz hakkı verilir, cevaplar dinlenir.

Açıklama (Explain):

Öğretmen örnek olayı sınıfta anlatır.

Örnek Olay

Çalışmadan Kazanmak İsteyen Yoksulun Öyküsü

Her şeyini kaybetmiş olan bir yoksul sürekli Tanrı’ya yalvarıyor ve çalışmadan kazancını vermesini istiyordu. Bir gece rüyasında bir ses adama nasıl zengin olabileceğini anlattı:

“Kâğıt satan komşuna git ve üzerinde bir definenin tarif edildiği kâğıdı bul, onu gizlice al. Kimse görmeden oku ve definenin peşine düş. Ama sakın ümidini kaybetme.” Adam ertesi sabah büyük bir neşeyle gidip komşusunun kâğıtlarını karıştırdı ve kâğıdı buldu. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

“Şehrin dışında, içinde bir şehidin mezarı olan, arkası şehre, kapısı ovaya bakan bir kubbe var. Arkanı dön, yüzünü kibleye çevir ve bir ok at. Okun düştüğü yeri kaz.”

Adam yazılanları bir bir yerine getirdi. Ama o gün defneyi bulamadı. Bunun üzerine günlerce aynı işi yapmaya devam etti. Şehirde söylentiler çıktı ve padişaha

kadar ulaştı. Adam çaresizce olanları padişaha anlattı, bir aydır çektiği sıkıntılarını dile getirdi. Padişah da altı ay boyunca ok attırıp toprak kazdırıp defineyi arattı, ama sonuç değişmedi. Sonunda ümidini kesti ve kâğıdı adama geri verdi. Yoksul sürekli dua ediyordu, ama bu sefer “insan ancak çalıştığı kadarını elde eder.” diyordu.¹⁵⁶

Ardından aşağıdaki sorular cevaplandırılır.

1. Yaşlı adamın yaptığı hata sizce nedir?
2. Kıssanın sonunda yaşlı adamın yaptığı duadan vazgeçmesinin sebebi nedir?
3. Siz yaşlı adamın yerinde olsaydınız ne yapardınız?

Derinleştirme (Elaborate):

Öğretmen dinimizin çalışmaya verdiği ehemmiyeti anlatır. Konuyla ilgili ayet ve hadisleri projektörle yansıtır. Ayet ve hadisler üzerinde müzakere edilir.

Keşfetme (Explore):

“İnsanların günlük hayatta geçimini sağlamak için çalışması ibadet olur mu? Çalışmanın ibadet olması için neler yapmalıdır?”

Değerlendirme (Evaluate):

Öğretmen derste konuşulanları kısaca özetler ve şöyle bir araştırma ödevi verir:

“Bir amaca ulaşmak için çalışmak ve tevekkül etmek arasında nasıl bir münasebet vardır? Sizce öncelik hangisinin olmalıdır?”

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 11

Konu : Tevekkül

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Eşli Okuma Eşli Özetleme

Araç Gereç : Yazı tahtası, bilgisayar, projektör

¹⁵⁶ Turna, 246-247.

Giriş

Öğretmen sınıfa yönelerek bir kıssa okuyacaklarını ve okurken “**Eşli Okuma ve Eşli Özetleme Yöntemi**” ni uygulayacağını söyler ve yöntemi anlatır. Öğrencileri ikişerli gruplara ayırır. Ardından aşağıdaki okunacak kıssayı ikiye böler. Eşleşmiş öğrencilerden biri, kıssanın bir bölümünü okur ve ardından özetler. Sonra arkadaşına yönelerek okuduğu kıssayla ilgili sorular sorar. Arkadaşı cevap verir. Sonra diğer arkadaş da aynı şekilde kıssanın geri kalanını okur ve arkadaşına sorular sorar.

Örnek Olay:

İyilerle Paylaşma Öyküsü

Dervişin biri gezerken ayaksız bir tilki gördü. ‘Nasıl yaşar bu hayvan, ne yer ne içer?’ diyerek Allah’ın lütfuna hayran oldu.

Derken bir aslan çıkageldi, ağzında çakal taşıyordu. Görkemli ve korkunç hayvan avının bir kısmını yedi, doyunca kalanını bırakıp gitti. Tilki artığa doğru sürünerek yaklaştı ve afiyetle yiyip karnını doyurdu. Tilkinin yiyeceğinin ayağına geldiğini gören Derviş kendi kendine, ‘bir tilkinin rızkını ayağına gönderen Allah benimkini neden göndermesin?’ diyerek çalışmasına gerek olmadığını, bir köşeye çekilip oturabileceğini düşündü. Ve ekledi,

“Allah nasip etmezse, aslan bile gücüne güvenerek yiyecek bulamaz.” Düşündüğü gibi yaptı.

“Rızkım Allah’ın görünmeyen hazinesinden gelir, gayret etmem gerekmiyor!” diyerek beklemeye başladı. Bekledi, bekledi... Ne gelen var ne giden...

Günler geçip gitti. Derviş zayıfladı, erdi bir deri bir kemik kaldı. Güçsüz ve bitkin bir haldeyken bulunduğu mescidin mihrabından bir ses duydu,

“Ey tembel adam!” diyordu ses. “Kendini ayaksız bir tilkiye benzeterek neden miskin miskin oturuyorsun? Kalk! Yırtıcı aslan ol. Başkasının artığına göz dikmeyi bırak. Sana yakışan artık yemek değil artık bırakmaktır. Gücüyle aslan gibi olan başkasından yiyecek bekler mi? Haydi kalk! Kolları sıva. Çalış ve rızkını kazan. Hem kendin ye hem muhtaçlara yedir.”¹⁵⁷

¹⁵⁷ Yalsızuçanlar, 29, 30.

Gelişme:

Öğretmen aşağıdaki soruları sorarak konuyu pekiştirir.

1. Derviş, rızkının çalışmadan ayağına geleceği düşüncesine nasıl kapılır?
2. Derviş, neden kendini ayaksız bir tilkiye benzetemez?
3. Derviş, neden yırtıcı bir aslan gibi davranmalıdır?
4. Dervişin tevekkül anlayışını doğru buluyor musunuz? Doğru tevekkül anlayışı nasıl olmalıdır?
5. Tevekkül etmek bize ne kazandırır?

Sorular cevaplandırıldıktan sonra öğretmen tevekkülün tanımını yapar ve tahtaya tevekkül ile ilgili aşağıdaki ayet ve hadisleri yansıtır.

“Müminlere düşen yalnız Allah’ a dayanıp güvenmeleridir...” (Âl-i İmrân Sûresi, 3/122)

“...Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah’a tevekkül et. Allah muhakkak ki Kendisine dayanıp güvenenleri sever.” (Âl-i İmrân Sûresi, 3/159)

“Tevekkül edecekler başkasına değil, sadece ve sadece Allah’a güvenip dayansınlar.” (İbrahim Sûresi, 14/12)

“Hayvanımı bağlayarak mı yoksa serbest bırakarak mı Allah’a tevekkül edeyim?” diye sorunca Rasulullah ona “Bağla ve tevekkül et!” buyurmuştur. (Sünen-i Tirmizî, Kıyamet 61)

“Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül etseniz, O sizi, sabahleyin yuvalarından aç çıkıp akşam tok dönen kuşlar gibi rızıklandırır.” (Tirmizî, zühd 33)

Öğretmen Hz. Peygamber (a.s)’in Uhud savaşında neden iki tane zırh giydiğini sorar ve Efendimiz (a.s)’in tevekkül anlayışını anlatır.

Sonuç:

Tevekkülün çalışmadan sadece dua etmekle olmayacağını, elimizden geleni yaptıktan sonra tevekkül etmek gerektiği vurgulanır. İbrahim Hakkı Hazretlerinin “Tefvizname” si sınıfta okunur.

Değerlendirme:

Dersin özeti yapılarak öğretmen tahtaya şöyle bir soru yazar ve sorunun cevabıyla ilgili bir araştırma yapmalarını ve sınıfta anlatmalarını ister.

“Tevekkül ile kader inancı arasında nasıl bir münasebet vardır?”

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 11

Konu : Cimrilikten Kaçınma/ Diğerkamlık

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, 3N Yöntemi

Araç Gereç : Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen derse başlarken öğrencilere şimdi bir tablo çizeceğini ve tabloyu birlikte dolduracaklarını söyler.

3N Tablosu

Neler Biliyoruz?	Neler Bilmek İstiyoruz?	Neler Öğrendik?
<ul style="list-style-type: none"> Hz. Ömer zamanında etrafa oldukça zarar veren büyük bir yangın çıkar. Bu büyük yangın halk tarafından bir türlü söndürülemez. 	<ul style="list-style-type: none"> Yangının çıkma sebebi nedir? Yangının söndürülememesinin sebebi nedir? Hz. Ömer bu durum karşısında ne yapar? 	<ul style="list-style-type: none"> Yangın; belde halkının cimriliğinden ve gösteriş için yardım etmelerinden dolayı çıkmıştır. Hz. Ömer'e göre yangını söndürmenin yolu; fakirlere sadece Allah için yardım etmekle olacaktır.

Öncelikle öğretmen sınıfa yönelerek şu soruyu sorar: “Hz. Ömer döneminde çıkan yangın hakkında neler biliyorsunuz?” Öğretmen aldığı cevapları tablonun ilk kısmına yazar.

Gelişme

Ardından kıssa ile ilgili “Neler Bilmek İstiyoruz?” diye sorar ve tablonun ikinci kısmı doldurulur daha sonra Hz. Ömer ve halk arasında geçen kıssayı sınıfa okur.

Örnek olay:

Yangının Öyküsü

Hiç kimsenin başa çıkamadığı bir yangın çıkmıştı. Evlerden kuş yuvalarına kadar her şeyi kül ediyordu. Şehrin yarısı yandı. Su döktükçe alevler büyüyordu sanki. Halk koşa koşa Hz. Ömer’den yardım istemeye koştu. Hz. Ömer dedi ki,

‘Bu yangın sizin cimriliğinizin alevidir. Su ile değil cimriliği bırakıp da ekmek dağıtarak söner bu yangın.’

Halk itiraz etti, ‘Bizim elimiz zaten açıktır!’

Hz. Ömer bunun üzerine, ‘Siz adet olduğu için cömertlik yapıyorsunuz. Geleneğe göre uydunuz da elinizi açtınız. Allah için değil. Övünmek, yaptıklarınızı anlatmak için.’ Diye cevap verdi.¹⁵⁸

Sonuç

Kıssa bittikten sonra tablodaki “Neler Öğrendik?” kısmı doldurulur.

Musibetlerden korunmak için insanlara yardım edilmesi gerektiği bunu yaparken de gösteriş için değil yalnızca Allah rızası için yapmak gerektiği vurgulanır.

Değerlendirme:

Öğretmen Maun Suresi’nin mealini araştırma ödevi olarak verir. Fakiri doyurmanın ve yardıma teşvik etmenin faziletleri, cimriliğin zararları sınıfta anlatılır ve değerlendirilir.

¹⁵⁸ Yalsızuçanlar, 107.

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 11
Konu	: Kanaat Etme/ Tevekkül
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım.
Araç Gereç	: Yazı tahtası.

Kazanımlar:

1. Kanaat etmenin önemini anlar.
2. Elindekilerle yetinmeyi öğrenir.
3. Sahip olduğu şeylerle de mutlu olabileceğini fark eder.
4. Aşırı merak duygusunun kendisine zarar verebileceğini anlar.

Tutum ve Değerler:

1. Kanaat etmenin önemli bir ahlaki olgunluk olduğunu bilir.
2. Kendisine fayda sağlamayacak konularda ısrar etmez.

Giriş (Engage):

Öğretmen derse başlarken; “Geleceğinizden haber almak ister miydiniz?” diye sorar. Ardından “Evet” diyenlerin sebebini, “Hayır” diyenlerin sebebini sorar ve cevaplar tartışılır. Ardından öğretmen kıssayı anlatır.

Örnek Olay:***Hayvanların Dilini Öğrenen Adam***

Bir gün meraklı bir genç Hz. Musa (a.s)’dan hayvanların dilini öğrenmek istedi. Hz. Musa (a.s) bunun kendisine zarar verebileceğini ne kadar anlatmaya çalıştıysa da, genç adamı fikrinden vazgeçiremedi. Genç adam,

“Ya Musa! Beni geri çevirmek, senin büyüklüğüne uygun düşmez. Hiç olmazsa, kapının önünde yatan köpekle, kümes hayvanlarının dilini anlayayım.” dedi.

Bunun üzerine Musa (a.s) ona dua etti. Adam sevinerek evine gitti. Sabahleyin kapının eşiğine durdu. Hizmetçi kadın sofranın altındaki örtüyü bahçeye silkelediğinde, yere bir parça ekmek düştü. Evin horozu, bu parça ekmeği hemen kaptı. Köpek,

“Niçin benim hakkıma göz dikiyorsun? Sen buğday ve arpa yiyebilirsin. Ekmek benim hakkım.” dedi. Horoz,

“Merak etme, yarın sahibimizin atı sakatlanıp kesilecek, kendine bol bol ziyafet çekersin.” dedi.

Horozla köpeğin konuşmalarını duyan adam, hemen atını pazara götürerek sattı.

Adam ertesi sabah da, “Bakalım horozla köpek ne konuşacaklar?” diyerek kulak kabarttı. Köpek, “Sen yalan söyledin. Hani sahibimizin atı sakatlanıp kesilecekti, ben de bol bol yiyecektim?” dedi. Sahibimiz kurnazlık yapıp atı sattı. At orada sakatlanıp kesildi. Sen yine meraklanma, yarın katır ölecek, yine size ziyafet var.” dedi. Adam bunu duyar duymaz ahırdaki katırını pazara çıkarıp sattı. Zarardan ziyandan kurtulmanın sevinciyle evine döndü. Kendi kendine hayvanların dilini öğrenmenin kârlı bir iş olduğunu düşündü.

Sabah olur olmaz yine bahçeye çıkıp horozla köpeğin konuşmalarına kulak kabarttı. Köpek bir önceki günde olduğu gibi horoza kızmaktaydı.

“Hani katır? Hani bolca et? Nerede kaldı ziyafet? Sen büyük bir yalancısın.” Horoz,

“Hayır, ben yalan söylemedim. Katır ölecekti ama sahibimiz onu da sattı. Sen hiç merak etme, yarın sahibimizin kıymetli kölesi ölecek. Onun hayrına yemekler verilecek, helvalar dağıtılacak, hepimiz güzelce doyacağız.” dedi.

Bunu duyan adam, o gün hiç beklemedi. Üç beşe bakmadan kölesini götürüp sattı.

Adam başına gelebilecek üç felaketten de kurtulduğu için çok neşeliydi. Sevinç içerisinde şükürler etti. Ertesi gün olduğunda, yine horozla köpeğin yanına koştu. Ne konuştuklarını dinlemeye başladı.

Köpek çok kızgındı. Bu sefer, “Günlerdir yalanlarınızla bizi avutuyorsun. Hani köle ölecekti? Onun ölüm yemeği sayesinde karnımız doyacaktı. Sen yalandan başka bir söz bilmez misin?” dedi. Horoz,

“Yalancılığı asla kabul etmem. Horozlar yalan söz nedir, bilmezler. Allah bizi insanlara namaz vakitlerini bildirmemiz için yaratmıştır. Onun için vakitsiz öten horozun başı kesilir.

Köle öldü, fakat bu evde değil. Çünkü sahibimiz onu sattı. Açık göz efendimiz, bu davranışıyla malını kurtardı ama canını kurtaramayacak. Atın, katırın, kölenin ölümü; başına gelebilecek bela ve musibetlerin koruyucusu olacaktı. Onları satarak malına gelecek zarardan kurtuldu, ancak belayı kendi üzerine çekti. Sıra onda. Yarın sahibimiz ölecek, mirasçıları öküzü kurban kesip, yemek dağıtacaklar.” dedi.

Bunu duyan adam ah vah ederek Hz. Musa (a.s)’ya koştu, “Feryadıma yetiş, beni ölümden kurtar.” dedi. Musa (a.s) “Ok yaydan fırlamış. Allah’ın takdiri geri dönmez. Allah’tan senin için dileğim, huzuruna imanlı gitmendir.” dedi. Musa (a.s) daha bunları söylerken adamın hali değişmeye başladı. Ayakları birbirine dolandı. Üç dört kişi alıp evine götürdüler.¹⁵⁹

Keşfetme (Explore):

“Kanaat en büyük zenginliktir.” sözünü nasıl yorumlarsınız? Size göre en büyük zenginlik nedir?

Açıklama (Explain):

Öğretmen kıssa ile ilgili aşağıdaki soruları sorarak, kıssadan çıkarılacak dersleri vurgular.

1. Adamın ölmek üzere olan atını, katırını, kölesini satmasını doğru buluyor musunuz? Neden?
2. Adam, ölmek üzere olan atını, katırını, kölesini satmasaydı nasıl bir kazancı olacaktı?
3. Siz adamın yerinde olsaydınız ne yapardınız?
4. Sizin de kendi hayatınızda öğrendikten sonra pişmanlık duyduğunuz şeyler var mı?

¹⁵⁹ Ahmet Kasım Fidan, “Mesnevî’de Geçen Hikâyeler”, Semerkand Yayınları, 75.

Öğretmen kıssadaki adamın hatalarının neler olduğunu sorar ve aldığı cevapları tahtaya yazar ve üzerinde konuşulur.

- Adamın hayvanların ne konuştuğunu öğrenmek istemesi
- Öleceğini bildiği halde sahip olduğu şeyleri satarak insanları aldatması
- Sahip olduğu şeyleri satarak bu durumdan kazanç elde etmeyi planlaması
- Sahip olduğu şeylere karşı vefasızlık göstermesi

Derinleştirme (Elaborete):

Öğretmen konuyla ilgili olarak şu ayeti yazarak anlamı üzerinde durur.

“Hakkına bilgi sahibi olmadığın şeyin ardına düşme! Şüphesiz ki kulak, göz ve kalp bundan sorumludur.”

Değerlendirme (Evaluate):

İnsan sahip olduklarıyla yetinmelidir. Bazen hırsıyla bir şeyler kazanmayı umarken elindekileri de kaybedebilir. En büyük kazanç sahip olduklarına şükredip, onunla mutlu olmasını bilm

DERS PLANI

Dersin Adı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 10

Konu : İyimserlik/ Güven

Süre : 40 dk.

Yöntem ve Teknik : Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, Eşli Okuma Eşli Özetleme.

Araç Gereç : Yazı tahtası, bilgisayar, projeksiyon.

Giriş:

Öğretmen derse başlarken öncelikle öğrencileri ikişerli gruplara ayırır. Ardından kıssayı tahtaya yansıtır. Gruptaki öğrencilerden biri kıssanın bir paragrafını okur ve özetler. Arkadaşına paragrafla ilgili sorular sorar ve arkadaşları da cevaplar. Kıssa bu şekilde okunarak tamamlanır.

Örnek Olay:***Vesveseli Öğretmenin Öyküsü***

Okul çocukları çalışmaktan bıkip usanmışlardı. Öğretmeni zor durumda bırakmak okula gitmemek için bir yol arıyorlardı. Öğretmenleri de hiç hastalanmıyordu. Sonunda içlerinden bir tanesi öğretmeni hasta olduğuna ikna etmeye karar verdi. Böylece hepsi anlaşip söz birliği ettiler. Sabah olup okula gittiklerinde o çocuk öğretmene selam verdi ve şöyle dedi:

“Hayrola! Yüzünüz sapsarı.”

Öğretmen bu söze itibar etmedi, ama içine hafif bir endişe geldi. Sonra bir başka öğrenci aynı şeyi söyledi. Derken öğretmenin endişesi iyice arttı.

Öğretmen iyice hasta olduğuna inanmıştı artık. Çocuklar peşinde olduğu halde evine döndü. Karısına ilgisizliğinden dolayı kızmaktaydı. Ama kadın, kocasının sağlıklı olduğunu söylüyordu. Bu, adamı daha da öfkelenirdi. Nihayet yatağı serip yattı. Çocuklar yatan öğretmenlerinin yanında derslerini okumaya başladılar. Aynı çocuk bu sefer şöyle dedi:

“Çocuklar sesimiz öğretmeni rahatsız ediyor.”

Öğretmen de onu onayladı ve çocukları dışarı gönderdi. Bunun üzerine çocuklar amaçlarına ulaşmış oldular ve bu düzeni yapan arkadaşlarına binlerce teşekkür ettiler. Evlerine döndüklerinde bu kez anneleri kızıp söylendi. Çocuklar, öğretmenlerinin hasta olduğunu söyledilerse de annelerini inandıramadılar. Ertesi sabah kadınlar öğretmenin evine vardılar. Gerçekten öğretmenin hasta olduğunu gözleriyle gördüler. Öğretmen yorganların altında, ter içinde kalmış, ah edip inliyordu:

“Meğer ne çetin hastalığa yakalanmışım da, haberim yokmuş.”

Gelişme:

Öğretmen kıssa ile ilgili aşağıdaki soruları sorar ve sorular cevaplandırılır.

1. Öğrenciler derse girmemek için nasıl bir plân yapmışlardır?
2. Öğrencilerin hatalı gördüğünüz davranışları nelerdir?
3. Öğrencilerin söylediklerine karşı öğretmenin tutumunu nasıl buluyorsunuz?
4. Sizce öğretmen orada ne yapmalıydı?

Sorular cevaplandırıldıktan sonra öğretmen “Hayatınızda sizi kaygılandıran şeyler var mıdır? diye sorar ve cevapları tahtaya yazar. Ardından bunlarla başa çıkmanın yolları tartışılır.

- Hastalığa yakalanma korkusu
- Toplum İçinde Konuşma
- Sınav Kaygısı
- Ölüm Korkusu
- Gelecek Endişesi
- Kaza Yapma Korkusu

Öğretmen bütün bu kaygılarla baş edebilmenin en kestirme yolunun iyimserlik olduğunu söyler. İnsanın karşılaştığı her olaya güzel yanları ile baktığı takdirde daha mutlu olabileceğini vurgular. Gereksiz yere kaygılanmak hem bizi hem de etrafımızdaki insanları boş yere yıpratır.

Sonuç:

Küçük vesveseleri büyüterek, kendimize boş yere kuruntular oluşturmamalıyız. Bizi kaygılandıran şeyleri, güzel yönleriyle düşünüp atlatmaya çalışmalıyız.

Değerlendirme:

“Su-i zanda isabet etmektense, hüsnü zanda yanılmak daha evladır.” sözünü nasıl yorumlarsınız? Bu konuyla ilgili öğrencilerden bir kompozisyon yazmaları istenir.

DERS PLANI

Dersin Adı	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Sınıf	: 10
Konu	: Samimiyet
Süre	: 40 dk.
Yöntem ve Teknik	: Örnek Olay İncelemesi, Soru Cevap, Anlatım, 3N Yöntemi
Araç Gereç	: Yazı tahtası.

Giriş

Öğretmen derse başlamadan önce tahtaya bir 3N Tablosu çizer ve öğrencilere “Musa (a.s) ve çoban arasında geçen kıssa ile ilgili neler biliyorsunuz?” diye sorar ve tablonun ilk kısmı doldurulur. İlk kısım doldurulduktan sonra “ Daha neler bilmek istiyoruz?” der ve tablonun ikinci kısmı doldurulur. Ardından öğretmen kıssayı öğrencilere okur.

3N Tablosu

Neler Biliyoruz?	Neler Bilmek İstiyoruz?	Neler Öğrendik?
<ul style="list-style-type: none"> • Musa (a.s) yolda bir çobana rastlar. • Çoban ulûhiyete uygun olmayan sözlerle Allah’a dua etmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Çobanı bu şekilde gören Musa (a.s) çobana neler söylemiştir? • Çoban duasını terk ettikten sonra Musa (a.s)’ a nasıl bir vahiy gelmiştir? 	<ul style="list-style-type: none"> •

Örnek Olay:

Musa Peygamber ve Çoban

Musa peygamber yolda bir çobana rastladı. Çoban,

“Ey Tanrım, neredesin,” diyordu, “neredesin ki senin kulun olayım, elbiseni yıkayayım, çarığımı dikeyim, bitlerini kırayım senin, elini öpeyim, ayağımı ovayım.”

Musa, “Hey çoban bu sözleri kime söylüyorsun?” diye sordu.

“Bizi yaratana.”

“Eyvah,” dedi Musa, “çok kötü yola düşmüşsün. Bunlar ne saçma sözler, bu ne küfür, bu ne küstahlık. Tanrı böyle kulluk istemez. Amcana mı söylüyorsun bu sözleri dayına mı?”

Musa’nın sert sözleri karşısında çoban büyük bir üzüntü ve pişmanlıkla şöyle dedi:

“Ey Musa ağzımı diktin, pişman ettin beni.”

Sonra inleyerek, ah ederek çöllerin yolunu tuttu. Derken Musa Peygamber’e Tanrı’dan vahiy geldi:

“Kulumuzu bizden ayırdın. Senin görevin ayırmak değil birleştirmektir. Üstelik ben herkese farklı bir huy verdim. Onun için övgü olan, senin için yergi olabilir. Ona bal olan sana zehir olabilir. Biz dile bakmayız cana bakarız. Âşıklar her solukta bir başka çeşit yanarlar.”

Böylece Musa Peygamber yollara düşüp o çobanın izini sürdü. Sonunda onu buldu:

“Daralmış gönlüne ne gelirse söyle. Hiçbir şeye aldırma, korkusuzca çöz dilini.”

Ama çoban aynı halde değildi artık:

“Şimdi benim hâlîm söze sığmaz. Ben ondan geçtim artık.”

Gelişme

Öğretmen kıssa ile ilgili aşağıdaki soruları sorar ve cevaplar tartışılır.

1. Çobanın yaptığı duayı Allah katında sevimli kılan nedir?
2. Musa (a.s) çobanı nasıl uyarmıştır?
3. Musa (a.s)’ a gelen vahiyden siz nasıl bir ders çıkarırsınız?

Öğretmen şu hadisi tahtaya yazar ve değerlendirme yapar.

“Allah, sizin ne dış görünüşlerinize ne de mallarınıza bakar. Ama o sizin kalplerinize ve işlerinize bakar.” (Müslim, Birr, 34)

Allah katında makbul olacak olan şey; kişinin dış görünüşü ya da sahip oldukları değil, yaptığı işlerde ihlaslı olmasıdır.

Sonuç

İnsanları hüküm verirken zahirlerine bakarak değil, samimiyetlerine bakarak değerlendirme yapmalıyız. İnsanları tanımada peşin hükümlü olmamalıyız. Allah’ın lafızlara değil de kalplere nazar ettiğini unutmamalıyız.

Değerlendirme

Dersin özeti yapıldıktan sonra şu soru sorulur ve cevabıyla ilgili kısa bir konuşma hazırlamaları istenir. “Samimi olmayan insanlara toplumun bakış açısı nedir? Ve insanlar arasında nasıl isimlendirilir?”

2.5. MESNEVİ DEĞERLERİNİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI YÖNTEMLER

2.5.1. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi

Bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan sonra ya da bir film gösterildikten sonra konu hakkında öğrencilerin tartışarak çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretme yoludur. Örnek olay incelemesi, adından da anlaşılacağı gibi, öğrencilerin bazı ahlaki hükümleri içeren örnek olayları incelemek için derse aktif olarak katılmalarını gerektiren bir yöntemdir. Örnek olay incelemesi yöntemini ahlaki konuların öğretiminde kullanmanın temelinde, “öğrencilerin ahlaki davranışları, sadece öğretmenin ekili olduğu anlatma yöntemi ile öğrenmeleri yerine, davranışları bir örnek olay içinde ve tartışarak kendilerinin bulmalarının daha kalıcı ve etkili olduğu” düşüncesi yatmaktadır.¹⁶⁰

Örnek olay incelemesi yöntemi, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur’an kıssalarından, İslam tarihinden, Peygamberin ve din büyüklerinin hayatlarından kesitlerle seçilen örneklerin ve malzemenin bolluğu nedeniyle sıklıkla kullanılan ve öğrencilerin en çok ilgi duyduğu yöntemlerden biridir.¹⁶¹

2.5.2. Tartışma Yöntemi

Öğrencilerin, bir konuyu kendi aralarında veya öğretmenleriyle tartışarak karara varıp sonuca bağladıkları öğretim yöntemidir. Belli bir grup ortamında serbestçe tartışan öğrenciler bir yandan işlenen konuyu öğrenirken, diğer yandan düşünmeyi, konuşmayı,

¹⁶⁰ Mehmet Zeki Aydın, Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Eğitiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi, Nobel Yayınları, Ankara 2011, 85, 86, 91.

¹⁶¹ MEB, 99.

soru sormayı, cevaplamayı, eleştirmeyi, eleştirilere katlanmayı, hoşgörüyü, övgüyü, eksikleri tamamlayıp, bilgi ve ilgilerini geliştirmeyi öğrenirler.¹⁶²

Tartışma yöntemi, öğrencilerin daha önce yaşantıları hakkında konuşmalarına fırsat veren bir yöntem olduğu için, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bu yöntem sayesinde öğrencilerin aileden ve çevreden getirdikleri yanlış dini bilgileri öğrenme ve düzeltme fırsatına kavuşur. Din kültürü ve ahlak bilgisi kazanımlarının gerçekleşmesine katkıda bulunabilecek en etkin yöntemlerden biri olduğu görülür.¹⁶³

2.5.3. Beyin Fırtınası Tekniği

Birden fazla kişinin bir araya gelerek, bir konuyla ilgili fikirlerini tartışmaksızın açıklayarak, birbirleriyle fikir alışverişinde buldukları, bireyin yaratıcı düşünme gücünü geliştiren bir öğretim tekniğidir. Beyin Fırtınası yöntemi, bireylerde düşünme becerilerini ve yaratıcılığı geliştiren bir yöntem olduğu bilinmektedir. Beyin Fırtınasının uygulanmasında; demokratik, serbest bir tartışma ortamında mümkün olduğu kadar, çok sayıda farklı düşünce, görüş ve öneri üretimi sağlanmaya çalışılmaktadır.¹⁶⁴

2.5.4. Neler Biliyoruz? Neler Bilmek İstiyoruz? Neler Öğrendik? (3N Metodu)

Öğrencilerden konuyla ilgili daha önce bildikleri şeylerin neler olduğunu düşünmeleri, konuyla ilgili sorular oluşturmaları ve bunların cevaplarını bulmalarının istendiği bir tekniktir. Öğretmen tahtaya 3N tablosu çizerek başlar ve adım adım öğrencileri konu üzerinde düşündürerek neler bildiklerini, neler öğrenmek istediklerini ve ders sonunda da neler öğrendiklerini tespit edip tablodaki sütunlara yazar.¹⁶⁵

NELER BİLİYORUZ?	NELER BİLMEK İSTİYORUZ?	NELER ÖĞRENDİK?

¹⁶² Aydın, 146-147.

¹⁶³ MEB, 95.

¹⁶⁴ Çavuş Şahin, “Aktif Öğretim Yöntemlerinden Beyin Fırtınası Yöntemi ve Uygulaması”, *Çukurova Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (1), 2005, 442-445.

¹⁶⁵ Macid Yılmaz, “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur’an Kıssaları”, *İslami İlimler Dergisi*, 9 (1), 2014, 137-155.

2.5.5. Eşli Okuma Eşli Özetleme Yöntemi

Bu teknik öğrencilerin bir metni anlamak için eşleriyle birlikte inceleyerek okumasını içerir. Temel mantığı ise öğrencinin hem kendisinin hem de eşinin daha fazla inisiyatif alarak öğrenmesini sağlamaktır. Ne çok uzun ne de çok kısa olan bir kısma sınıf ortamına getirilir. Öğrencilere tekniğin nasıl uygulanacağı konusunda bilgi verilir. Ardından öğrencilere ikili gruplar oluşturmaları istenir. Bir öğrenci ilk ya da işaretli paragrafı okur ve özetler. Sonra özet yapan öğrenci eşine paragrafla ilgili sorular sorar. Kıssa metnin diğer paragrafları için de aynı şekilde okunup, özetlemeler yapmasını ve hakkında sorular sorulmaya devam etmelerini ister.¹⁶⁶

Eşli okumanın fayda ve katkıları değerlendirildiğinde, kişiye okuma sürecinde odaklanma ve zorlukları aşma becerisi aşılanmaktadır. Yapılan iş motive olmayı ve olaylara bütüncül bakabilme yeteneğini de kazandırmaktadır.¹⁶⁷

2.5.6. Terimden Tahmin Etme

Bu yöntem dersin beklenti oluşturma aşamasında (giriş) bölümünde öğrencilerin okuyacakları ya da dinleyecekleri bir metin konusunda düşünmeye teşvik edecek bir içeriktedir. Öğrencilere aktif dinlemeyi ve okumayı, önemli sözcükler üzerinde düşünmeyi ve işbirliği ile öğrenmeyi öğreten bir yöntemdir. Terimden tahmin etme sınıf ortamında çiftler oluşturularak uygulanır. Öğretmen hikâyenin bir kısmını anlatıp yahut okutturup ardından geri kalanını tahmin edecekleri kavram yahut sözcükleri tahtaya yazar. Öğrenciler bu sözcüklerden yola çıkarak hikâyeyi 5-6 dk. da kendilerince tamamlarlar. Ardından öğretmen sınıfta bu hikâyeleri onlardan dinler ve hep beraber bunun değerlendirmesi yapılarak asıl hikâye ile ders bitirilir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Yılmaz, 147-148.

¹⁶⁷ Necmi Aytan, "Paired Reading And Application Process" [Eşli Okuma ve Uygulama Süreci], *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3(32), 2015, 527-536.

¹⁶⁸ Yılmaz, 149.

2.5.7. 5E Modeline Göre Kıssa Öğretimi

Son zamanlarda eğitim-öğretim sürecinde farklı işlem basamaklarıyla uygulanmakta olan modellerden bazıları yapılandırmacı öğrenme kuramına dayanmaktadır. Bu kuramın öğretim sürecinde uygulanan en kullanışlı formlarından birisi de Bybee tarafından geliştirilen ve beş aşamadan oluşan 5E Modelidir.¹⁶⁹

5E Modeli öğrencilerde araştırma merakını artırıp, onların beklentilerini tatmin eden, bilgi ve anlama için aktif bir araştırmaya odaklandıran beceri ve aktiviteleri içerir. Öğrenme evreleri yöntemi ile bireyler yeni kavramları keşfetmelerine ve onların daha önceden edindiği bilgileri ile kaynaştırmalarını hedef alır. Böylece 5E Modeli, sınıfta işlenen bilgiler ışığında her aşamada öğrencileri aktivite içine dâhil ederken, öğrencilerin kendi kavramlarını oluşturmalarını da teşvik etmektedir. 5E Modeli, adını aşamalarının İngilizce baş harflerinden almaktadır. Bu aşamalar; Giriş-Katılım (Engage), Keşif (Explore), Açıklama (Explain), Genişletme, derinleştirme (Elaborate) ve Değerlendirme (Evaluate)' dir.¹⁷⁰

2.5.8. Değer Çizgisi Yöntemi

İşbirliğine dayalı bir öğrenme aktivitesidir ve kişilerin farklı görüşlere sahip olabileceği veya benzer görüşlerin farklı derecelerde benimsenebileceği konular içeren durumlarda kullanılması tavsiye edilir. Öğretmen bütün sınıfa bir soru yöneltir. Bu sorunun bir fikri sorgulayan ve cevabı kesin bir evet ve kesin bir hayır arasında çeşitli derecelerde değişebilecek bir soru olması gerekir. Her öğrenci bu soruyu tek başına düşünür, cevabı yazabilir. Öğretmen ile öğrencilerden biri sınıfın birbirine mümkün olduğunca uzak köşelerine gider ve dururlar. Konu hakkında birbirinin tam karşıtı olan iki uç düşünce dile getirirler. Öğrencilerden, bu iki uç görüş arasında oluşan hayali çizgi üzerinde, kendi görüşlerini yansıtan bir noktada durmaları istenir. Öğretmen öğrencilere, kendi görüşlerini iki yandaki öğrencilerle de tartışmaya devam edebilir. Öğretmen oluşan her kümeden, o grubun konuyla ilgili görüşünü ifade edecek birer

¹⁶⁹ İsmet Ergin, "5E Modeli' nin Öğrencilerin Akademik Başarısına Ve Hatırlama Düzeyine Etkisi: "Eğik Atış Hareketi Örneği", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 2009, 11-26.

¹⁷⁰ Yılmaz, 150.

öğrenci seçer. Diğer grupların ortaya koyduğu fikirler sonrasında fikirlerini değiştiren öğrenci, yerini değiştirebilir.¹⁷¹

¹⁷¹ Alan Crawford, Wendy Saul, Samuel R. Mathews, James Makinster, *Düşünen Sınıf İçin Öğretme ve Öğrenme Yöntemleri*, (2005), (Çev.: Pelin Atasoy, Esin Uzun Oğuz, Sami Gülgöz), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, 38-39.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerler eğitimi, ailede başlayıp okulda devam eden, hayatın her karesinde karşımıza çıkan bir olgudur. Değerler eğitiminin bilhassa belirli bir plan dâhilinde okullarda verilmesi hedeflenmektedir. Özellikle sosyal çevrenin olumlu veya olumsuz tesirinin daha fazla olduğu ortaöğretim çağında, ahlaki değerlerin kazandırılması okulların en önemli hedefleri arasında yer almaktadır.

Ortaöğretim kurumlarında bu değerlerin, doğrudan DKAB derslerinde kazandırılması hedeflenir. Bu nedenle ortaöğretim DKAB derslerinde kullanılan yöntem ve materyaller çok önemlidir. Öğretmenler, alışılmışın dışında hem dikkatleri çekmeli hem de konuyu etkin bir şekilde anlatabilmelidir. Bunu sağlayacak en etkili yollardan biri de kıssa ile anlatma yöntemidir. Kıssa ile anlatma yöntemiyle anlaşılması zor konular dahi akla yaklaştırılmakta ve monotonluktan kurtararak dikkat çekici bir üslupla ders anlatılmaktadır.

Bu çalışma; ortaöğretim öğrencilerine yönelik DKAB derslerinde değerler eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Mesnevi, hem içeriği hem de üslubu açısından incelendiğinde tam bir değerler eğitimi kitabı olduğu görülecektir. Bu bağlamda ortaöğretim DKAB derslerinde öncelikle verilmesi gereken değerler Mesnevi’ de tespit edilmiş ve bu değerlerin kazandırılmasında Mesnevi’ den faydalanarak ve farklı yöntemler kullanılarak örnek ders planları oluşturulmuştur.

Bu çalışmadan yola çıkarak ortaöğretim öğrencilerine yönelik, onların ruhsal gelişimine uygun olarak ve Mesnevi’ den faydalanarak daha pek çok değer müfredata eklenebilir.

Ortaöğretim DKAB programında yer alan, derste kullanılacak yöntemlere yenileri eklenip müfredata zenginlik kazandırılabilir. Özellikle öğrencilerin eleştirel düşünmesini sağlayacak, ekip ruhunu harekete geçirecek, soyut düşünmeyi ön plana alan yöntemler programa eklenebilir.

Ayrıca Mesnevi üzerinde çalışma yapan kişilere farklı bir pencere açarak Mesnevi farklı birçok yönleriyle ele alınabilir.

KAYNAKLAR

- Açık, Nilgün “Mevlana ve Mevlevilik Tarikatının Eğiticiliği”, *III. Uluslararası Mevlana Kongresi Bildiriler*, 5-6 Mayıs 2003, Konya 2004, 99 - 100.
- Akbaş, Oktay, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2004.
- Akto, Aktif, “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki Kazanımların Ahlak ve Değerler Öğrenme Alanına Göre Farklılaşması”, *Mukaddime*, Sayı 3, 2010, 97.
- Altın, Fatma Tuba, *Mevlana'nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşleniş ve Eğitim Açısından Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.
- Aydın, Mehmet Zeki, Akyol Gürler Şebnem, *Okulda Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2012.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Eğitiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara 2012.
- Aytan, Necmi “Paired Reading And Application Process” [Eşli Okuma ve Uygulama Süreci], *The Journal of Academic Social Science Studies*, 3(32), 2015, 527-536.
- Bayraklı, Bayraktar “Mevlana'nın Eğitim Anlayışı”, *4. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler)*, 12-13 Aralık 1989, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1991, 123-129.
- Bilgin, Beyza, “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 1994, 51-74.
- Buhari, Cihad 89; Zekât 28, Talak 24; Libas 9, Müslim, Zekât 76-77.
- Coşkun, İbrahim, “*Mesnevi Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

- Crawford, Alan, Saul Wendy, R Samuel. Mathews, Makinster James, *Düşünen Sınıf İçin Öğretme ve Öğrenme Yöntemleri*, (Çev.: Pelin Atasoy, Esin Uzun Oğuz, Sami Gülgöz), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.
- Çekin, Abdulkadir, “Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 2012, 105-119.
- Çelebioğlu, Amil, *Mesnevi-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahifi Tercümesi I- IV*, Sönmez Yayınevi, İstanbul 1967.
- Çelkan, Hikmet, “Mevlana’nın Eğitimci Yönü”, *1. Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler)*, 3-5 Mayıs 1985, Konya1986, 123-129.
- Çiçek Hasan, “Kadim Üç Felsefe Problemi Bağlamında Mevlana’nın Mesnevi’sinde Metaforik Anlatım”, *AÜİFD*, XLIV(I), 2003, 297.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayınları, İstanbul 1992.
- Dilmaç, Bülent, *İnsanca Değerler Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2002.
- Doğan, Süleyman “Mesnevi’de Eğitim Yöntemi ve Pedagojik Yaklaşımlar”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs 2014*, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, Eskişehir 2013, 345-369.
- Durmuş Adem, *Çocukta Özgüven Gelişimi ve Karakter Eğitimi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2011.
- Ekşi, Halil, “Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 2003, 79.
- Ergin, İsmet, “5E Modeli’ nin Öğrencilerin Akademik Başarısına Ve Hatırlama Düzeyine Etkisi: “Eğik Atış Hareketi Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 2009, 11-26.
- Ergün, Mustafa, “Mevlana’nın Eğitim Görüşleri”, Ocak yay., Ankara 1993.
- Erhun Halil, “7-12 Yaş Çocuklarda Paylaşma ve Yardımlaşma Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.

- Ersoy Feride, Taner Şahin, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12(2) Ek Özel Sayı, “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi”, 1536.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Bütün Yönleriyle Mevlana Celaleddin Yaşamı-Felsefesi-Düşünceleri-Şiirleri*, Özgür Yay., İstanbul 1998.
- Fidan A., Kasım, *Mesnevi’de Geçen Hikâyeler*, Semerkand Yay., İstanbul 2006.
- Güngör, Erol, *Değerler Psikolojisi*, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği, Amsterdam 1993.
- Hayati, Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- Hökelekli, Hayati, “Tevazu (Alçakgönüllük)”, *DEM Dergi*, Yıl 1, Sayı 2, 114.
- Işıkdöğün Davut, “Yetişkin Din Eğitimi Açısından Mevlana ve Mesnevi Kıssalarının Eğitsel Değeri”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II*, 120.
- MEB, *İlköğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, s.2, 1995 İstanbul.
- İşcan, Canay Demirhan, *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programı Etkililiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Kaymakcan, Recep, *Röportajlar Değirmen Dergisi* http://www.degirmendergi.com/haber_detay.asp?HaberID=19024 Temmuz 2008.
- Kirschenbaum, Howard, *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*, Allyn & Bacon Company, 1995
- Koşar, Gülüm “Kıskançlık ve Rekabet”, *Terapi*, 2013, Sayı: 19, 33.
- MEB, *Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11, 12. Sınıflar) Öğretim Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara 2010.
- Meydan, Hasan, “Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 2014, 96.

- Muslu, Ramazan “Yoldaki Dikenleri Sökmek”: Mevlana ve Gençlik”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II*, 26-28 Ekim 2007, Şanlıurfa, 2007, s. 84
- Mustafa, Özön, *Çağdaş Türkçe Sözlük*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2008.
- Necmettin, Tozlu ve Topsakal, Cem, “Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi”, (Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin), *Değerler ve Eğitimi*, (ss. 180-181), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.
- Özdemir, Şuayip, “Mevlana’nın Eğitimci Kişiliği”, *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler II*, 26-28 Ekim 2007, Şanlıurfa 2007, 101-106.
- Özden, Yüksel, *Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Yayınları, Ankara 2005..
- Parlak, Veysel, *Değerler Eğitimi Etkinlikleri 2*, Değirmen Yayınları, Ankara 2012.
- Parlak, Veysel, *Değerler Eğitimi Etkinlikleri 1*, Değirmen Yayınları, Ankara 2012.
- Pekolcay, A. Necla “Mevlana’nın Mesnevisinde Mana Dilinin Hususiyetleri”, *3. Milli Mevlana Kongresi*, Selçuk Üniversitesi, Konya 1988.
- Rumi, Mevlana Celaleddin, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, (haz. Şefik Can), Ötüken Yayınları, c. 1-2, İstanbul 2005.
- Rumi, Mevlana Celaleddin, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, (haz. Şefik Can), Ötüken Yayınları, c. 3-4, İstanbul 2005.
- Rumi, Mevlana Celaleddin, *Mesnevi, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, (haz. Şefik Can), Ötüken Yayınları, c. 5-6, İstanbul 2005.
- Rumi, Mevlana Celaleddin, *Bütün Öyküleriyle Mesnevi-i Şerif*, (1986), (Haz.: Boğaç Babür Turna), Özgür Yayınları, İstanbul 2007.
- Sağiroğlu, Tuğba, *Mevlana’nın Mesnevi Adlı Eserinde Tevekkül Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- Sancaklı, Saffet, “Hz. Peygamber’in İnsan Yetiştirme Bağlamında Îsâr (Diğergamlık) Kavramına Verdiği Önem”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 7, (2006), sayı: 17, 30.

- Sepetçioğlu, Mustafa Necati, “Mevlana Celaleddin-i Rumi’de Hikâye”, *II. Milletlerarası Mevlana Kongresi*, S.Ü Yay., Konya 1990.
- Sinanoğlu, Oktay, *Hedef Türkiye*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2002.
- Solmaz, Rabiye, *Din Eğitimi Açısından Kur’an ve Sünnette Tevekkül Kavramı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Şimşek, Hasan, *21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı: Kaostaki Türkiye*, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1997.
- T. Norman, Feather, *Values in Education and Society*, The Free Press, New York 1975.
- Torun, Gamze, *Sosyal Kimliğin Kıskançlık ve Başkasının Üzüntüsüne Sevinme Üzerindeki Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Turan, İbrahim, “Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 40, Erzurum 2013, s. 273.
- Turan, Refik - Belenli, Tuğba Kiriş, Ayten “Mesnevi ve Mesnevi’nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 2010, 176.
- Ulusoy, Kadir v.dđr., *Değerler Eğitimi*, Pegem Yay., Ankara 2012, s.16.
- Usta, Mustafa, “Mevlana’nın Eğitiminde Metot Program ve Gayeler”, *4. Milli Mevlana Kongresi*, s. 166
- Ünder, Hasan, “Türkiyede Batılılaşma ve Değerlerin Araçsallaştırılması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2), 1995, 294.
- Varol, Nurgün, “Değer Kavramı”, *Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri*, 26-28 Ekim 2011.
- Veysel, Uysal, “Yetişkinlerde Dindarlık ve Değerler: Dini Hayat, Değer Tercihleri ve Kadına Bakış Eğilimleri”, (Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökekleli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin), *Değerler ve Eğitimi*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013, 214.

- Yalnız, Münevver, *12. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatının Hikâye Yöntemi İle Anlatımı*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Yalsızuçanlar, Sadık, *Mesnevi'den Hikâyeler (MEB Tavsiyeli Kitaplar Dizisi)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2005.
- Yazıcı, Kubilay, *Değerler Eğitime Genel Bir Bakış, TÜBAR-XIX-/2006-Bahar*, 510.
- Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili, I*, Eser Kitabevi, İstanbul 1971.
- Yıldız, Abdullah, "Nebevi Tevazuun Mevlevilikteki Yansımaları", *Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu Bildiriler I*, 26-28 Ekim 2007, Şanlıurfa, 249.
- Yıldız, Fatih, *Mevlana Mesnevi'sinde Benliğin Keşfi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012.
- Yılmaz, Macid, "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları", *İslami İlimler Dergisi*, 9 (1), Çorum Çağrı Eğitim Vakfı, Ankara 2014.
- Yiğittir Süleyman Öcal, Adem "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 2010.
- Zeki, Genç Salih ve Eryaman, M. Yunus, "Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması", "Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Ziebertz Hans-George, "Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri", (Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin), *Değerler ve Eğitimi*, (ss. 454-461), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2013.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://ailem.zaman.com.tr/?bl=5&hn=5894>.

<http://www.eralper.com/hoca/nasrettin-hoca-fikralari-ipe-un-sermek.aspx> nasrettin-

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Esra Demirci
Doğum Yeri ve Tarihi	27.04.1989 Erzincan
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	Kuran Kursu Öğreticiliği
Stajlar	
Projeler	Hafızlık Eğitimi
Çalıştığı Kurumlar	Erzincan Tekinler Kız Kuran Kursu
İletişim	Tel: 0545 613 69 17
E-Posta Adresi	esra.akd.24@hotmail.com
Tarih	27.11.2015